

”Inhottavaa tuottaa pettymys”
Nuorisotakuu kirjoitettuna ja koettuna ilmiönä

Sirkku Saarinen

Pro gradu –tutkielma

Sosiaalityö

Sosiaalitieteiden laitos

Yhteiskunnallinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2019

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Saarinen Sirkku: ”Inhottavaa tuottaa pettymys” Nuorisotakuu kirjoitettuna ja koettuna ilmiönä.

Tutkielma 86s, 3 liites.

Sosiaalityö

Huhtikuu 2019

Nuorisotakuuna on tullut tunnetuksi vuoden 2011 Jyrki Kataisen hallitusohjelman lauseet (2011, 33 ja 46): ”Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Toteutetaan nuorten yhteiskuntatakuu niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30- vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.” Selvitän nuorisotakuun tavoitteita ensin lainsäädännön ja sitä kehystävien tekstien avulla, sitten pohdin tavoitteiden toteutumista tutkimuskirjallisuuden pohjalta ja lopulta nuorten omiin kokemuksiin perustuen. Etsin yhteiskunnan muutoksen kuvaamisen avulla vastauksia siihen, miksi nuorisotakuu on muodostunut juuri tämänkaltaisiksi käytännöiksi ja ohjeistuksiksi tässä ajassa. Kokonaisuuden hahmottaminen on mielestäni ainoa lähtökohta, jota sosiaalityön tutkimus voi käyttää. Näin pystyn pohtimaan kokonaisvaltaisesti säädöksiä vaikutuksia yksilöiden elämään.

Käytän lähteinäni eri ministeriöiden, Nuorisotutkimusseuran ja muiden toimijoiden nuorisotakuusta tekemiä tutkimuksia ja muita kirjoituksia, joissa tutkielmani aiheita sivutaan sekä lakitekstejä ja hallitusohjelmia. Analysoin nuorisotakuuta käyttäen runkoa, joka muodostuu koulutusta tukevista palveluista, työllistymistä tukevista palveluista ja viranomaisyhteistyöstä. Viimeksi mainittu sisältää nuorisotyön, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä viimesijaisen turvan käsittelyn. Nuorisotakuusta on tehty useita arviointeja, kuten myös joistain sen osa-alueista. Suurimmasta osasta aiempaa tutkimusta on kuitenkin jäänyt puuttumaan nuorten omat kokemukset. Toisen kokonaisuuden aineistostani muodostaa kolmen hyvin erilaisen nuoren haastattelut, joiden avulla pystyn havainnollistamaan nuorisotakuun käytäntöjä hyvin erilaisista näkökulmista.

Haastateltujen nuorten tiedot yhteisvalinnan käytännöistä olivat hyvät, samoin sanktioista, ja he pitivät käytäntöjä toimivana. Kolmen kuukauden sääntö, joka nuorisotakuuta laadittaessa hyvin keskeinen, ei noussut haastatteluissa esille. Etsivästä nuorisotyöstä oli hyviä kokemuksia, mutta mahdollisuudesta ottaa etsiviin yhteyttä ei haastattelujen perusteella ole nuorilla tarpeeksi tietoa. TE-palvelut taas ovat ulkoistaneet toimintaansa palveluntarjoajille, jotka eivät toimi kovin aktiivisesti.

Tutkielmani johtopäätöksenä on, että valtaosa nuorista on hyötynyt nuorisotakuun myötä kehittyneistä käytännöistä. Pienelle osalle niistä on myös haittaa. Henkilökohtaisen ohjauksen tarvetta on enemmän kuin mitä missään nivelvaiheessa siihen on resursseja. Ohjaamot ja Etsivä nuorisotyö ovat erittäin hyödyllisiä ohjausta tarvitseville nuorille. Enemmän resursseja tarvittaisiin sosiaali- ja terveydenhuoltoon, sillä etenkin nuorten aikuisten mielenterveyspalveluiden saatavuus on riittämätöntä. Nuorten hyvinvoinnin mittaaminen pelkästään ammattitutkinnon suorittamisella tai työllistymisellä ei kerro koko totuutta. Nuorisotakuun käytäntöjä pystyittäisiin mielestäni kehittämään kääntämällä sitä aktivoinnista nuorten hyvinvointia, terveyttä ja mielenterveyttä edistäviin kysymyksiin.

Asiasanat: nuorisotakuu, nivelvaihe, nuorisotyö, sosiaalityö

Sisällysluettelo:

1. JOHDANTO	3
2. NUORISOTAKUUSEEN JOHTANEET PARADIGMAT	7
2.1 NEOLIBERALISMI.....	8
2.2 AKTIVOINTIPOLITIIKKA JA OMAN VASTUUN KOROSTUMINEN.....	9
2.3 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA	12
2.4 NUORISOTAKUUN HISTORIA	13
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
3.1 AINEISTOT.....	17
3.2 ANALYYSIMENETELMÄT.....	20
4. NUORISOTAKUUN OSA-ALUEET	23
4.1. KOULUTUSTA TUKEVAT PALVELUT	25
4.1.1 Oppilas- ja opiskelijahuolto	26
4.1.2 Opilaanohjaus ja nivelvaiheen tuki	28
4.1.3 Keskeyttäminen.....	31
4.2 TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVAT PALVELUT.....	33
4.2.1. Työ- ja elinkeinotoimistojen palvelut	34
4.2.2 Kuntoutuksen mahdollisuudet.....	39
4.2.3 Työmarkkinatukioikeudet	43
4.3 VIRANOMAISYHTEISTYÖ.....	46
4.3.1 Sosiaali- ja terveyspalvelut	50
4.3.2 Nuorisotyö.....	56
4.3.3 Toimeentulotukioikeudet	60
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	62
6. POHDINTA.....	65
LÄHTEET:.....	69
LIITTEET.....	86

KAAVIOT:

Kuva 1: Työttömyysaste koulutuksen mukaan Suomessa vuosina 1990–2016 (%).....	24
Kuva 2: 15-29 vuotiaiden palvelukartta Kouvolassa	48

1. JOHDANTO

Tutkin pro gradu -tutkielmassani nuorisotakuulainsäädäntöä ja siihen liittyviä ohjeistuksia ja velvoitteita nuorisotakuusta kirjoitettuihin teksteihin, arviointeihin ja tutkimuksiin pohjautuen. Nuorisotakuusäädöksiä myötä on luotu käytäntöjä, jotka ohjaavat alle 25-vuotiaita nuoria heidän hakeutuessaan koulutukseen tai työelämään. Pohdin näiden käytäntöjen toimivuutta nuorten omiin kokemuksiin perustuen. Tutkimuksen ajankohtana nuorten siirtymät työelämään ovat hankaloituneet, ja nuorten asema työmarkkinoilla on heikentynyt. Peruskoulun jälkeinen tutkinto on työelämään siirtymiselle nykyään välttämätön, mutta ei kuitenkaan riittävä ehto. Nuoret ovat työmarkkinoiden haavoittuvin ryhmä ja heistä 16–18 -vuotiaat ovat erityisen haavoittuvia (Järvinen 2018). Yhteiskunnan, työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän muutokset, osaamisvaatimusten kohoaminen ja kiristynyt kilpailu vaikeuttavat nuorten yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymistä. Riski joutua työttömäksi on selvästi suurin pelkän peruskoulun suorittaneella nuorella. (Herranen, Määttä & Souto 2015, 58; Isoniemi 2017, 13; Myrskylä 2012; Tuusa ym. 2014, 9.) Jaakko Harkko, Tuula Lehikoinen, Sarita Lehto ja Mika Ala-Kauhaluoma (2016, 38) ovat saaneet tutkimustulokseksi, että toisen asteen tutkinnon puuttuminen 20-vuotiaalta nuorelta lisää yli 350 prosentilla riskiä olla työn tai koulutuksen ulkopuolella 26-vuotiaana. Nuorisotakuun tavoitteena on saada nuoret mukaan työelämään mahdollisimman nuorena, ja tähän tarvitaan nykyisessä yhteiskunnassa koulutusta. Varsinais-Suomessa 20–24-vuotiaita ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa vuonna 2016 oli 15,1 prosenttia ja 25–29-vuotiaita 19,8 prosenttia (Pelto-Hulkko, Häggman & Risku 2018, 45).

Nuorisotakuun yksi peruslähtökohdista on saumaton eteneminen perusasteen ja toisen asteen välillä, sillä jääminen ilman toisen asteen koulutusta ennustaa heikkoa kiinnittymistä työmarkkinoille; toisen asteen koulutus tuo laskennallisesti kuusi työvuotta lisää nuoren työuraan (Hyvönen & Valtonen 2014, 38). Vuoden 2017 tilastojen mukaan peruskoulunsa päättävistä lähes kaikki hakivat välittömästi jatko-opintoihin, hakematta jätti vain 0,4 prosenttia eli vajaat 1800 nuorta. Tavoitteena on siis saada nuoret siirtymään vaiheesta toiseen mahdollisimman nopeasti, koulutuspolkuihin on satsattu paljon. Kun tutkitaan tilastoista, kuinka moni vuoden 2016 perusopetuksen päättäneistä on hakenut ja jäänyt ilman jatko-opintopaikkaa, on heidän lukumääränsä 1 426, kun peruskoulusta valmistuneiden määrä sinä vuonna oli kuitenkin 57 615. Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen reitti tuntuu sujuvalta ja toimivalta ensimmäisessä nivelvaiheessa eli peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Tutkintoon johtavaan koulutukseen peruskoulun päättäneistä jatkoi 97 prosenttia, joista hiukan yli puolet lukioon ja noin 40 prosenttia ammatilliseen koulutukseen. Loput jatkoivat valmistavissa ja valmentavissa koulutuksissa tai kymppiluokalla (SVT 2016). Lukion keskeytti lukuvuonna 2015/2016 vain kolme prosenttia ja ammattikoulun 7,3 prosenttia. Tilastokeskus on

laskenut, että vuosien 2016 ja 2017 tutkintoon johtavaan koulutuksen ulkopuolelle jääneiden lukumäärä on kuitenkin laskenut vain yhden prosenttiyksikön: vuonna 2016 tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolelle jäi peruskoulun päättäneistä 4,8 prosenttia ja vuonna 2017 ulkopuolelle jäi 3,8 prosenttia opiskelijoista. (SVT 2017b.)

Joulukuussa 2018 alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli Suomessa 33 400, noin 5 000 vähemmän kuin vuoden 2017 joulukuussa. Alle 20-vuotiaita oli työttömänä 7 400 (SVT 2019). Jaakko Harkon ym. (2016, 90–95) tutkimuksessa, jossa tutkittiin vuosina 1983–1985 syntyneiden kohortteja rekisteritutkimuksena, joka kohdistui vuosiin 2002–2010, jolloin tutkittavat olivat 17–25-vuotiaita, tulokseksi saatiin tutkimuksen kohdejoukosta olleen 75 prosenttia TE-palveluiden asiakkaana 17–26-vuotiaana. Yleisintä työttömyys oli heidän ollessaan 20–21-vuotiaita, kumpanakin noin 30 prosenttia. Enintään perusasteen koulutuksen saaneilla työttömyyttä oli enemmän. Joka kolmas osallistui tutkimusajanjaksona työllistämistoimenpiteisiin, joista yleisimpiä olivat työharjoittelu ja palkkatukityöllistäminen.

Lakiuudistuksia on tehty lyhyessä ajassa niin paljon, että niiden yhteisvaikutuksia ei vielä tiedetä. Uusimpana on astunut voimaan ammatillisen koulutuksen laki vuoden 2018 alussa. 2010-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan noin 95 prosenttia ikäluokasta hakeutui peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen ja noin 85 prosenttia valmistui sieltä aikanaan. Ennen nuorisotakuuta siis 5–7 prosenttia ikäluokasta, noin 5 000 nuorta vuosittain, jäi ilman toisen asteen opiskelupaikkaa. Uusimman tiedon mukaan vuonna 2016 peruskoulun päättäneistä lähes jokaiselle löytyi välitön jatko-opiskelupaikka, ja vain 2,5 prosenttia jäi koulutuksen ulkopuolelle. (Heinonen 2014, 147; Tuusa ym. 2014, 153; Suomen virallinen tilasto 2017a.) Nuorisotakuu on laaja ja monitahoinen kokonaisuus tarkasteltavaksi. Nuorisotakuun tavoitteet, kohderyhmät, keinot ja vaikutukset ovat yhteydessä muihin toimintoihin ja tukimuotoihin. (Aaltonen & Berg 2018, 4–6; Tuusa ym. 2014, 154.) Nuorisotakuun tutkimisessa on siis haastetta, mutta kohdistamalla tutkimukseni etenkin nivelvaiheissa saatavaan tukeen ja yhdistämällä sen nuorten omakohtaisiin kokemuksiin yritän saada aikaan kokonaiskuvaa nuorisotakuun toiminnasta. Useampien palvelusektoreiden vaikutusta toisiinsa sekä niiden muodostamaa kokonaisuutta on tutkittu vain vähän (Määttä & Keskitalo 2014, 199; Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma, 5). Tutkin nuorisotakuun säädöksiä nuorten näkökulmasta, eli tarkastelen nuorisotakuusta tehtyjä tutkimuksia sekä nuorisotakuun ohjeistuksia suhteuttaen niitä haastattelimieni nuorten elämäntapahtumiin. Tutustun etenkin säädöksiin, joita on luotu epäonnistuneiden siirtymien varalle. Nuorisotakuun lainsäädäntöä on kohdistettu sekä alle 30-vuotiaisiin että alle 25-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin hieman eri säännöillä. Kohdistan tämän tutkimukseni alle 25-vuotiaiden ryhmään. Tutkimusta nuorisotakuusta on tehty viime vuosina

runsaasti, sillä nuorisotakuu on ollut kahden edellisen hallituksen kärkihankkeita. Vuonna 2015 valtaan noussut pääministeri Juha Sipilän johtama hallitus on asettanut hankkeelle uuden nimen: ”Nuorisotakuuta yhteisötakuun suuntaan” (Juha Sipilän hallitusohjelma 2015, 19). Vaikka nuorisotakuusta on tehty runsaasti tutkimuksia, ne yleensä keskittyvät vain yhteen osa-alueeseen, kuten etsivään nuorisotyöhön tai TE-keskuksen toimintaan, tai sitten tutkimustuloksia esitellään kokoomateoksina, joissa käsitellään monia aiheita eri näkökulmia valottaen. Aikaisempi tutkimus on myös pääasiallisesti professio- tai sektorisidonnaista. (Aaltonen & Berg 2018, 4–6; Tuusa ym. 2014, 154.)

Oma näkökulmani on sosiaalityön tavoite tukea ihmistä vaikeissa elämäntilanteissa (vrt. Törrönen 2016, 13). Kirsi Juhilan sanoin: ”Sosiaalityö on lopulta aina kytköksissä siihen yhteiskunnalliseen aikaan, jossa sitä tehdään, erityisesti kunkin aikakauden keskeisiin sosiaalisiin kysymyksiin sekä sosiaalipoliittisiin ja hyvinvointivaltiollisiin linjauksiin.” (Juhila 2018, 18). Yhteiskunnan rakenteet, työmarkkinoiden tilanne, kouluttautumispaineet, sosiaali- ja terveystalouden toimivuus, etuuksien taso ja asumisen kustannukset, nuorten perhe, lähipiiri tai läheisten puuttuminen, koulun ja työpaikkojen yhteisöllinen ilmapiiri tai sen puute, yhteiskunnassa vallitsevat ideologiset suuntaukset – kaikki nämä tekijät vaikuttavat nuorten ajatusmaailmaan ja heidän elämänvalintoihinsa, kuten Artti Kellokumpu (2017, 87–88) osuvasti on kiteyttänyt. Nuorisotakuun tutkiminen kokonaisuutena, eikä vain vaikkapa koulutuspolitiikan tai työvoimapolitiikan kannalta, on mielestäni ainoa keino, jolla sitä voi peilata nuoren elämään. Ihmisen elämä ei rajoitu vain työhön tai koulutukseen, vaan siihen vaikuttavia tekijöitä on noiden lisäksi vielä monia muitakin, ja sosiaalityö pyrkii ymmärtämään ihmisen elämän moniulotteisuutta ja kompleksisuutta. Sosiaalipolitiikan tehtävänä olisi auttaa nuoria yksilöinä, mutta pelkkä yksilön auttaminen ei riitä, siksi sosiaalista ulottuvuutta pitäisi tuoda esille myös nuorisotakuun tutkimuksessa. Nuoriin kohdistuvat paineet ja odotukset ovat kovat. Kukaan ei pysty täyttämään kaikkien odotuksia, eikä elämä suju aina suunnitellusti.

Nuorisotakuun lainsäädäntö kuuluu valtionhallinnossa peräti viiden eri ministeriön kentälle, eri hallinnonalojen oman lainsäädännön kautta (Torsti 2014, 115; THL 2018). Nuorisolain sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain lisäksi nuoriin kohdistuu suuri määrä lakeja, jo vuonna 2007 niitä on laskettu olevan liki 600 (Pylkkänen 2007, 21). Ikäsidonnaisia lakeja ovat muun muassa mopo- ja ajokortti-ikärajat, perheneuvolan ikärajaukset ja alkoholin myyntioikeuden rajoittaminen; ikärajuksia löytyy lisäksi työttömyys-, asumistuki- ja toimeentuloturvalaeista. Nuorisotakuun toteutuksessa kaksi ministeriötä – opetus- ja kulttuuriministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö - ovat suurimmassa roolissa. Myös sosiaali- ja terveysministeriölle kuuluu osa-alueita, kuten nuorten kuntoutuspalvelut, ennalta ehkäisevä työ, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palvelut, nuorten terveydenhuolto,

sosiaalityö sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. Myös Kansaneläkelaitoksen kuntoutuspalvelut kytkeytyvät nuorisotakuun toteuttamiseen. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014, 72; Tuusa ym. 2014, 14.) Harkko ym. (2016, 16–17) tiivistää koulutuksen, eläkkeen ja työuraan liittyvän sosiaalisen riskin hallinnan hyvinvointivaltion keskeisimmiksi yksilöiden elämänsäkulkuun vaikuttaviksi tekijöiksi. Eläkeasioita käsittelemässä tutkielmassa ainoastaan kuntoutuksen yhteydessä.

Tutkielmani aloittaa lyhyt katsaus nuorisotakuulainsäädäntöön johtaneesta poliittisesta ajattelusta ja ajattelutapoihin vaikuttaneista suurista linjoista. Nuorisotakuuseen johtanutta yhteiskunnallista muutosta pitää tarkastella laajasti, jotta voi ymmärtää miten muutos universaalista hyvinvointivaltiosta nykyiseen aktivointipolitiikkaan on muodostunut. Tämän jälkeen käsittelem koulutustakuun historiaa, jossa on edetty nuorten yhteiskuntatakuuseen ja siitä nykyiseen nuorisotakuuseen. Tutkielmani kirjoittamisen aikaan ei nuorisotakuusta enää niinkään puhuta, vaan takuusta ollaan siirtymässä aktivointimalleihin. Kuvaan nuorisotakuuta suhteuttamalla sitä valmistelun aikana vallinneeseen poliittiseen tilanteeseen sekä käyttöönoton aikana tapahtuneisiin käännteisiin niin taloudessa kuin politiikassa. Esiteltyäni lyhyesti nuorisotakuun historiaa, kerron tutkielmani toteutustavoista ja käyttämistäni aineistoista. Kuvaan kirjallisuuden avulla nuorisotakuun osa-alueita. Miten nuorisotakuun on ajateltu toimivan ja miten se käytännössä toimii? Lopuksi pohdin, ovatko nuorisotakuun tavoitteet nuorten omien tavoitteiden mukaisia, ja onko nuorisotakuun tavoitteita ylipäättään mahdollista saavuttaa. Pohdin myös niiden nuorien kohtaloa, jotka eivät täytä nuorisotakuun ehtoja: nuorten, jotka eivät ole opiskelu- tai työkuuntoisia.

2. NUORISOTAKUUSEEN JOHTANEET PARADIGMAT

Paradigmalla tarkoitetaan kulloinkin yleisesti hyväksyttyä tieteellistä ajattelutapaa. Paradigman käsitettä käytetään myös arkista vakiintunutta ajattelurakennelmaa kuvaavana käsitteenä, tällöin tarkoitetaan ajattelutapaa, joka on yleisesti hyväksytty. (Sivistyssanakirja 2002). Aloitan paradigmojen muutosten esittelyn universaaliudesta. Pohjoismainen hyvinvointivaltio perustuu universaaliuden periaatteeseen, joka tarkoittaa kaikkien yhtäläistä osallisuutta yhteiskuntaan. Suomalaisen hyvinvointivaltion perustukset rakennettiin 1930-luvulla, jolloin luotiin kansaneläkejärjestelmä, lapsilisäjärjestelmä tuli seuraavana 1940-luvulla. 1960-luvulla hyvinvointivaltionprojekti teki varsinaisen läpimurron. (Juhila 2016, 41–42.) Hyvinvointivaltio nojaa sosiaalisen solidaarisuuden ajatukseen, jossa kansalainen on vastuullinen yhteiskuntaa kohtaan. Hän sekä saa, että antaa apua tarvitseville. (Palola 2006, 109.) Yhteiskunnan toiminta katsotaan oikeudenmukaiseksi ja tuloeroja tasaavaksi. Universaaliutta luonnehtii kyky samaistua toisen ihmisen tilanteeseen ja tuntee myötätuntoa niitä kohtaan, joilla juuri nyt menee itseä heikommin. Yksilöiltä ei edellytetä erityisiä perusteita etuuden saamiseksi, vaan oikeus etuuteen perustuu yleiseen inhimilliseen ominaisuuteen, esimerkiksi äitiyteen tai vanhuuteen. (Juhila 2016, 156.) Hyvinvointivaltion laajenemisen aikaan työssäkäynti oli sosiaalinen oikeus, ja ihmiset tulkittiin periaatteessa työhaluisiksi (Helne & Laatu 2006, 22). Hyvinvointivaltiota rakennettiin, jotta yhteiskunta muuttuisi kaikille ihmisille paremmaksi paikaksi elää (Sipilä & Anttonen 2016, 57).

1990-luvun alun talouskriisi katkaisi hyvinvointivaltion kehittämisen. Hyvinvointivaltioajattelu kyseenalaistettiin vetoamalla lamaan, ja hyvinvointivaltion purkamista perusteltiin myös ihmisten liiallisella riippuvuudella valtiosta. Valtion kontrollia ja valvontaa haluttiin hyvinvointivaltion purkamisen avulla vähentää. (Juhila 2016, 43–44; Saari 2015, 215.) Laman aikana työ alettiin nähdä kansalaisten velvollisuutena, ja hyvä sosiaaliturva koettiin syyksi työn välttämiseen. Työn tulkitseminen velvollisuudeksi tarkoitti epäsuorasti myös sitä, että työttömien tulkittiin välttelevän velvollisuuttaan. Sosiaaliturvaa muotoiltiin työntekoa suosivaksi. Kasvu ja työllisyys nähtiin laman jälkeisen Suomen avaintekijöiksi tulevaisuuden rakentamisessa, ja tämä ajattelu on vaikuttanut merkittävästi talous-, työllisyys-, koulutus- ja sosiaalipolitiikan uudistuksiin. Sosiaalipolitiikan tavoite tulojen tasaamisesta on saanut rinnalleen ajatuksen sosiaalipolitiikasta tuottavana toimintana, kasvun ja työllisyyden mahdollistajana. (Helne & Laatu 2006, 23; Saari 2015, 215–216.)

Sosiaalipolitiikan ideologinen muutos voidaan nähdä myös työttömyyden tai laajemmin köyhyyden syiden uutena tulkintana. Jos ihminen kohtaa vastoinkäymisiä, on hän vallalla olevan ideologian mukaan itse niistä vastuussa. Kannustavan sosiaalipolitiikan kääntöpuolena on vähimmäisturvan pitäminen tasolla, joka ei käytännössä turvaa toimeentuloa. (Palola 2006, 106; Hänninen 2014. 187).

Kasvua ja työllisyyttä tavoitteleva julkinen valta pyrkii vähentämään etuuksien ja palveluiden käyttöä keinoinaan sosiaalisten oikeuksien kaventaminen, kannustimien vahvistaminen, vastikkeellisuuden lisääminen ja etuisuuksien keston rajaaminen. Näistä yleensä puhutaan korostamalla kannustavuutta ja tarvetta purkaa erilaisia kannustinloukkuja. (Farnsworth & Irving 2015, 2–6; Saari 2015, 217.) Tällainen niin kutsuttu neoliberaali yhteiskunta suosii kulutusta, suoriutumista ja menestymistä (Mäntysaari 2006, 126.) Työelämän paineet ja hoivan tarpeet kilpailevat ajasta ja energiasta, yhteiskunnallisesti tärkeitä asioita siirtyy markkinoiden vastuulle, ja globalisaation myötä kansallisen politiikanteon mahdollisuudetkin ovat aiempaa rajallisemmat (Bardy 2006, 244). Yhteiskuntaa ei enää olla muuttamassa paremmaksi paikaksi ihmiselle, vaan sen sijaan muokataan, ohjataan ja opastetaan yksilöitä (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 13). Yksi merkittävimmistä muutoksista on ollut valtion roolin ja toiminnan uudelleenorganisointi liiketaloudesta omaksuttujen tuottavuuden tehostamisen periaatteiden mukaiseksi (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011, 1). Erityisesti nuoret ovat valtion toimenpiteiden kohteina, sillä heitä halutaan kouluttaa, kuntouttaa ja sopeuttaa työmarkkinoita varten (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 13). 1980-luvun lopun jälkeisellä uusliberaalilla suunnanmuutoksella on ollut oleellinen vaikutus työllisyyspolitiikkaan ja etenkin nuoriin kohdistuviin toimenpiteisiin (Närhi & Kokkonen 2014, 100–111).

2.1 NEOLIBERALISMI

Talouden ensisijaisuuden sekä ihmisten oman vastuun korostaminen tunnetaan poliittisena suuntauksena nimellä neoliberalismi. Siinä keskeistä ovat markkinoiden ja markkinatoimijoiden vapaus. Valtion sääntelyä tulee tämän ajattelun mukaan vähentää, sillä se heikentää markkinamekanismien toimintaa. (Juhila 2016, 67–71; Hänninen 2014, 188.) Markkinoiden merkitystä lisätään kilpailuttamalla ja hajauttamalla sekä tuotantoa että työmarkkinoita. Neoliberalismi ei tunnista hyvinvointivaltiollisella sosiaalisella ajattelulla olevan etuja, vaan hyvinvointivaltio nähdään tuottamattomana sijoituksena. Kansalaiset puolestaan nähdään tuottajina ja kuluttajina, jotka maksimoivat kaiken käytettävissä olevan hyödyn. Tästä näkökulmasta valtion väliintulot, tulonsiirrot ja julkiset palvelut häiritsevät markkinoita ja estävät ihmisiä ottamaan vastuuta omasta elämästään. (Jessop 2015, 87–111.) Neoliberalismin vaikutusvallan kasvun kautta hyvinvointivaltio on muuttunut hyvinvointiyhteiskunnaksi, jossa sosiaalista vastuuta siirretään valtiolta yksilöille, yhteisöille ja erilaisille vapaaehtoisjärjestöille. Toinen muutos on welfare-politiikan muuntuminen workfare-politiikaksi: työhön pitää kannustaa ja velvoittaa. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 57; Mäntysaari 2016, 80.)

Yksilöiden oman vastuun korostaminen ja valinnanvapaus ovat molemmat neoliberalismin mukanaan tuomia arvoja. Ne ovat levinneet Suomeen anglosaksisen maailman kautta. (Hänninen 2011, 392.)

Liiketalouden ajattelun mukainen kustannustehokkuus ja tuottavuuden parantaminen kaikessa toiminnassa sotivat hyvinvointiprofessioissa toimivien ihmisten, kuten sairaanhoitajien, lääkäreiden ja sosiaalityöntekijöiden ideologiaa vastaan, sillä hyvinvointialalla on totuttu korostamaan kaikkien ihmisten hyvää hoitoa (Dominelle 2014, 79–80; Eräsaari 2006, 92). Neoliberalismin mukaisesti esimerkiksi paras potilassuhde on mahdollisimman lyhyt (Aaltonen & Berg 2014, 53). Neoliberalismin mukaan yhteiskunta toimii sitä tehokkaammin, mitä vähemmän ihminen on riippuvainen hyvinvointivaltiosta ja mitä vahvempi markkinatoimija hän on (Juhila 2016, 77–79). Nuorisotakuussa nuoren yhteiskuntaosallisuus voidaan nähdä toteutuvan vasta koulutuksen ja työllistymisen myötä (Hirvonen 2014, 35). Nuorisotakuussa nuori ohjataan opiskelemaan tai opiskelupaikan puuttuessa kuntoutumisen tai työllistymisen tukitoimien piiriin samalla korostaen nuoren omaa vastuuta omasta yrittäjyydestään ja onnistumisestaan (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016, 11).

Neoliberaalissa ajattelussa kenellekään ei suoda itsestään selvää oikeutta etuuksiin, sillä etuisuuksia saadakseen pitää olla tahto osallistua yhteiskunnan toimintaan (Palola 2006, 110). Tulonsiirtoina ja palveluina annettujen tukien pelätään vaikuttavan tuen saajan käyttäytymiseen passivoivasti sekä lisäävän tulonsiirtojen ja palvelujen kysyntää (Saari 2015, 2017). Yksilön odotetaan ottavan yhä enemmän vastuuta riskien hallinnasta, ja ihmistä pyritään muuttamaan niin, että hän sopii paremmin markkinaehtoisien yhteiskunnan tarpeisiin (Dominelle 2014, 79; Juhila 2016, 67). Valinnanmahdollisuuksien ja vapaan kilpailun lisääntyminen katsotaan kaikkien eduksi. Viimesijaista, vastikkeetonta huolenpitoa sisältävää apua ja tukea, johon ei liity suuria odotuksia esimerkiksi ihmisen kuntoutumisesta, on vaikea yhdistää nykyiseen paradigmaan, joka ei enää sisällä ajatusta ihmisten keskinäisestä riippuvuudesta. Lisäksi asiakaslähtöinen ajattelu perustuu oletukseen, että asiakas tietää mitä haluaa ja mikä on hänelle hyväksi. Kuitenkin valinnanvapaus toimii ainoastaan, jos asiakkaalla on mahdollisuuksistaan ymmärrys ja tieto (Hirvilampi & Laatu 2008, 26; Sinervo, Tynkkynen & Vehko 2016, 14). Suurimmalla osalla nuorista ei ole käsitystä, mitä nuorisotakuu käytännössä tarkoittaa. Heillä ei ole tietoa siitä, millaisia palveluita heille omassa tilanteessaan voisi olla tarjolla. Nuorten elämänselämästä riippuu, onko heillä edellytyksiä arvioida palvelutarpeitaan. Jotkut pärjäävät mielestään riittävän hyvin ilman koulutusta tai työtä, toiset taas ovat voineet sisäistää jo varhain yksin pärjäämisen strategian pysyväksi toimintamallikseen elämän eri osa-alueilla. (Miettinen & Pöyry 2015, 21; Tuusa ym. 2014, 20–21.)

2.2 AKTIVOINTIPOLITIikka JA OMAN VASTUUN KOROSTUMINEN

Aktivoinnin tavoite on työttömien työllistettävyyden parantaminen esimerkiksi vahvistamalla heidän työnhakutaitojaan, motivaatiotaan ja osaamistaan. Neoliberaalin ideologian puitteissa työttömyys

ymmärretään yksilön ominaisuuksista, ei suhdanteista tai työmarkkinoista johtuvaksi ilmiöksi (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 57). Aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen ei ole täysin vapaaehtoista, sillä se on työttömyysturvan jatkumisen ehto (Näätänen 2018, 90). 1990-luvulta lähtien Suomessa ollaan siirrytty aktiiviseen työvoimapolitiikkaan (Karjalainen 2008, 111). Aktivoinnin ideana on, että yhteiskunta tukee erityisesti niitä, jotka täyttävät aktiivisuuden ehdot työnhaussa ja työssäolossa. Aktiivisen työllistämispolitiikan on arvioitu lisäävän yhteiskunnallista tasa-arvoa, jos se onnistuu vähentämään työllisten ja työttömien sosiaalista etäisyyttä ja madaltamaan työllistämiskynnystä (Näätänen 2018, 89). Workfare-politiikkaa ovat työttömän identiteetin vaihtaminen aktiiviseksi työnhakijaksi, vähimmäis- ja perusturvan käyttö aktiivisen sosiaalipolitiikan välineenä sekä passiivisuudesta seuraavat sanktiot (Helne & Laatu 2006, 23).

Aktivointipolitiikka näkyy työttömiin kohdistuvien pakkojen eli lakeihin sisältyvien sanktioiden kasvaneessa määrässä. Laki työmarkkinatuesta tuli voimaan vuoden 1994 alusta lähtien. Vuonna 1998 laadittiin ensimmäiset ”pakkolait”, joilla evättiin oikeus työmarkkinatukeen, mikäli nuori ei ollut hakenut peruskoulun jälkeen vähintään kolmeen ammatilliseen kouluun tai kolmelle eri koulutuslinjalle. Työmarkkinatukeen oli oikeus vain, jos nuori osallistui työvoimapolitiittiseen työharjoitteluun. (Karjalainen 2008, 112.) Tämänhetkisen lainsäädännön mukaan alle 25-vuotiaalla nuorella on oikeus työmarkkinatukeen, jos hän on hakenut yhteishaussa vähintään kahta opiskelupaikkaa, jonka opiskelijaksi ottamisen perusteet hän täyttää (Laki työttömyysturvasta, 13§). Lisäksi on pitänyt osallistua pääsykokeeseen tai muuhun koulutuksen hakemiseen kuuluvaan tilaisuuteen. Jos opiskelupaikan saa, se on myös otettava vastaan ja aloitettava opinnot. (TE-palvelut 2018.) Suomessa on 1990-luvulta lähtien pyritty ehkäisemään nuorten syrjäytymistä käynnistämällä erilaisia hankkeita. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014, 72; Halonen ym. 2007, 11.) 1990-luvulta alkaen on toteutettu lainsäädäntöön lukuisia muutoksia työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien aktivoimiseksi: nuorten työmarkkinatuen rajoitukset, työnhakusuunnitelmat, kuntouttava työtoiminta, aktivointisuunnitelmat ja viimeisimpänä nuorisotakuu. (Hänninen 2014, 188; Tuusa ym. 2014, 11.)

Nuorten syrjäytyminen ja passivoituminen sekä näiden ehkäisy ovat yhteiskunnallisen keskustelun kestoaiheita (Aaltonen & Berg 2018, 4; Juvonen 2013, 327). Keskustelu syrjäytymisestä käynnistyi 1980-luvulla suomalaisen sosiaalitutkimuksen kentällä (Sandberg 2015, 31). Syrjäytyminen onkin Juho Saaren mukaan (2015, 239) tutkijoiden ja viranomaisten luoma käsite, joka ei yleensä jäsennä syrjäytyneisiin kuuluvien ihmisten minuutta – ulkoinen ja sisäinen määrittely eivät vastaa toisiaan. Myrskylä (2012, 1) määrittelee syrjäytyneiksi nuoriksi sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Nuoriin kohdistuvaa syrjäytymiskeskustelua voidaan pitää vähintäänkin ristiriitaisena. Yhtäältä huoli nuorten

syrjäytymistä tuottaa halua ohjata syrjäytymisen vastaiseen työhön resursseja, toisaalta syrjäytymispuhe synnyttää nuoria kohtaan epäluottamuksen kulttuuria. Suhde nuoreen rakentuu auttamisinstituutioissakin helposti epäluottamuksen pohjalta, jolloin ammattilaiset lähestyvät nuorta ennako-oletuksenaan heidän olevan osaamattomia ja passiivisia. Syrjäytyneet ovat joukko, joka tämän näkemyksen mukaan tulisi kesyttää, paimentaa ja opastaa kohti normaalia yhteiskuntaa (Raitakari 2004, 57–58). Myrskylä arvioi raportissaan (2012, 2) syrjäytyneiden 15–29-vuotiaiden määräksi vuonna 2010 noin 50 000 henkilöä eli 5 prosenttia ikäluokasta. Koska syrjäytymistä ei pystytä tarkasti rajaamaan ja määrittelemään, ei myöskään syrjäytymisriskissä olevien määrää pystytä tarkasti määrittelemään. Syrjäytymisen käsite muovaantuu Sandbergin mukaan (2015, 42) pala palalta, mutta se ei missään vaiheessa saavuta lopullista muotoa.

Aktivointikeskustelu liittyy vahvasti yksilöllisyyttä korostava kuluttajadiskurssi, jonka mukaan kansalaiset odottavat palveluita räätälöitävän heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti ja palvelujärjestelmään luotavan lisää valinnanmahdollisuuksia. Kuluttajakeskustelun pulmana on, ettei se tunnista heikommassa asemassa olevien palveluvalinnoissa tyypillistä tilannetta, jossa valintoja tehdään niukoilla resursseilla ja useita yhtä aikaa. Palveluvalinnassa valinta ei ole aina aito, vaan joko tietty valinta tai ilman palvelua jääminen, tai valitseminen kahden epäsovivan vaihtoehdon välillä. Koulutustakuu palveluvalintaan siirrettynä saattaa antaa nuorelle valinnaksi joko koulutuksen, joka ei sovi hänelle, tai koulutuksesta kieltäytymisen, jolloin hänen etuisuuksiaan leikataan. Aktivointipolitiikan silmin nuori ei ole tällöin ajatellut omaa etuaan eikä tehnyt vastuullista valintaa. Tällaisen valinnan tekemisestä seuraukset jäävät nuoren itsensä ja hänen läheistensä kannettavaksi. (Raitakari & Juhila 2013, 170-172.)

Oleellista siis on, että aktivoinnin ja sanktioiden kohde on itse vastuussa valinnoistaan, eikä kyseessä ole yhteiskunnallinen kysymys vaan yksilön ongelma. Häviäjät, heikot tai kyvyttömiksi määritellyt saavat syyttää vain itseään, ja heidät voidaan näin nähdä ongelmana. Aktivoivan työvoimapolitiikan keskeinen edellytys on työllistämisvastuun jättäminen markkinoille. (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 18-19.) Sakari Hänninen (2014, 193-208) on esittänyt provosoivasti, että markkinakelpoisuuden ylläpito jätetään yksilön omalle vastuulle. Ari-Matti Näätänen (2018, 104) sai tutkimustulokseksi tutkiessaan aktivointipolitiikan vaikutuksia, että aktiivisen työvoimapolitiikan rooli suhdannevaihtelujen tasaajana ja työttömyyden vähentäjänä ei näytä toteutuvan globaalilla tasolla.

2.3 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA

Elämönhallinnan vaatimus koskettaa neoliberaalissa yhteiskunnassa kaikkia, mutta etenkin nuoriin kohdistuu suuria kasvatuksellisia, moraalisia ja sosiaalisia odotuksia. Nuoruus nähdään keskeneräisenä elämänvaiheena, jonka aikana opitaan, mikä kulttuurisesti edustaa kunnan kansalaisuutta ja mikä on toivottava elämäntapa. Nuoruuteen liittyy odotus kasvamisesta ja edistymisestä: tulisi saavuttaa opiskelupaikka, työpaikka ja perhe. Nuorten siirtyminen lapsuudesta vastuulliseen aikuisuuteen on kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö. (Isoniemi 2017, 5; Raitakari 2004, 59–60.) Yksilön toimintakykyisyys yhteiskunnassa edellyttää laajaa sosiaalista ja kulttuurista kompetenssia. Yksilöt osallistuvat sosiaalisen todellisuuden ja sen rakenteiden luomiseen ja muokkaamiseen, ja samalla rakenteet vaikuttavat heidän toimintaansa. Juvonen (2013, 329) kuitenkin näkee Etsivän nuorisotyön piirissä tehdyssä tutkimuksessaan, että nuoret aikuiset voivat ottaa yhteiskunnalliset ehdot annettuina, tai he voivat kapinoida niitä vastaan, tulkita niitä uudelleen tai pyrkiä niistä pois. Toisin toimimisen mahdollisuus on aina olemassa. Tutkimuksen mukaan nuori kuitenkin joutuu perustelemaan tekojaan, mikäli kokee, että on poikennut säännöistä tai ei ole pystynyt täyttämään kulttuurisia odotuksia. Lineaarisen sujuva, palkkatyöhön tähtäävä elämänkulku muodostaa edelleen normatiivisen odotuksen nuorille. (Juvonen 2013, 329–331.)

Nuoruus on ihmisen elämässä tärkeä elämänvaihe, jossa opiskellaan, siirrytään työelämään ja perustetaan perhettä. Lapsuus ja aikuisuus ovat nuoruuteen verrattuna seesteisiä – nuoruudessa moni asia muuttuu ja on pakko tehdä monenlaisia valintoja (Aalberg 2016, 38). Nuoret aloittavat ja päättävät opiskelua, muuttavat paikkakunnalta toiselle ja vaihtavat työpaikkoja. Nuoruus ei muodosta kaikille yhdenmukaista elämänvaihetta. Monet terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeiset käyttäytymisen piirteet vakiintuvat. (Karvonen, Kestilä & Kauppinen 2017, 27.) Nuorisoa määritellään suomalaisessa keskustelussa usein kategorisesti aktiiveihin ja syrjäytyneisiin passiiveihin. Nuoret voivat olla joko tulevaisuuden toivoja tai riskiryhmä, joka uhkaa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle. Näillä ryhmillä ei tunnu olevan paljoakaan yhteistä. Sosiaalipolitiikka näyttää koskettavan lähinnä niitä, joilla menee huonosti. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 11.) Siirtyminen vakiintuneeseen aikuiselämään on siirtynyt yhä myöhäisemmäksi, johon on yhtenä syynä opintojen keston pidentyminen. Työelämän arvostus koulutusta kohtaan on myös noussut, ja työelämässä vaaditaan yhä korkeampaa koulutusta. Työsuojelunormit edellyttävät myös monenlaisia opintoja ja tutkintoja. Valmistuminen työelämään tapahtuukin usein vasta lähempänä 30 vuotta. Tämä vaikeuttaa itsenäisen elämän aloittamista ja jättää nuoret yhä riippuvaisemmiksi vanhempien avusta, yhteiskunnan tuista sekä väliaikaistöistä. (Pylkkänen 2007, 22; Taipale 2007, 24; Isoniemi 2017, 133–134.)

2.4 NUORISOTAKUUN HISTORIA

Koulutustakuun idea löytyy jo vuoden 1978 laista keskiasteen kehittämiseksi (474/1978), jonka mukaan kaikille peruskoulun ja lukion suorittaneille pitää tarjota mahdollisuus ammatillisesti eriytyvään koulutukseen. Perusasteen jälkeen koulutuksen ulkopuolelle jääneisiin alettiin kiinnittää huomiota vasta 1990–2000-lukujen taitteessa, kun Tilastokeskus alkoi julkaista tilastoja koulutukseen hakeneista ja päässeistä. Nuorten yhteiskuntatakuu astui voimaan 2005, ja siitä tehtiin arviointitutkimus vuonna 2007. Tutkimuksen mukaan yhteiskuntatakuu tehosti nuorten palveluprosesseja. Takuun avulla nuorten osallistuminen työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin lisääntyi ja toimenpiteiden tarjontaa saatiin kehitettyä paremmin nuorten tarpeita vastaaviksi. Mallin todettiin lisäävän ja nopeuttavan nuorten työnhakusuunnitelmien laadintaa, mutta asetettuja tavoitteita ei silti pystytty saavuttamaan. (Tuusa ym. 2014, 12.) Arviointitutkimuksessa tuotiin esille, että myönteiset vaikutukset kohdistuivat etenkin niihin nuoriin, joiden työllistymisedellytykset olivat jo valmiiksi melko hyvät. Sen sijaan keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevat ja moniongelmaiset nuoret sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät olleet tutkimuksen mukaan hyötynet yhteiskuntatakuusta. (Winqvist 2014, 78.)

Vuonna 2007 Suvi Kivelä ja Sakari Ahola (2007, 9–10) kirjoittivat, että opetusministeriö on asettanut peruskoulun jälkeisen toisen asteen koulutuksen ja nivelvaiheen kehittämistavoitteiksi. Tavoitteena oli, että vähintään 96 prosenttia peruskoulun päättävästä ikäluokasta aloittaisi samana vuonna toisen asteen koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa vuoteen 2008 mennessä. Tämä tavoite tunnetaan edelleen nuorten yhteiskuntatakuuna: kaikilla tulisi olla mahdollisuus itselleen parhaiten soveltuvaan peruskoulun jälkeiseen koulutuspaikkaan. Tämä tavoite on saavutettu (Suomen virallinen tilasto 2017a)! Toinen suuri valtakunnallinen hanke on ollut uusi nuorisolaki (1285/2016), jonka periaatteena on ollut nuorten osallisuuden lisääminen. Tarkoituksena on lisätä hallintorajoja ylittävää yhteistyötä sekä järjeistää ja koordinoida nuorten palveluita. Myös nuorten oman äänen kuuluviin saattaminen sisältyy lain tavoitteisiin. (Kivelä & Ahokas 2007, 14; Nuorisolaki.)

Nuorisotakuun syntyyn vaikutti vuonna 2008 alkanut lama, joka heijastui voimakkaasti nuorten työllisyystilanteeseen. Syrjäytymisriskin pienentämiseksi haluttiin tarjota nuorille polku koulutukseen, työhön ja sitä kautta yhteiskunnan osallisuuteen. Yhteiskuntatakuun mukaisesti 18–24-vuotiaiden, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa, on hakeuduttava koulutukseen saadakseen työmarkkinatukea (Aho, Pitkänen & Vanttaja 2012, 3). Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan (2011) kirjattiin uuden nuorisotakuun tavoitteet: ”Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Toteutetaan nuorten yhteiskuntatakuu niin, että jokaiselle alle 25-

vuotiaalle nuorelle ja alle 30- vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.” (Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011, 33 ja 46.) Vuoden 2013 budjettiin osoitettiin tähän määrärahaksi 60 miljoonaa. Nuorisotakuulakia ei tehty, vaan ministeriöt päivittivät lainsäädäntöjään ja ohjeistuksiaan ripeässä tahdissa. Nuorisotakuun, joka siis eroaa aikaisemmasta, suppeammasta nuorten yhteiskuntatakuusta, toteutus päästiin aloittamaan vuoden 2013 alkaessa. (Winqvist 2014, 78–83.)

Nuorisotakuu on erityisesti kahden toimijan hallinnoima: opetusministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön. Nuorisotakuuksi lakeja alettiin kutsua, kun vuonna 2013 yhteiskuntatakuuseen yhdistettiin takuu nuorille työttömille ja vastavalmistuille pääsystä ”työ-, harjoittelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta” (Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011, 46). Hallitusohjelmassa keskeisenä perusteluna on mainittu huoli laajasta nuorisotyöttömyydestä ja siitä, että erityisesti ammattikoulutusta ja työkokemusta vailla olevien nuorten mahdollisuudet sijoittua työmarkkinoilla ovat erittäin heikot. Nuorisotakuu ei toteudu ilman sosiaali- ja terveystalvveluja, sillä siihen sisältyvä lupaus nuorten kuntoutuspalvelujen saatavuudesta sisältää ennaltaehkäisevän työn, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palvelut, nuorten terveydenhuollon, sosiaalityön sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut, siksi opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön lisäksi nuorisotakuun työryhmään osallistui Kataisen hallitusohjelman mukaisesti myös sosiaali- ja terveysministeriö sekä kunnat. Nuorisotakuun toteutuksessa korostetaan eri toimijoiden välistä tiivistä ja suunnitelmallista yhteistyötä nuorten palvelujen kehittämiseksi. (Tuusa ym. 2014, 14; Kataisen hallitusohjelma 2011, 46.) Nuorisotakuu löytyy edelleen pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmasta nimellä ”Nuorisotakuuta yhteisötakuun suuntaan”, jossa edelleen taataan peruskoulun päättävälle koulutus-, työ tai kuntoutuspaikka, mutta aikarajasta ei enää ole mainintaa. (Juha Sipilän hallitusohjelma 2015, 19).

Tietoisuus nuorisotakuusta on sen voimassaolon myötä kasvanut, ja koulutukseen hakeutumisen velvoite auttaa nuoria suuntaamaan elämässään eteenpäin (Aho, Pitkänen & Vanttaja 2012, 130–140). Julkisen keskustelun myötä myös alle 30-vuotiaille pelkän perusasteen varassa oleville on luotu oma ohjelma, eli nuorten aikuisten osaamisohjelma. Työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat kehittäneet yhdessä Ohjaamo-mallia, matalan kynnyksen palvelupistettä nuorille. Toimivien Ohjaamojen rakentaminen edellyttää hallinnonalojen yhteentuumista entistä syvällisemmällä tavalla. (Torsti 2014, 114–115.) Ohjaamotoiminta rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston hanketuella 28.2.2018 saakka. Tästä eteenpäin Ohjaamojen jatkuvuus on turvattu työ- ja elinkeinoministeriön rahoituksella. (Ohjaamot 2018.)

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Alkuperäinen ajatukseni tutkia nuoria, joiden elämänculussa on ongelmia, on vaatinut aikaa ja pohdintaa selkiytyäkseen nuorisotakuuseen kohdistuvaksi tutkimukseksi. Opintojeni aikana olen ehtinyt perehtyä nuorisotutkimukseen monesta eri näkökulmasta. Aloitin tutkielmani työstämistä syksyllä 2017 ja viimeistelin sen keväällä 2019. Kiinnostus aiheeseen syntyi oman lähipiirin kokemusten myötä. Lähipiirissä on paljon parikymppisiä nuoria, joiden kokemuksia olen peilannut lukemiini teksteihin ja saanut niihin eläviä esimerkkejä. Samalla mielenkiinto aiheeseen on säilynyt palavana. Omien lasteni opinnot ovat myös aikanaan olleet umpikujassa. Avun ja tuen hakeminen oli välillä turhauttavaa, sillä oikeaa paikkaa avun saamiseksi oli todella vaikea löytää. Toinen lapsistani päätyikin opiskelemaan ulkomaille välttyäkseen nuorisotakuun sanktiolta. Tekstejä on tullut luettua paljon, ja alussa ajattelin tekeväni teorialähtöistä tutkielmaa. Lopputulos on kuitenkin aineistolähtöinen, sillä nuorisotakuu ei ole teoria, vaan poliittisesti luotu malli. Tuomi & Sarajärvi (2009, 100) sanovat laadullisen tutkimuksen oppaassaan, että teoria otetaan ohjaamaan lopputulosta, mutta siihen ei ole olemassa mitään sääntöä. Päätös on aineistolähtöinen ja tutkijakohtainen. Tutkielmani on muotoutunut sen mukaiseksi, mitä olen lukenut. Hakusanoilla nuorisotakuu ja nivelvaihe pääsin alkuun, yliopiston kirjasto tuli tutuksi ja artikkelien löytämiseenkin sain hyvin apua. Yksi tutkimus on lähdeluettelonsa perusteella ohjannut toiseen, kunnes uusia tekstejä ei enää ole ilmaantunut. Koska aikaa on tutkielmani kirjoittamiseen kulunut puolitoista vuotta, on uutta tutkimusta julkaistu ja haku on välillä pitänyt uudistaa. Tutkielmani ensisijaisena tutkimuskysymyksenä oli sitä työestäessäni nuorisotakuusäädöksiin vaikutus nuoren valintoihin elämässään, mutta se on kysymyksenä aivan liian laaja. Tutkielmaa tehdessä tutkimuskysymykseni hioutuivat seuraaviksi:

1. Millaiset nuorisotakuun tavoitteet ovat lainsäädännössä ja sitä kehystävissä teksteissä?
2. Miten asetetut tavoitteet ovat tutkimuskirjallisuuden mukaan toteutuneet?
3. Miten asetetut tavoitteet ovat nuorten kokemuksen mukaan toteutuneet?

Ilmari Rostila (2000, 12) on todennut, että ”Realistisessa arviointitutkimuksessa projektin käyttöteorian selventäminen ja teorian arviointi olemassa olevan tietämyksen valossa on ihan oma ja ehkä yksistäänkin riittävä tutkimustehtävä”. Tähän mennessä olen tutkielmassani tuonut esiin julkisen politiikan perusteena olevia lähtöoletuksia, sillä nuorisotakuunkin taustalla vaikuttavat paradigmat auttavat arvioimaan näiden lähtöoletusten järkevyyttä. Oletukset eivät Rostilan mukaan välttämättä ole toimintaan saatettuna loogisesti johdonmukaisia ja empiirisesti paikkansapitäviä. Arviointitutkimuksessa onkin haasteena löytää tasapaino kysymysten ”mikä toimii, kenen kohdalla ja missä olosuhteissa” välillä. (Rostila 2000, 12 ja 19.) Tutkielmani pääaineisto muodostuu

nuorisotakuun säädöksistä, niiden tavoitteita käsittelevistä tutkimuksista ja arvioinneista. Nuorisotakuun osa-alueiden esittelyn ohella tuon esille niistä tehtyjä tutkimuksia ja aiheesta julkaistuja artikkeleita. Toinen osa aineistosta koostuu kolmen nuoren haastatteluista. Nuorisotakuuohjeistusten toiminnan loogisuutta ja toimivuutta pystyn arvioimaan näiden haastateltujen nuoren kokemuksia analysoimalla sekä oman pohdintani avulla. Minulle on tärkeää saada nuorten oma ääni kuuluviin.

Koulupudokkaista ja syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on tehty melko paljon tutkimuksia, muun muassa Tero Järvisen ja Markku Vanttajan tutkimus koulupudokkaiden työurista 2006, Simo Ahon, Sari Pitkäsen ja Markku Vanttajan tutkimus nuorten työmarkkinatukioikeuksista ja koulutukseen hakeutumisesta 2012, Simo Ahon ja Ari Mäkihön seurantatutkimus 2014 koskien vuosien 2001 ja 2006 toisen asteen opinnot aloittaneita sekä Elina Palolan, Katri Hannikainen-Ingmanin ja Vappu Karjalaisen tutkimus ”Nuoret koulutuspuokkaat sosiaalityön asiakkaina” 2012. Nuorien oma ääni kuuluu tutkimuksissa melko vähän, vaikka tiedetään, että tunne kuulluksi tulemisesta, aidosta toimijuuden tunnistamisesta ja vaikutusmahdollisuuksista sekä nämä mahdollistavasta luottamuksesta on hyvän palvelukokemuksen ytimessä. Katsauksessa lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon (Peltola & Moisio 2017, 21) käy ilmi, että kautta tarkasteltujen palvelusektorien esiin nousivat kokemukset toimijuuden ja näkemysten sivuuttamisesta tai pinnallisesta huomioinnista sekä vaikuttamismahdollisuuksien puutteesta.

Koska haastateltavien nuorten löytämisestä tuli tutkielmani haastavin osuus, kuten olin olettanutkin, olen tyytyväinen saamiini kolmeen keskenään hyvin erilaiseen haastateltavaan. Taru Peltola (2007, 115) esittää Tapaustutkimuksen taito –teoksessa, että potentiaalisten tapausten joukosta pitäisi osata valikoida kohteeksi tyypillinen, esimerkillinen tai poikkeava tapaus, jotta asetelmaan saataisiin toistettavuuden oletus. Peltolan mukaan yhden esimerkin voimaan on vaikea luottaa, jos ei tiedä mikä tapauksessa on merkittävää, mutta ainoastaan yhdenkin tapauksen analysointi tuottaa empiirisiä erityispiirteitä koskevaa tietoa. Yksikin tapaus voi olla ymmärryksen kannalta merkityksellinen tai valaiseva ja tuottaa tietoa yleisistä ilmiöistä tai prosesseista. Peltolan mukaan (2007, 125) tutkimuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi sen osoittaminen, että tutkimuksen kohteena olevia yhteiskunnallisia ongelmia voidaan rajata ja määritellä monin eri tavoin. Näin ongelmia voidaan arvioida erilaisista näkökulmista, ja niille voidaan löytää uudenlaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Voin siis kolmella haastattelullani tehdä validia laadullista tutkimusta. Haastateltavieni koulu-urat ovat hyvin erilaisia, ja heitä voisi kaikkia pitää poikkeavina tapauksina, mitä halusinkin etsiessäni haastateltavia Etsivän nuorisotyön avulla. Esimerkillisiä tapauksia olisin löytänyt vaikkapa yliopiston tai AMK:n

opiskelijoista, mutta toivoin saavani haastateltaviksi juuri sellaisia nuoria, joiden koulutuspolussa on ollut mutkia.

3.1 AINEISTOT

Tutkielmani koostuu kahdesta erillisestä aineistosta: nuorisotakuuseen liittyvistä teksteistä ja tutkimushaastatteluista, jotka yhdessä muodostavat aineistopainotteisen laadullisen tutkielman. Aineisto-osuudessa tulen etenemään deduktiivisesti yleisestä nuorisotakuun kuvauksesta yksittäisiin tutkimuksiin ja haastatteluihin. Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on analyysirungon muodostaminen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Vaikka nuorisotakuusäädöksistä ei voi luoda teoreettista mallia, yritän kuitenkin luoda sen toiminnasta ja tavoitteista raameja, joita lopuksi analysoin verraten haastateltavieni elämänkulkuun. Kuvailen nuorisotakuun 15–25-vuotiaisiin kohdistuvat säädökset ja määrittelen siihen liittyvät käsitteet. Omaa lähdeluetteloani tutkiessani totesin, että eniten viitataan Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraporttiin vuodelta 2014 (Tuusa ym.), joka auttoi minua myös tutkielmani rakenteen muodostamisessa. Analyysiosan sisällysluettelon laatiminen antoi tutkielmani tekoon pohjan, jonka mukaisesti sitten olen edennyt. Sisällysluettelolla tarkoitan nuorisotakuun osa-alueiden nimeämistä ja etenemisjärjestyttä: koulutusta tukevat palvelut, työllistymistä tukevat palvelut ja viranomaisyhteistyö. Tulen selvittämään oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteita, nivelvaiheisiin liittyviä tukitoimia, työmarkkinatukioikeuksia nuorille, joilla ei ole toisen asteen koulutusta sekä nuorisotakuun velvoittaman viranomaisyhteistyön vaikutuksia. Esittelen nuorisotakuuta siitä tehtyjen uusimpien tutkimusten mukaan, mutta käytän aineistonani myös vanhempaa syrjäytymiseen, nuoruusiän ongelmiin tai nivelvaiheen tukitoimiin keskittyvää tutkimusta. Aineistoni analyysia ohjaa tämän aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97 ja 114.) Suuri osa aineistostani on Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, mutta käytän lähteinäni myös lakeja, hallitusohjelmia, työ- ja elinkeinoministeriön sekä muiden ministeriöiden raportteja ja selvityksiä sekä aihetta sivuavia sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksia. Vaikka käsittelen aihetta kriittisesti, on tarkoitukseni tuoda esille myös hyvät ja toimivat käytännöt. Olen pyrkinyt mahdollisuuksien mukaan käyttämään vertaisarvioituja artikkeleita. Tulen käsittelemään nuorisotakuusta seikkoja, jotka koskevat 15–25-vuotiaita, ja jätän alle 30-vuotiaita koskevat asiat tutkielmani ulkopuolelle.

Monessa koulupudokkuutta ja syrjäytymistä käsittelevässä tutkimuksessa on tullut ilmi haastateltavien löytymisen ongelma. Ammatillisessa lisensiaattityössään ”Eronneet, kadonneet” Päivi Laihonon (2016) tutki ammatikoulun keskeyttämisen syitä haastatteleamalla nuoria. Kadonneet pääsivät tutkimuksen otsikkoon asti, haastattelupyynnössä tutkimus kulki vielä työnimellä ”Mahdoton tehtävä? – Opintojen läpäisyn edistäminen ammatillisessa koulutuksessa”. Laihonen ei

saanut kaikkia opintonsa alkuvaiheissa lopettaneita nuoria kiinni haastatellakseen heitä, joten hän pohti tutkimuskysymystään niiden nuorten vastausten avulla, jotka hän tavoitti, ja mietti syitä sille, miksi osa pääsee katoamaan. Kadoksissa olevilla on suuri rooli myös Simo Ahon ja Ari Mäkiahon selvityksessä Opetushallitukselle vuosien 2001–2006 toisen asteen opinnot aloittaneista ja seurannasta viiden vuoden ajalta. Raportin mukaan puolet lukion tai ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttäneistä oli työssä viiden vuoden kuluttua. Jäljelle jäävästä puolikkaasta noin puolet oli työvoiman ulkopuolella ilman, että työvoimahallinnon rekistereissä oli tietoa heidän tilanteestaan. Näitä ”kadoksissa” olevia oli keskeyttäneistä selvästi enemmän kuin rekisteröityneitä työttömiä – tutkijat pitivät tätä kadoksissa olevien suurta määrää tutkimuksensa huomionarvoisimpana tuloksena (Aho & Mäkiäho 2014, 5).

Aluksi käännyin Turun Ohjaamon puoleen etsiessäni tutkielmaani haastateltavia. Ohjaamoissa oli menossa työntekijöiden vaihdos rahoituksen siirtyessä ESR-hankerahoituksesta Työ ja elinkeinoministeriölle, eivätkä he voineet auttaa. Seuraavaksi etsin haastateltavia Turun Etsivän nuorisotyön kautta. Kysyin Turun kaupungilta keväällä 2018 tutkimusluvan tarpeesta, ja sain vastaukseksi, että en tarvitse tutkimuslupaa. Tutkimukseni koskee yli 18-vuotiaita, jotka itse hakeutuvat haastateltaviksi, jolloin Etsivien nuorisotyöntekijöiden rooliksi jää vain tutkimukseen osallistumisesta tiedottaminen. Kävin esittelemässä tutkimussuunnitelmaani Turun etsiville elokuussa 2018, ja pyysin heitä esittämään tutkimuskutsuani eteenpäin. Sain tätä kautta kaksi nuorta haastateltavakseni marraskuussa. Jätin syksyn kuluessa tutkimuksestani tiedotteen myös Turun Ohjaamon, Turun Vamoksen ja Turun nuorisotalo Vimman ilmoitustauluille ja kyselin kiinnostuneita omien verkostojeni kautta. Tutkimuskutsu on liitteenä. Kolmannen haastateltavan sain loppujen lopuksi tutkimuskutsua välittäneen ystävän avulla. Kaikki haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuntemattomia.

Haastattelua tulee analysoida vuorovaikutuksena, haastateltavan ja haastattelijan yhdessä luomana tapahtumana. Matti Hyvärinen (2017, 17–19) varoittaa, että täydellinen tasa-arvo haastattelussa on epärealistinen ja sellaisenaan jopa tarpeeton tavoite. Haastattelijan ja haasteltavan sukupuoli, ikä ja yhteiskuntaluokka asettavat osapuolet epäsymmetrisiin asemiin. Ei kuitenkaan ole syytä olettaa, että haastateltava on passiivinen ja sinisilmäinen henkilö, joka kertoo kaiken minkä haastattelija pyytää. Mahdollinen haavoittuvuus tulee ottaa huomioon haastattelua suunniteltaessa. Eettiset ohjeet, kuten vapaaehtoisuutta ja luottamusta koskevat periaatteet, on hyvä nostaa esiin. Myös haastattelun kulkuun on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Tällaiseen haastatteluun suostuvat nuoret ovat ainakin jossain määrin luokiteltaviksi haavoittuvassa asemassa olevaksi. Jari Luomanen ja Pirjo Nikander (2017, 294) korostavat kuitenkin, että haastateltavan ryhmän perimmäistä olemusta on pohdittava

perusteellisesti, ja sen lähtökohtaista ”haavoittuvuutta” tai ”marginaalisuutta” on syytä koetella, ennen kuin aloittaa aineiston keruun. Haastateltavien määrittely jo ennakkolta haavoittuvaksi ryhmäksi voi luoda haastattelijalle vääränlaisen ennakkokäsityksen, sillä nuoret eivät muodosta homogeenista ryhmää. Jos lähtökohtaisesti oletetaan jonkin ryhmän olevan haavoittuvainen, tämä saattaa kääntyä ylisuojeluksi ja holhoamiseksi, jolloin ryhmältä estetään oma päätösvalta ja itsemäärittely. Arja Kuula (2006, 136) antaakin ohjeeksi, että arkaluontoisuuden määrittely on toisinaan hyvä jättää tutkittaville itselleen. Oma ennakkokäsitykseni Etsivien asiakasnuorista muuttui tavattuani etsivät, sillä heidän mukaansa nuoria ei voi kategorisoida mitenkään, eikä heidän asiakkailleen ole olemassa mitään yhteistä nimittäjää. Ennakkokäsitykseni mukaan odotin etsivien asiakkailla olevan elämän- ja ajanhallinnan ongelmia sekä vaikeuksia tulla varatuille ajoille.

Haastateltaville on oltava valmiina lyhyt ja selkeä esittely haastattelijasta, tutkimuksen aiheesta ja tietojen säilyttämisestä sekä anonymisoinnista (Luomanen & Nikander 2017, 289). Aloitin haastattelut esittelemällä itseni ja aiheeni ja antamalla suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi. Jokaisen haastattelun alussa kerroin haastateltavalle, että kyseessä on vapaaehtoinen tapahtuma, jonka saa keskeyttää halutessaan. Kerroin myös anonymisoinnista ja mahdollisuudesta, että tulen käyttämään sitaatteja työssäni. Yritin selkeästi tuoda esille, että haastateltavieni anonymisointi on minulle tärkeää ja että tulen käyttämään heistä keksittyä nimeä tutkielmassani. Lupasin hävittää äänitteen, kunhan olen kirjoittanut haastattelun muistiin, ja kerroin, että tulen työstämään haastatteluja ainoastaan omalla tietokoneellani. (Kuula 2006, 214–219). Tein koehaastattelun tutulle nuorelle nähdäkseni, toimiiko haastattelurunkoni ja sen kysymykset kuten olin ajatellut. Anniina Kaittila (2017, 60) on myös käyttänyt väitöksessään pilottihaastatteluja saadakseen teemojen toimivuuden selville. Hän ei sisällyttänyt näitä haastatteluja tutkimukseensa, kuten en minäkään. Haastattelurungon laadin nuorisotakuun osa-alueiden mukaiseksi. Nuorisotakuun osa-alueet eivät välttämättä ole nuorille kovin läheisiä, mikä pitää ottaa huomioon haastattelutilanteessa. Haastateltavan on päästävä haastattelun kuluessa vaikuttamaan teemojen painottumiseen. (Hyvärinen 2017, 22.) Sitoumus tutkimukseen on tutkielmani liitteenä 2 ja haastattelurunko liitteenä 3. Annoin haastateltaville Finnkinon lipun haastattelun aluksi, kuten olin haastattelukutsussani luvannut. Haastattelut kestivät 30–60 minuuttia.

Haastateltavat, joiden nimet on muutettu, ovat iältään 18, 20 ja 22-vuotiaat Netta, Jesse ja Kati. Jesse ja Netta ilmoittautuivat haastateltaviksi saatuaan tiedon Etsivältä nuorisotyöltä ja Kati löytyi kaverin välittämän haastattelukutsun kautta. Heidän lähtökohtansa ovat erilaiset: Kati on suorittamassa peruskouluaan loppuun, Jesse on valmistunut ammattiin ja Netta on ylioppilas, joka on keskeyttänyt kolmannen asteen opiskelut. Netta ja Jesse asuvat vanhempensa kodissa, Kati taas on asunut

useamman vuoden avopuolisonsa kanssa yhdessä. Eroavaisuudet taustoissa luovat täysin erilaisia näkökulmia nuorisotakuun toimintaan. Anonymiteetin suojaaminen on tutkielmaa tehdessä hyvin tärkeää, siksi olen muuttanut joitakin yksityiskohtia (Kuula 2006, 204). Kaikilta löytyy kokemuksia ensimmäisestä nivelvaiheesta, peruskoulun ja toisen asteen välisestä yhteishausta ja siihen saadusta ohjauksesta, johon uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) on tuonut muutoksia. Jessen ja Netan ollessa oppivelvollisuuttaan päättämässä nykyinen laki ei ollut vielä voimassa. Kahdelta löytyy kokemuksia työllistymistä tukevista palveluista sekä nuorisotyöstä, keneltäkään ei löydy kokemuksia viimesijaisen toimeentuloturvan hakemisesta. Viranomaisyhteistyöstä en haastatteluissa kysynyt suoraan, kuten en myöskään sosiaali- ja terveystyöpalveluista, mutta ne nousivat haastatteluissa silti esille, kuten myös asioiminen Kelan kanssa. Asioimisen helppous tai vaikeus oli yksilöllistä. Kaikkia haastateltuja yhdistivät myös myönteiset tulevaisuudensuunnitelmat – se varmasti myös valikoi haastatteluun osallistujia. Masentuneena, negatiivisten ajatusten ollessa päällimmäisiä, ei varmasti halua osallistua vapaaehtoiseen haastatteluun. Tämän vuoksi kysyin haastattelussa myös parannusehdotuksia, sillä kaikilla haastatelluilla on ollut vaikeuksia, joita he nyt ovat vähitellen voittamassa. Kerroin kaikille tutkielmani aiheesta, nuorisotakuulainsäädännöstä, joka ei ensin tuntunut kenellekään nuorista tutulle. Haastattelun edetessä tuli kuitenkin ilmi, että he kaikki tiesivät yhteisvalinnan säännöt ja sen, että joka vuosi pitää hakea, jos ei ole koulutuksessa.

3.2 ANALYYSIMENETELMÄT

Nuorisotakuun osa-alueet toimivat ensin tutkielmani analyysirunkona, sillä minun oli helpompi kirjoittaa, kun otsikot ja niiden järjestys olivat tiedossa. Kirjoitin kirjallisuusosiota kovalla tahdilla keväällä 2018, jotta sain sen valmiiksi Nuorisotutkimuksen toukokuiseen avoimeen gradupäivään ja jätin sitten koko tutkielmani kesän ajaksi lepäämään. Syksyllä käytin analyysirunkoani jälleen laatiessani haastattelukysymyksiä ja käydessäni esittelemässä tutkimusaiheeni Etsiville nuorisotyöntekijöille. Syksyn kuluessa etsin vielä kirjallisuutta aiheista, joita en ollut mielestäni riittävästi vielä käsitellyt, ja mietiskelin tutkimuskysymyksiä. Marraskuussa tein koehaastattelun ja haastatteluista ensimmäiset kaksi, kolmannen tein helmikuun alussa 2019.

Äänitin haastattelut kännykälleni ja purin ne litteroiduiksi teksteiksi. Sivuja kertyi 25 fontilla kymmenen ja rivivälillä 1. Litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta sitaateista olen jättänyt täytesanoja pois. Litteroituani kävin haastattelut lävitse ja jaottelin tekstit nuorisotakuun osa-alueiden mukaisesti. Aineiston analyysissä on kyse Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 100) mukaan keksimisen logiikasta, johon ei ole olemassa opetettavia sääntöjä tai metodeita. Analyysirunko voi olla väljä, ja sen sisälle voi muodostaa erilaisia luokituksia tai kategorioita (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Tuomi & Sarajärvi (2009, 114–115) opettavat etenemään analysoinnissa siten, että

yläkategorioihin määritelty aines etsitään aineistosta ja analysoidaan. Tämän jälkeen haastatteluista etsitään jostakin alakategoriaan kuuluvasta asiasta alkuperäisilmauksia, jotka voidaan sijoittaa esimerkkeinä tekstiin. Vaikka käytin haastattelurunkoa myös analyysin jäsenyyksenä, piti minun silti lukea haastattelut useaan otteeseen lävitse, jotta löysi kaikki kohdat, joissa sivuttiin näitä yläkategorioita, sillä haastatteluissa tuli paljon kysymykseen liittymättömiä asioita esille. Jokaisen haastattelun lopussa esittämäni kysymykset: ”Olisiko joku voinut mennä toisin” sekä ”Mihin olet tyytyväinen” toivat esiin uusia asioita jo kertaalleen käsitellyistä asioista. Ehkä haastattelun edetessä myös luottamus kasvoi, jolloin haastateltava uskalsi ottaa arempiakin asioita esille.

Teemoittelin litteroidut haastattelut luomieni yläkategorioiden mukaisesti eli koulutusta ja työllistymistä tukeviin palveluihin sekä viranomaisyhteistyöhön. Eskola & Suoranta (1998, 174) sanovat tematisoinnin olevan useimmiten ensimmäinen tapa lähestyä aineistoa. Tematisoinnin avulla on mahdollista vertailla eri teemojen esiintymistä ja ilmenemistä, ja aineistosta voidaan poimia keskeiset aiheet. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta. Teemoittelun avulla litteroiduista haastatteluista saadaan esille tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 179.) Kirjoitin teemoittelun perusteella jokaisesta haastattelusta avainkohdat tarinaksi, joka osoittautui huonoksi ratkaisuksi. Elämäntarinoiden pohtiminen auttoi kuitenkin yhdistämään kirjallisuutta nuorten elämäntapahtumiin, mutta loppujen lopuksi suorien sitaattien käyttäminen lopullisessa tekstissäni osoittautui paremmaksi ratkaisuksi. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 181) esittävät myös, että jos teemoittelun yhteydessä haastatteluista löytyy teemoihin sopimattomia, poikkeavia asioita, on näihin asioihin kiinnitettävä johtopäätöksissä erityistä huomiota. Tässä tutkielmassani kävi oikeastaan päinvastoin: kirjallisuudessa esiintyviä asioita, joita odotin kuulevani haastatteluissa, ei tullutkaan ilmi. Esimerkiksi kolmen kuukauden säännöstä ei puhuttu.

Analyysilukuja kirjoitin kirjallisen aineiston ja haastattelujen osalta aluksi erikseen. Elina Pekkarisen asiantunteva opastus ja kommentointi saivat minut oivaltamaan, että nämä kummatkin ovat aineostojani, joita pitää käsitellä samassa luvussa yhdistäen näihin myös haastatteluista saatuja sitaatteja. Päädyin lopulta aineiston käsittelyssä Jari Eskolan esittämään ”kaksoissuppiloon”, jota olin ihailnut jo tutkimussuunnitelman ensimmäistä versiota kirjoittaessani: ”Tutkimuksen aluksi skaalataan oma tutkimusongelma [...] ja rajataan hiljalleen oma tutkimusaihe. Tämän jälkeen seuraa kenties 3-6 päälukua tutkittavan ilmiön osa-alueiden mukaisesti jaettuna. Jokaisessa pääluvussa on mukana kaikki neljä empiirisen tutkimuksen peruselementtiä: teoria, aiemmat tutkimustulokset, omat tulokset ja pohdinta. Työ päättyy kokoavaan päätöslukuun”. (Eskola 2010, 284.) Ihan Eskolan esittämään käsittelyyn en silti yltänyt, tulokset esittelen johtopäätösluvussa ja pohdinnan myös erikseen.

Arastelin haastateltavieni elämäntarinoiden esiintuomista, kunnes oivalsin, että haastateltavieni vapaaehtoinen osallistuminen haastatteluun on samalla lupa ja velvoite minulle käyttää heitä esimerkkeinä. Kuten Netta kiittäessäni haastattelusta sanoi ”*Niin, mulle tää on vaan mun elämä*”. Haastateltavat ovat halunneet jakaa elämäntarinansa meille, ja yritän täyttää toivetta pelkäämättä anonyymiteetin rikkomista. Esittelen siis seuraavaksi nuorisotakuun osa-alueet ja samalla haastattelujen tulokset.

4. NUORISOTAKUUN OSA-ALUEET

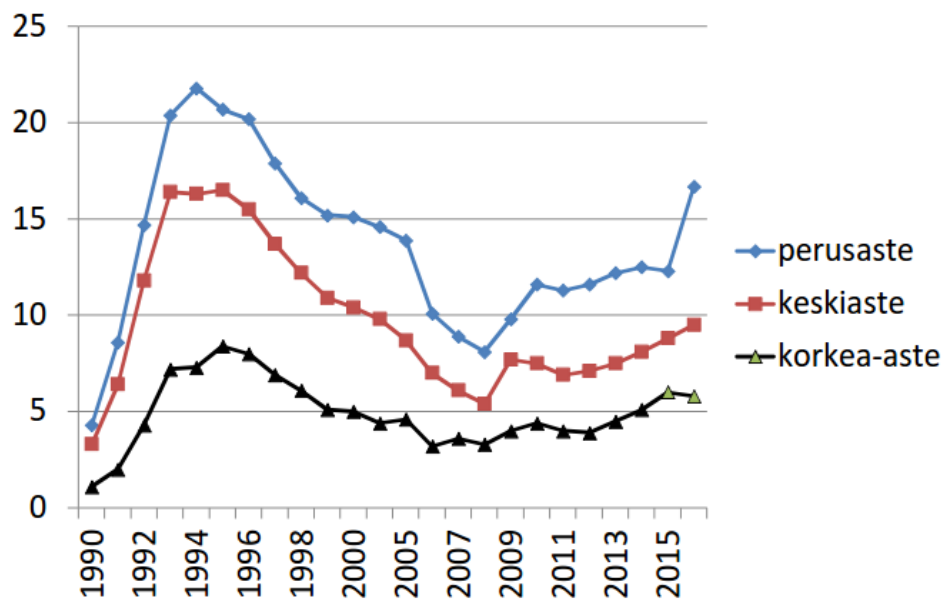
Nuorisotakuusta ei ole olemassa yksittäistä lakia, vaan se koostuu monien eri asetusten kokonaisuudesta ja eri toimijoiden välisistä sopimuksista, jotka kohdistuvat joko 17–25-vuotiaisiin tai alle 30-vuotiaisiin. Nuorisotakuu astui voimaan vuoden 2013 alussa. Nuorisotakuun tavoitteena on tarjota koulutus-, harjoittelu-, työpaja-, kuntoutus- tai työpaikka alle 30-vuotiaille kolmen kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. (Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011.) Nuorisotakuuseen sisältyy myös lupaus nuorten kuntoutuspalvelujen saatavuudesta sisältäen ennalta ehkäisevän työn, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palvelut, nuorten terveydenhuollon, sosiaalityön sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. Myös Kansaneläkelaitoksen kuntoutuspalvelut kytkeytyvät nuorisotakuun toteutuksen yhteistyöverkkoon. Nuorisotakuun toteutuksessa eri toimijoiden välinen tiivis ja suunnitelmallinen yhteistyö on merkittävässä osassa. Viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja nuorten yhteisvastuu on välttämätöntä, jotta nuorisotakuun toteutus onnistuisi. (Tuusa ym. 2014, 14–15.)

Suurin osa alle kolmekymppisistä voi hyvin ja löytää tiensä koulutukseen ja työelämään. Kaikki koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoretkaan eivät välttämättä ole tuen ja ohjauksen tarpeessa, vaan pärjäävät sosiaalisten verkostojensa ja omien voimavarojensa varassa. (Herranen, Määttä & Souto 2015, 59). Nuorisobarometrin 2017 mukaan nuorten usko työnsaantimahdollisuuksien paranemiseen koulutuksen avulla on pysynyt kymmenen vuoden aikana vahvana (Pekkarinen, Myllyniemi, Tenojoki & Tuure 2018, 5). Siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle nuoren pitää tehdä valinta koulutuspolustaan. Nuorisobarometrin 2017 mukaan vaikuttavat ainakin perhetausta ja aiempi koulumenestys. Onnistuneeseen koulutusvalintaan tarvitaan myös omien voimavarojen, vahvuuksien ja toiveiden osuminen valittuun koulutukseen, mihin tarvitaan tietoa sekä koulutusvaihtoehtoista että tietoisuutta siitä, miten omat ominaisuudet tukevat valitun alan opiskelua. Suuri osa peruskoululaisista ja lukiolaisista tietää tutkimuksen mukaan tavoittelemansa koulutustason osaamatta kuitenkaan vielä sanoa sitä, mitä varsinaisesti haluaa opiskella. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 28–29, 33.)

Jaakko Harkon ym. tutkimuksessa tutkimusjoukon 17–26-vuotiaista vuosina 2001–2010 tehdyn rekisteritutkimuksen mukaan noin neljänneksellä oli tällä aikavälillä väli vuosia, mutta vain melko harvan kohdalla työn ja koulutuksen ulkopuolisuus pitkittyi useampia vuosia kestäväksi. Joka kymmenes nuorista oli ollut tutkimuksen kymmenen vuotta kestäneestä seuranta-ajasta vähintään viisi vuotta työn ja koulutuksen ulkopuolella. (Harkko ym. 2016, 125.) Simo Ahon, Sari Pitkäsen ja

Markku Vanttajan kouluttautumisvelvoitteen vaikuttavuustutkimuksessa vuonna 2012 tultiin lopputulokseen, että koulutukseen hakeutumisvelvoite näyttää lisäävän lyhyellä tähtämellä opintoihin hakeutumista ja niiden aloittamista, mutta ei edistävän ja nopeuttavan tutkinnon suorittamista (2012, 257). Nuorisotakuulainsäädäntö on ollut voimassa vasta niin lyhyen ajan, että tietoja sen vaikutuksia koulutuksen läpäisemiseen ei ole vielä saatavilla. Koulutuksen tärkeyttä työelämään siirryttäessä kuvaa hyvin seuraava Tero Järvisen laatima graafi (Tero Järvisen luento 6.2.2018):

Kuvio 1. Työttömyysaste koulutuksen mukaan Suomessa vuosina 1990-2016 (%)

* 1990-2005: 15-64- vuotiaat (Tilastokeskus); 2006-2016: 25-64 -vuotiaat (Eurostat)

Kuva 1: Työttömyysaste koulutuksen mukaan Suomessa vuosina 1990–2016 (%)

Seuraavaksi selvitän nuorisotakuun osa-alueita 16–25 -vuotiaiden näkökulmasta keskittyen heitä koskeviin säädöksiin. Jätän alle 30-vuotiaille suunnatun nuorten aikuisten osaamisohjelman kokonaan huomioimatta, enkä paneudu myöskään oppisopimuskoulutukseen. Nuorimpia ikäluokkia koskevat etenkin oppilashuollon säädökset, ensimmäistä nivelvaihetta perusasteen jälkeen koskevat ohjeistukset sekä koulutukseen ohjaava työvoimapolitiikka. Esittelen nuorten suuren enemmistön reitin perusasteelta eteenpäin, mutta koska etsin haastatteluihin nuoria, joiden polku ei ole ollut nuorisotakuun ideaalin mukaisesti suoraviivainen, perehdyn myös sosiaali- ja terveystyöihin ja viranomaisyhteistyöhön. Perinteisen nuorisotyön merkitys on nuorisotakuussa jätetty vähälle

huomiolle, kun taas etsivän nuorisotyön osuutta on korostettu. Nuorisotyön paikkaa on vaikea hahmottaa nuorisotakuun kentässä. (Cederlöf 2014, 193–196.)

4.1. KOULUTUSTA TUKEVAT PALVELUT

2010-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan noin 95 prosenttia ikäluokasta hakeutui peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen ja noin 85 prosenttia heistä myös valmistui. Miltei koko ikäluokka siis hakee yhteishaussa, ja suurin osa hakijoista myös saa koulutuspaikan (Heinonen 2014, 147). Vuonna 2015 koulutuksen ulkopuolelle jäi enää kolme prosenttia eli noin 1600 nuorta. Vuonna 2016 peruskoulun päättäneistä lähes jokaiselle löytyi välitön jatko-opiskelupaikka: vain 2,5 prosenttia jäi koulutuksen ulkopuolelle. (Suomen virallinen tilasto 2017a.) Koulutuksen aloituspaikkoja kuitenkin vähennetään, ja toisen asteen opiskelupaikkojen verkkoa harvennetaan (Kiiveri, Peltomaa & Toivanen 2014, 91). Tutkimusten mukaan erilaiset siirtymät ovat optimaalisia kohtia interventioille ja tukiohjelmille. Riskiryhmille suunnattujen toimintamallien, kuten erityisopetuksen sijaan painotus tulisi kuitenkin asettaa syrjäytymisen primaariehkäisyille, eli hyvän perusopetuksen tarjoamiselle koko ikäluokalle. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 174.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki koskevat sekä lukio- että ammatillista koulutusta. Tämän lain lisäksi nivelasteen tukea ohjeistetaan nuorisolain täydennyksessä vuodelta 2011 siten, että toisen asteen pitää ilmoittaa eronneista opiskelijoista Etsivään nuorisotyöhön, jos koulu ei saa itse yhteyttä eronneeseen opiskelijaan. Kunnissa on myös oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten. (Nuorisolaki 1285/2016; Sahi 2014, 5–6.) Monissa tutkimuksissa onkin tullut esille, että palvelujen monitahoisuus on ongelma, pelkästään nuorille saattaa löytyä lähemmäs kolmekymmentä erilaista palvelua, joista nuorella itsellään ei voi olla kattavaa tietoa, sillä järjestelmän tunteminen on ammattilaisellekin haastavaa. Harvalla nuorella on käsitystä yksittäisten palveluiden kytköksistä palvelujärjestelmän kokonaisuuteen tai palveluja raamittavasta lainsäädännöstä. (Karvonen, Kestilä & Kauppinen 2017, 49; Aaltonen, Hästbacka & Kivijärvi 2017, 216.) Vuonna 2015 peruspalvelujen saatavuuden valtakunnallisessa arviointiraportissa on todettu, että opiskeluhuollon palveluiden saatavuus on kehittynyt myönteisesti ammatillisia oppilaitoksia lukuun ottamatta. Kuitenkin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoilla tiedetään olevan keskimääräistä enemmän terveys- ja hyvinvointiongelmia. (Karvonen, Kestilä & Kauppinen 2017, 47.) Seuraavaksi selvitän oppilas- ja opiskelijahuoltolain antamat raamit opintojen tukemiseen ja esittelen aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Tämän jälkeen kerron nivelvaiheesta tutkimusten ja käytännön esimerkeillä, ja päätän koulutusta käsittelevän osuuden esittelemällä keskeyttämisen tuottamia ongelmia.

4.1.1 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) astui voimaan 1.8.2014, ja se tuli täyttämään tiedostettua tarvetta. Kyseessä on ensimmäinen yhtenäinen oppilashuoltoa koskeva lainsäädäntö, joka koskee sekä esiopetusta, perusopetusta, lukiokoulutusta että ammatillista koulutusta. Suvi Kivelän ja Sakari Aholan (2007, 48) mukaan Valtiontalouden tarkastusviraston lausunnossa kerrotaan tämän lainsäädännön etenemisen olleen vaivalloista. Uuden lain myötä opiskelijahuoltoa tulisi toteuttaa ehkäisevänä, koko oppilaitosyhteisöä tukevana opiskeluhuoltona, mutta myös yksilökohtaisena opiskeluhuoltona (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3§, 1287/2013). Oppilashuolto perusopetuksessa on oppilaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuollon erityispiirteenä on myös useiden toimialojen - sivistystoimen, sosiaalitoimen ja kansanterveystyön - yhdistäminen. Lakisääteisen opetussuunnitelman mukainen oppilashuoltotyö keskittyy turvallisen ja hyvinvoivan kouluyhteisön ylläpitoon sekä arjen huolenpitoon. Oppilashuolto jakautuu käytännössä opetussuunnitelman mukaiseen oppilashuoltoon sekä oppilashuollon palveluihin. Opetussuunnitelman tavoitteena on turvallinen ja hyvinvoiva kouluyhteisö, joka saavutetaan yhteistyössä koko henkilökunnan ja vanhempien avulla. Koulun henkilökuntaan lukeutuvat rehtori, opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat ja koulunkäyntiavustajat. Oppilashuollon palveluiden mukaisesta tuesta ja hoidosta vastaavat koulukuraattori, koulupsykologi, koulun terveydenhoitaja ja lääkäri sekä yhteistyökumppaneina oppilaiden vanhemmat, sosiaalitoimi, terveystoimi ja nuorisotoimi. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; Vismanen 2011, 15.)

Opiskeluhuolto ja oppilaan- ja opinto-ohjaus ovat merkittävässä roolissa opintojen tukemisessa. Sujuva opiskeluhuolto edellyttää yhteistyötä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä mahdollisesti muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. (Määttä & Määttä 2015, 58.) Opiskelijan tilanteeseen puuttuminen ja heidän kuulemisensa pikaisesti huolta herättävissä tilanteissa pitäisi ottaa systemaattisesti käyttöön. Uhkana on, että tukea tarvitsevat opiskelijat eivät sitä saa, tai eivät osaa hakea apua, tai eivät ota apua vastaan. Haasteeksi oppilaitoksissa koetaankin niin sanottujen riskiopiskelijoiden tunnistaminen ja tavoittaminen. Riskiopiskelijoina voidaan ajatella opiskelijat, joilla on paljon poissaoloja tai sairausloma, jonka vuoksi opinnot on jouduttu keskeyttämään. (Paaso & Lavikainen 2015, 54). Haastatelluista Kati on opiskelemassa iltalukiassa kodinhoidontuen turvin. Peruskoulun oppimäärän suorittamiseen ei ole mahdollista saada opintotukea, eikä peruskoulun oppimäärää ole pakko oppivelvollisuusiän ohitettuaan suorittaa. Toisen asteen opintoihin ei kuitenkaan pysty hakemaan ilman peruskoulun päättötodistusta. Kati kertoo, että luokkakavereina hänellä on jopa kolmikymppisiä, pääasiallisesti maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Monissa tutkimuksissa on korostettu juuri ensimmäisen nivelvaiheen tuen tarvetta, ja tuotu esiin ongelmia

erityisesti sijoitettujen lasten ja terveydellisistä ongelmista kärsivien nuorten opintojen suorittamisessa, joihin kumpaankin ryhmään Kati kuuluu. Mikään tukiverkko ei kuitenkaan tunnu kattavan näitä henkilöitä, jotka ovat jääneet vaille peruskoulun päättötodistusta, vaikka heidän riskinsä jäädä jatko-opintojen ulkopuolelle on varmasti vaarantunut.

Laura Paaso ja Elina Lavikainen (2015) haastattelivat toisen asteen oppilaitoksissa ohjaustyötä tekeviä ja saivat tulokseksi, että juuri näiden tilanteiden ratkaisemiseksi tulisi kehittää keinoja (mt., 54). Suvi Ervamaa on myös tutkinut nuorisotakuuta vuonna 2014 kolmen uusimaalaisen kunnan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa tuloksena toivottiin yhteisvalinnan kehittämistä siten, että nuoren ei olisi pakko hakea, jos omasta alasta ei ole vielä syntynyt käsitystä. Samoin todettiin, että oppimisvaikeuksien ja erilaisen oppijuuden pitäisi tulla ilmi ennen peruskoulun päättymistä, jotta jatko-opintopaikka ei olisi nuorelle liian vaativa ja opinnot jäisi sen vuoksi kesken. (Ervamaa 2014, 17.)

Elina Vismanen tutki oppilashuoltoa Helsingissä vuonna 2011. Tuloksena oli, että hyvistä aikeista ja toimivasta järjestelmästä huolimatta oppilashuolto ei kaikilta osin aina toimi. Työntekijöiden kiire ja työmäärä vaihtelevat ajallisesti ja alueellisesti. Vismanen tuo esiin, että yläasteella opettajien aika on riittämätön oppilashuollolliseen työhön, ja muutenkin resurssien jaossa ja kohdentamisessa olisi huomioitava paremmin alueiden väliset sosioekonomisen profiilit ja oppilasainekset. Samankaltaiseen tulokseen tultiin Pohjois-Pohjanmaalla tehdyssä tutkimuksessa vuonna 2013, jossa opetus- ja ohjaushenkilöstö koki käytettävissä olevan ajan opiskelijoiden ohjaamisen liian vähäiseksi. Opiskelijamäärä yhtä ohjaajaa kohti on suuri, eikä yksilöohjaukselle tahdo riittää aikaa. (Lavikainen & Paaso 2015, 51; Vismanen 2011, 120–121.)

Elina Palola, Katri Hannikainen-Ingman ja Vappu Karjalainen (2012, 60) puolestaan tutkivat Helsingin koulutuspuddokkaita. Heidän mukaansa tukea tarvitsevat erityisesti 15–17-vuotiaat peruskoulua päättämässä olevat nuoret. Nuoriso- ja sosiaalityön toivotaan jalkautuvan kouluille, sillä sosiaaliseen työhön ja tukeen varatut resurssit ovat kouluissa riittämättömiä. Mitä nopeammin opettajat saisivat apua oppilashuollollisiin kysymyksiin, sitä nopeammin oppilaiden tilanteisiin ja negatiivisiin kehityskulkuihin pystyttäisiin puuttamaan. Oppilaat ovat itsekin Vismasen tutkimuksen mukaan tuoneet esille toiveen, että oppilashuollon henkilöstö olisi enemmän mukana lasten ja nuorten arjessa. Uudenlaisia varhaisen tuen palvelumuotoja olisi pohdittava yli sektorirajojen. Palola ym. esittävät, että olisi erittäin tärkeää tutkia nuorten omia kokemuksia ja näkemyksiä tämän päivän yhteiskunnasta ja heidän omasta toimijuudestaan. (Palola ym. 2012, 69; Vismanen 2011.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan peruskoulun on huolehdittava siirtymävaiheesta ja pidettävä huolta siitä, että tieto kaikista opiskelijoista siirtyy uusiin oppilaitoksiin. Jos nuori ei ole saanut opiskelupaikkaa, pitää peruskoulun oppilashuollon olla häneen yhteydessä tai ilmoittaa kolmannelle taholle yhteydenoton tarpeesta. Tarkoituksena on ollut varmistaa nuorten hakeutuminen jatkokoulutukseen ja myös koulutuksesta valmistuminen. Ongelmien ilmetessä nuorten olisi saatava apua omasta kotikunnastaan. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.) Ongelmia saattaa ilmetä myös ennen peruskoulusta valmistumista, kuten Katin tapauksessa. Kati on kärsinyt eri koulujen erilaisista käytännöistä, ja ne ovat viivästyttäneet hänen opinnoistaan valmistumistaan:

”Se että kaikissa eri kouluissa, elikkä yläasteella ja sit tuolla sairaalakoulussa ja iltalukiossa, niin siel on eri arviointiperusteet näis korvaavuusasioissa. Että mitkä korvaa niinku mitäkin peruskoulussa. ”

Seuraavaksi käsittelen tarkemmin yhteisvalintaan saatavaa ohjausta sekä nivelvaiheen tukimuotoja sekä peruskoulussa että toisen asteen opinnoissa.

4.1.2 Oppilaanohjaus ja nivelvaiheen tuki

Yhteishaussa hakeminen on pakollista, mutta yhteisvalintamekanismi ei avaudu nuorille helposti. Ammatilliset hakuväylät ovat moninaiset, tutkinnot uudistuvat jatkuvasti ja opintolinjanimikkeet vaihtuvat. Nuorten jatko-opiskelua koskeviin valintoihin vaikuttavat nuoren itsensä lisäksi koti, koulu, kaveripiiri ja sosiaalinen mediakin. Nuoret merkitsevät yhteishaussa yleensä monta opiskelupaikkatoivetta ja numeroivat ne suosituimmuusjärjestykseen. (Kuronen 2014, 65–66.) Yhteisvalinnassa ei kuitenkaan läheskään aina ole kyse koulutuksellisten unelmien toteuttamisesta vaan hyvinkin toisenlaisista pohdinnoista. Mihin olemassa olevista vaihtoehdoista liittyy vähiten konkreettista, materiaalista, psykologista ja emotionaalista uhkaa? Mihin rahat riittävät, mistä saa asunnon tai mihin pystyy matkaamaan julkisilla kulkuneuvoilla? Alaikäisenä omilleen muuttaminen vieraalle paikkakunnalle on iso elämänmuutos, johon sisältyy paljon riskejä. Löytyykö asunto, ja miten sen kustannukset saadaan katettua, jos nuori saa vielä lapsilisää – tällöin kun ei mikään muu tuki ole mahdollinen. (Harinen 2014, 157.) Nuoruusikä itsessään tuo yhteisvalintaan haasteita, sillä yhteisvalinta ajoittuu nuoruusiän keskivaiheille, johon kuuluvat kehityksen samanaikainen progressio ja regressio: psykiatrien mukaan nuoren kognitiivinen kehitys on tuossa vaiheessa huomattavasti edellä nuoren emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Kompetenssi tehdä itseä koskevia päätöksiä lisääntyy nuoruusiässä asteittain abstraktiotajun kasvaessa, kun kognitiivinen, emotionaalinen ja sosiaalinen kehitys etenee. Nuoret saavuttavat aikuisen kompetenssia vastaavan tason eri-ikäisinä. (Kaltiala-Heino & Fröjd 2008, 239.)

Haastatellut nuoret kertovat, että opinto-ohjausta oli yläkoulussa saatavissa, mutta se vastasi parhaiten niiden nuorten tarpeisiin, joilla oli jo olemassa oleva suunnitelma. Netalle ja Jesselle, jotka olivat epä tietoisia tulevaisuuden suunnitelmistaan, opinto-ohjaus ei tarjonnut apua. Nuorten luonnehdinta yläkoulun oppilaanohjauksesta oli, että siellä tarjottiin sellaista tietoa, jonka he jo etukäteen tiesivät, eli ohjaus jäi hyvin yleiselle tasolle.

”Mä muistan et se oli tosi sekavaa. Silleen et siit puhuttiin kuin et lukioon vai amikseen. Mut lukio oli silleen et pitää vaan olla hyvä koulussa ja niin et ne ketkä haluaa opiskella saa lisää aikaa mieltii et mitä haluaa tehdä. Ja sit amikset oli vaan silleen, et jos sä tiedät mitä sä haluat niin sit sä voit hakee amikseen, suoraan siihen mitä sä haluat.”

Ilpo Kurosen (2014, 62) väittääkin, että nivelvaihe pitäisi nähdä pidempikestoisena prosessina, ei vain perusasteen ja toisen asteen koulutuksen välisenä lyhyenä taitekohtana. Jos nivelvaihe ymmärretään vain yhteisvanlinnan mekaaniseksi tekemiseksi, se ei valmista nuorta riittävästi, vaan keskeyttäminen on todennäköisempää. Kurosen vuonna 2010 tekemän tutkimuksen mukaan yläkoulun ohjaus on koettu lähinnä teknisenä apuna, eikä ohjaus ole palvellut riittävästi etenkin vaikeuksissa olleita ja muita heikommista lähtökohdista ponnistelleita nuoria. Kurosen mukaan opetus- ja ohjaushenkilöstön ura- ja elämänsuunnittelun ohjausvalmiuksia olisi vahvistettava, ja ammatillisten koulutusalojen sisällöt pitäisi pystyä avaamaan niin, että nuori hahmottaa alan, jonne on hakeutumassa. Ammatillisten koulutusalojen tuntemus olisi olennaisen tärkeää. (Kiiveri, Peltomaa & Toivanen 2014, 84.) Samat tulokset saatu myös Vismasen (2011) tutkimuksessa sekä Palolan, Hannikainen-Ingmanin ja Karjalaisen (2012) ja Lavikaisen ja Paason (2015) tutkimuksissa. Nämä tutkimukset on tehty eri puolilla Suomea, osa lukion, osa ammattikoulujen henkilöstökyselyinä ja osassa on kysytty myös opiskelijoiden mielipiteitä.

Haastatelluista Kati on käynyt peruskoulua useassa eri paikassa. Lastensuojelulaitoksen koulussa ei ollut oppilaanohjaajaa, eikä sairaalakoulussakaan, jossa Kati opiskeli vakavan masennuksen vuoksi yläkoulun yhdeksättä luokkaa, mutta ei saanut sitä valmiiksi. Oppilaanohjausta Kati on saanut vasta iltalukiassa, jossa hän on suorittamassa oppivelvollisuuttaan loppuun. Tämä kertoo karusti saman, kuin Kurosen (2010) tutkimus: juuri ne, jotka ponnistelevat heikoimmista lähtökohdista, eivät saa riittävästi tukea ja ohjausta. Katin iltalukiassa saama tuki oppilaanohjaajalta rajoittui tilan ja tekniikan tarjoamiseen. Mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen etsiminen jäi nuoren oman aktiivisuuden varaan.

”Mä menin tekemään sen niin [yhteisvalinnan], niin se tasan näytti sivustoilta et ”laita nyt et mihin haet”. Ja sit kun mä en pystynyt – no kyl mä nyt suurin piirtein tiesin et mä

haluun hoitoalalle, mut mul ei kyl hirveest esitetty mitään vaihtoehtoi. Et mitä kaikkee sellast mua kiinnostavaa saattais olla. Ite mä sit katoin sielt.”

Lukio on monelle tulevaisuuden suunnistaan epävarmalle nuorelle helpompi valinta, koska löytyy matalien keskiarvorajojen lukioita, joihin sisäänpääsy on helppoa. Samalla saa lisää aikaa miettiä, mitä haluaa myöhemmin opiskella, vaikka tähtäin ei olisikaan kolmannen asteen opiskeluissa. Netta valitsi lukion juuri tästä syystä, sillä hän ei osannut valita ammattikoulun linjoista itselleen sopivaa vaihtoehtoa. Lukiossa saamaansa opinto-ohjausta Netta muisteli näin:

”Sinne mentiin ja sit ne kenel oli suunnitelma, nii se kerto siitä miten sä pääset siihen, jos sul on se suunnitelma. Mut jos sul ei ollu mitään suunnitelmaa niinku mul ei ollu, niin se oli lähinnä sellast et, ”No, täs on nettisivui mist voi kattoo erilaisii tutkimuksii tai niinku erilaisii tieteenaloi ja opiskeluvaihtoehtoi. ”

Jesse tiesi haluavansa ammattikouluun, ja valitsi kahden kiinnostavan linjan väliltä. Valinnan ratkaisi se, mihin kaverit olivat hakemassa, ja Jesse on tähän ratkaisuun jälkikäteenkin tyytyväinen. Valintaan ei vaikuttanut ammattinimike tai työllistymisennuste.

”Mä olin tosi epävarma sillon et mihin mä halusin mennä. Oli kaks paikkaa mihin mä halusin mennä. [...] Mutta kun kaikki mun kaverit, keiden kanssa mä silloin olin, haki [...], niin mäkin halusin mennä sinne. Mulla oli kaikki kaverit siellä.”

Suvi Ervamaan tutkimuksessa (2014, 18) lukion opinto-ohjaaja näkee haasteita uudistetussa korkeakoulujen hakujärjestelmässä, jossa korkeakoulut pitää laittaa suosituimmuusjärjestykseen. Vaarana saattaa olla, että opiskelija ei ota vastaan paikkaa, jos se ei ole hänelle mieleinen – jos paikan ottaa vastaan, ovat mahdollisuudet vaihtaa mieleisempään korkeakouluun vähissä uuden kiintiöjärjestelmän takia. Lukion keskeyttäneiden on myös vaikea päästä ammatilliseen koulutukseen, sillä peruskoulun päättävät ikäluokat saavat haussa lisäpisteitä, joita lukion aloittaneet eivät enää saa. Ylipäätään koulutuksellinen eriytyminen on lisääntymässä, ja eriarvoisuus eri luokkaryhmien välillä on kääntynyt uudelleen kasvuun. Tämä näkyy peruskoulun eriytymisenä suurimmissa kaupungeissa sekä peruskoulujen oppilaiden oppimiseröjen kasvussa. Perheen yhteiskunnallinen asema vaikuttaa vahvasti koulutukseen hakeutumiseen – korkeakoulututkimuksen suorittaneiden vanhempien lapset päätyvät opiskelemaan yliopistoissa huomattavasti useammin kuin sellaiset nuoret, joiden vanhemmilla ei ole lainkaan peruskoulun jälkeistä koulutusta. (Blom & Melin 2014, 40; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 37.) Lukion suorittaneista ainoastaan 28 prosenttia jatkaa opintojaan samana vuonna, vaikka jatko-opintoihin haki 75 prosenttia vuonna 2017. Tilastokeskuksen mukaan uusilla

ylioppilailta on ollut vaikeuksia päästä välittömästi opiskelemaan jo yli kymmenen vuoden ajan. (SVT2017b.)

4.1.3 Keskeyttäminen

Perusasteen ja toisen asteen koulutuksen väliin jäävässä nivelvaiheessa nuorilla on suurin riski pudota koulutuksen ulkopuolelle. Putoaminen koulutuksesta ennustaa heikkoa kiinnittymistä työmarkkinoille myöhemminkin – erityinen riski on nuorilla, joiden vanhemmillä on alhainen koulutustaso. (Järvinen & Vanttaja 2006.) Jatkokoulutukseen hakeutumisen ja työllistymisen estää perusasteen päättävän nuoren kohdalla usein terveys- tai mielenterveysongelma (Hyvönen & Valtonen 2014, 38). Kohdentamalla ennaltaehkäisevästi palveluja tehokkaammin niihin ryhmiin, joissa tarve on suurin, voidaan ehkäistä koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymistä. Tukitoimien kohdentaminen nivelvaiheisiin, joissa siirrytään koulusta toiseen, on erityisen tärkeää. (Kaikkonen ym. 2014, 166.) Tutkintoon johtavaan koulutukseen kiinnittymättömistä nuorista kaikki eivät kuitenkaan ole syrjäytymisriskissä tai koulupudokkaita. Nuori voi tarvita ammatinvalintaansa aikalisää, välivuotta, jonka aikana itsetuntemus vahvistuu ja koulutuslavalinta kypsyy. (Kiiveri, Peltomaa & Toivanen 2014, 87; Määttä & Määttä 2015, 59.) Siirtymä peruskoulusta toiselle asteelle on merkittävä muutos nuoren elämässä. Siirtymät ovat haasteellisia myös palvelusta toiseen siirryttäessä. Nuorella on siirtymävaiheessa riskinä jäädä palveluiden ulkopuolelle. Siirtymän tulisi olla sujuva ja saumaton, jotta nuori ei putoa missään vaiheessa tyhjän päälle. Tiedon pitäisi pystyä kulkemaan ihmisen mukana, jotta palveluprosessi pysyisi yllä, eikä uudessa palvelussa tai uuden ihmisen kanssa tarvitsisi lähteä liikkeelle tyhjästä. (Miettinen & Pöyry 2015, 38.)

Vuosina 2014–2015 tilastokeskuksen mukaan kaikista tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijoista 5,1 prosenttia keskeytti opinnot eikä jatkanut missään tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Nuorisobarometrin 2017 haastatteluaineistossa 17 prosenttia sanoo joskus jättäneensä kesken jonkin tutkintoon johtavan koulutuksen – syy korkeammalle prosentille on otoksen pidempi aikaväli. Tutkinnon keskeyttäminen ei monille tarkoita opintojen loppumista eikä välttämättä edes pidempää lykkäystä. Keskeyttämisen syyt vaihtelevat kouluasteesta riippuen, ylemmän tason opiskelijat keskeyttävät useasti saadakseen nykyistä koulutustasoaan korkeamman tutkinnot. Lähes kaikki yliopistotutkinnon keskeyttäneet ovat jatkaneet opiskelua korkeakoulussa, kun taas ammattikoulun keskeyttäneistä useat ovat vailla tutkintoa ja opiskelupaikkaa nuorisobarometrin tutkimusaikana. Ylivoimaisesti suurin keskeyttämisen syy on väärä alan valinta. Sukupuolella ei ole vaikutusta keskeyttämiseen. Niille, jotka eivät nuorisobarometrin vastausten mukaan jatka opintojaan, löytyy yhteisenä tekijänä heikko opintomenestys ja jälkeen jääminen opinnoissa, toisaalta kiusaaminen tai väärä alan valinta eivät taas nouse esille, vaan niitä esiintyy vähemmän näillä vastaajilla kuin niillä,

jotka jatkavat opintojaan. Terveydelliset syyt ovat olleet myös tärkeä keskeyttämisen peruste koulutuksen ulkopuolelle pysyvämmin jääneille. Synä painottuvat myös opintoihin saadun tuen puute sekä se, että heille on suositeltu keskeyttämistä – aineiston mukaan he ovatkin usein eläkkeellä, sairauslomalla tai kuntouttavassa työtoiminnassa. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 42–47.)

Peruskoulun päättäneiden jälkiohjauksen ja seurannan tulisi olla kiinteä osa ohjausprosessia, mutta lainsäädännössä ei kuitenkaan määritellä jälkiohjausvastuuta kunnolla. Nivelvaihteyttä tulisi tehdä pitkäjänteisesti siten, että toisen asteen opettajilla ja opiskeluhuoltohenkilöstöllä olisi aito mahdollisuus tukea heikosti opintoihin kiinnittyvää opiskelijaa opintojen alusta asti. Moniin keskeyttämisen taustalla oleviin syihin voisi vaikuttaa etukäteen ja näin ennaltaehkäistä keskeyttämistä. (Kiiveri, Peltomaa & Toivanen 2014, 91–93.) Jessen motivaatio alaan loppui opintojen puolivälissä, mutta hän jatkoi silti koulutuksen loppuun.

”Motivaatio loppu niinku tylsistyksen takia siihen, ei niinkään aineeseen itsessään [...] Mut ei se niinkään opetuksen tai alan takii ollut. Vaan ulkopuolisten syiden takia. Haastattelija: Miks sä jaksoit sit jatkaa? Ihan vaan kun mä olin alottanut, niin en mä nyt lopeta tähän kohtaa.”

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (287/2013) mukaan peruskoulun on huolehdittava siirtymävaiheesta. Samanlaista velvoitetta ei ole enää toiselta asteelta valmistuttaessa. Jos nuori ei ylioppilastutkinnon suoritettuaan pääse jatkamaan opintojaan tai ammattiin valmistunut ei löydä töitä, pitää heidän itsenäisesti hakeutua TE-keskuksen kirjoille. Netta ei päässyt yliopistoon lukiosta valmistuttuaan, vaan piti väli vuoden. Seuraavaan yhteishakuun hän osallistui Etsivän nuorisotyön autettua häntä valinnan tekemisessä, ja Netta sai opiskelupaikan. Kolmannelle asteelle hakeutumista Netta perusteli näin:

” Koska jos mä en opiskele, niin mä en saa mistään rahaa, mä en pääse ikinä muuttaan pois [kotoa], mä en haluu jäädä jumiin tähän. Mun on pakko päästä opiskeleen. Eikä sil oo välii mitä mä meen opiskeleen, mä meen johonkin vaan, mihin on helppo päästä.”

Netta kuitenkin keskeytti opintonsa, sillä ala ei tuntunut oikealta. Hän kävi puhumassa myös koulun opinto-ohjaajan kanssa asiasta:

”Sit mä juttelin siel, onk se opinto-ohjaaja, mä juttelin sen kanssa. Se oli vähän et - mä en muista mitä me puhuttiin, mut siit ei ollut mitään hirveesti apuu myöskään. Se oli

*vähän, et, ”No jos sua ei kiinnosta tään, niin ei voi mitään. Et sä voi väkisin tääl olla.”
Tai silleen, et ei siit oo mitään hyötyy.”*

Netta kertoo elämänsä tärkeimmän päätöksen olleen se, että hän lopetti kolmannen asteen koulutuksen kesken ja palasi kotiin, vaikka ei tiennyt mitä sen jälkeen tapahtuu.

”Ja sit mä tein sen päätöksen, et vaikka se tarkottaa, että mä oon täysin rahaton, luultavasti hyvin pitkään, en tuu saamaan töitä, enkä mä edelleenkään tiedä mitä mä haluan opiskella, niin se, että mä ottaisin opintolainaa ja opiskelisin tällasta alaa, mikä mua ei kiinnosta yhtään, se olis huonompi vaihtoehto, kun se et mä nyt tipun pois tästä.”

Kurosen (2014, 67) mukaan varmistuminen siitä, että on opiskellut väärää alaa, ei ole katastrofi, etenkin jos se johtaa selkeämpään alanvalintaan ja antaa elämälle uutta suuntaa. Kurosen mukaan keskeyttämistä tulisi lähestyä ensisijaisesti prosessina, jolloin yksittäisten syiden sijaan saadaan paljastettu tapahtumien yhteyksiä, kehityskulkuja ja keskeyttämisen taustoja. Keskeyttäminen tulisi nähdä myös nivelvaiheen siirtymäongelmana. Keskeyttämisen merkityksellisyyttä tulisi tarkastella yksilön aikaisempaan elämänhistoriaan ja tulevaisuuden odotuksiin suhteutettuna. Huonompaan suuntaan keskeyttäminen voi johtaa, jos opiskelijalla ei ole jatkosuunnitelmia, hän jää tyhjän päälle tai sairastuu. (Kuronen 2014, 64.) Netalla ei keskeyttämisen hetkellä ollut jatkosuunnitelmaa, hän jäi tyhjän päälle. Oppilaitoksesta ei myöskään tiedotettu mihinkään keskeyttämisestä, sillä velvoite ilmoittamisesta koskee ainoastaan toista astetta. Netalla oli onneksi olemassa kontakti Etsivään nuorisotyöhön, ja Netta etsi apua ongelmiinsa myös terveydenhuollosta.

4.2 TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVAT PALVELUT

Seuraavaksi tarkastelen työllistymistä tukevia palveluja ja pohdin, miten aktivointipolitiikka näkyy palvelupoluissa. Samalla esittelen, millaisia aktivointivieltoitteita nuorille on luotu. Koulutukseen hakeutuminen katsotaan kuitenkin alle 25-vuotiailla ensiarvoiseksi, työllistyminen toissijaiseksi. TE-palvelut perustuvat lakiin julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista (2012/916). Jos nuori ei ole työtai opiskelukykyinen, on hänellä mahdollisuus saada kuntoutusta, josta säädetään laissa kuntouttavasta työtoiminnasta (2001/189). Tuon esille sekä kuntouttavan työtoiminnan että sosiaalisen kuntoutuksen, joista ensimmäistä haetaan TE-keskuksesta ja jälkimmäistä sosiaalitoimelta. Kumpaankin tarvitaan myös Kelan myöntämää toimeentuloturva. Sosiaalisesta kuntoutuksesta säädetään sosiaalihuoltolaissa (2014/1301). Tämän jälkeen esittelen vielä työmarkkinatukioikeudet, jotka koskevat 16–25-vuotiaita. Työmarkkinatukioikeuksista säädetään työttömyysturvalaissa (2002/1290).

Aktivointipolitiikka on keskeinen osa nuorisotakuuta, ja nuorten aktivointia on toteutettu jo nuorten yhteiskuntatakuusta vuodesta 1997 lähtien. Muutokset aktivoinnin suuntaan näkyvät kannustin- ja velvoitelinjan eli workfaren vakiintumisena. (Karjalainen 2008, 111; Lähteenmaa 2014, 207.) Monet aktivointipolitiikan toimenpiteistä auttavat nuoria motivoitumaan koulutukseen. Useiden tutkimusten mukaan nuoret pitävät nuorisotakuuta ja aktivointia myönteisenä, ”hyvänä juttuna”, jolla on positiivinen vaikutus tulevaisuudensuunnitelmien selkiytymiseen. (Karjalainen 2008, 111; Paaso & Lavikainen 2015; 19; Tuusa ym. 2014, 119.) Nuoret, joiden koulutus- ja työelämäsiirtymässä on kitkaa ja hankaluuksia, tarvitsevat elämäntilanteisiinsa räätälöityä tukea ja ohjausta – patenttiratkaisut ovat toimimattomia (Määttä 2014, 204). Nuorisotakuu on aiemman tutkimuksen mukaan soveltunut parhaiten nuorille, jotka omatoimisesti tai kevyen ohjauksen turvin pärjäävät palvelujärjestelmässä ja pystyvät hyödyntämään sen tarjoamia mahdollisuuksia. Käytännön toimenpiteissä keskitytään lähes yksinomaan nuorten koulutus- ja työelämäosallisuuden vahvistamiseen. Erilaisista taustoista tulevia nuoria, joiden kyvyt ja toiveet poikkeavat toisistaan huomattavasti, kohdellaan työvoimapalveluissa hyvin samankaltaisesti. Samoja periaatteita sovelletaan hyvin erilaisissa asemassa oleviin nuoriin, ja järjestelmän ollessa joustamaton on yksilön joustettava. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 56; Ahonen-Walker & Pietikäinen, 2014, 69.)

Jos selkeää alanvalintaa ei ole syntynyt, tarvitaan ammatinvalintapsykologin ja opinto-ohjaajan palveluita niin oppilaitoksissa kuin myöhemminkin. Kun suunta on selvillä, tukea usein kaivataan vielä työ- ja työharjoittelupaikkojen hakemiseen tai eri opintoväylien kartoittamiseen, hakemusten tekemiseen ja prosessin vaiheista kertomiseen. Työllisyyspalveluiden mahdollisuudet, kuten työvoimakoulutukset, työkokeilut, työpajat ja kuntouttava työtoiminta, selviävät parhaiten TE-toimistojen kautta. Suuri osa koulutuksen ulkopuolisista nuorista onkin aloittanut palvelupolkunsa TE-toimistosta, jota pidetään luontevana paikkana kysyä neuvoja. (Miettinen & Pöyry 2015, 15, 28.) Seuraavaksi esittelen keskeisimpiä työllistymistä tukevia palveluja, joita TE-toimisto nuorille tarjoaa.

4.2.1. Työ- ja elinkeinotoimistojen palvelut

TE-keskuksen sivuilla on nuorille omat ohjesivut, joiden mukaan TE-palvelut tarjoavat nuorelle nuoren kanssa yhdessä suunniteltua palvelua tai toimenpidettä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun työnhaku on alkanut. Haastatelluista Netta ja Jesse ovat työttömiä, Kati on kotihoidontuella hoitamassa lasta kotona. Työttömäksi pitää ilmoittautua jo ensimmäisestä työttömyyspäivästä lukien Oma asiointi – verkkopalvelussa. TE-keskus kertoo myös sivustollaan, että alle 25-vuotiaiden sekä 25–29-vuotiaiden vastavalmistuneiden, jotka ovat TE-toimistossa työnhakijana, tulee tehdä yhteistyössä toimiston kanssa työllistymissuunnitelma, johon sisältyy

palveluja, jotka edistävät työllistymistä. TE-toimisto kertoo tarjoavansa ennen kolmen kuukauden työttömyyttä esimerkiksi työtä, koulutusta, työkokeilua, työnhakuvalmennusta, starttirahaa, palkkatuetta työtä ja ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja. Jos ei tiedä miten pitäisi toimia, TE-keskus opastaa ottamaan yhteyttä Ohjaamoon, joita toimii jo 45 kappaletta yli 100 kunnan alueella. (TE-keskus 2019.)

Valmistumisensa jälkeen Jesse on kutsuttu TE-toimistoon haastatteluun. Hän on käynyt useampaankin kertaan keskustelemassa TE-toimistossa, hän kertoo palveluista seuraavaa:

”Olen mä käynyt tuolla TE-palveluissa pari kertaa viime vuonna, tänä vuonna mä en olen niin paljoa käynyt. [...] Et se TE-toimisto, mihin mut kutsuttiin, niin sekin auttaa kyllä. Mut mä sanoisin et se on vähän laajempaa, yksityinen auttaminen on vähän vähempää.”

Jesse tarkoittaa laajemmalla auttamisella sitä, että TE-toimistosta ei saa niinkään henkilökohtaista ohjausta, vaan siellä ohjataan ihmisiä yleisten ohjeiden mukaisesti. Jesselle oli tarjottu ohjausta työnhakuun myös armeijan päättyessä, mutta hän ei ottanut sitä vastaan:

”Luulin olevani kykenevä etsimään työtä omin keinoin”.

Jesse ei maininnut työnhakusuunnitelman tekemisestä mitään. Työnhakusuunnitelma TE-keskuksen sivujen mukaan tarkoittaa suunnitelmaa, jossa työnhakijan tarvitsemat palvelut ja sovitut tehtävät kirjataan suunnitelmaksi, jossa sovitaan työnhaun tavoitteet, miten hakija aikoo itse edistää työllistymistään, mitä palveluja hakija tarvitsee ja miten asiointi jatkossa TE-toimiston kanssa hoidetaan. Asioinnin vaihtoehtoiksi annetaan joko asiointi Oma asiointi – palvelussa tai haastatteluissa, jotka voidaan tehdä kasvokkain, puhelimitse tai etäyhteydellä. Haastattelut voidaan järjestää myös Ohjaamoissa. Työnhakusuunnitelma voidaan tehdä kahdella eri tavalla, joko verkossa, jossa Oma asiointi -palvelussa tehdyn palvelutarpeen arvioinnin jälkeen hakija hyväksyy ehdotetun suunnitelman tai laatii oman suunnitelmaehdotuksen TE-toimistolle, tai sitten suunnitelmaehdotus voidaan laatia itsenäisesti tai palveluntuottajan avustuksella Oma asiointi- palvelussa. Jos suunnitelmaa ei hyväksy tai laadi omaa suunnitelmaehdotusta TE-toimistolle määräaikaan mennessä, työnhaku katkeaa. (TE-keskus 2019.)

Näiden vaihtoehtojen mukaan ei ole olemassa mahdollisuutta tehdä työnhakusuunnitelmaa virkailijan kanssa, vaan ainoastaan Oma asiointi – palvelussa. Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumista ei siis voi enää tehdä kasvokkain, vaan ilmoittautuminen tehdään sähköisellä ilmoittautumislomakkeella. Sähköisen lomakkeen avulla ilmoittautuminen ei mahdollista ohjeiden kysymistä tai

henkilökohtaisen avun saamista. Työttömäksi ilmoittautuminen ilman henkilökohtaista apua voi tuntua nuoresta pelottavalta, varsinkin jos lomakkeen täyttäminen väärin tai pyydettyjen liitteiden puuttuminen saattavat johtaa tukien myöhästymiseen tai menetykseen. Nuoreen kohdistuva aktivointi määrittyy olennaisesti hänen ohjautumisellaan TE-toimiston palvelulinjalle. Mahdollisia linjoja on ollut vuodesta 2013 lähtien kolme. TE-keskuksen tuottama erottelu eri linjoihin perustuu ministeriön ohjeeseen. Ensimmäisellä linjalla, ”Työnvälitys- ja yrityspalvelut”, hakijan ammattitaidon ja osaamisen pitäisi riittää mahdolliseen työllistymisen suoraan avoimille työmarkkinoille. Toisen linjan, ”Osaamisen kehittämisen palvelut”, asiakkaat tarvitsevat ammattitaidon parantamista tai tukea tavoitteiden ja vaihtoehtojen selvittämisessä. Kolmannella linjalla, ”Tuetun työllistymisen palvelut”, taas tarvitaan työkyvyn tutkimuksia ja arviointeja sekä mahdollisesti yksilöllistä tukea ja ohjausta työmarkkinavalmiuksien kehittämisessä. (TEM 2016.) Luokittelu on perusteltu ajatellen, että työllistymisen ensisijainen este on koulutuksen tai työnhakutaitojen puute. Työmarkkinatilanteen ollessa vaikea tämä ajattelu ei kuitenkaan pidä paikkaansa, jolloin ykköslinjankaan työnhakijoiden työllistyminen ei onnistu. Silloin myös ykköslinjan hakijoita on palveltava henkilökohtaisemmalla tavalla. Eri linjojen määritelmät ovat lähellä toisiaan, ja asiakkaiden luokittelu eri linjoille riippuu yhtäältä TE-toimiston työntekijän kyvystä tunnistaa asiakkaan osaaminen ja ammattitaito sekä toisaalta asiakkaan kyvystä ilmaista osaamisensa. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 62–66.)

Nettakaan ei maininnut mitään työnhakusuunnitelman tekemisestä, kun kertoi yhteydenotostaan TE-keskukseen. Netalle työllistyminen on tärkeää, sillä TE-keskuksen ohjeiden mukaan hänen pitäisi ensisijaisesti jatkaa opintojaan, mutta hän ei tunne olevansa vielä valmis siihen. Netta on valmis ottamaan myös osa-aikaisia vuokratyökeikkoja vastaan, mutta hänelle ei ole vielä tullut yhtään tarjousta työpaikasta.

”Ja sit ne ohjas mut tällaseen johonkin hankkeeseen, jos oli neljä tällast palveluntuottajaa mitkä auttaa tollasis kouluhauissa tai joissain. Siellä oli joku – mä en muista niitten muitten nimiä, mut siin piti valita yks ja mä valitsin Varamiespalvelun, kun ne on nyt tullut mukaan tähän et ne ottaa nuorii siihen kenel ei ole töitä. Ja niist kolmest muust, niil oli enemmän painotus siin et ne auttais kouluhakuu ja mitä sä voisit tehdä koulun kans. Mul on koulu selkeempi tai itse asiassa ihan selkee. Mä tarvisin vaan työtä.”

Sanna Aaltonen ja Päivi Berg tutkivat TE-toimistojen ja nuorten näkemyksiä Helsingissä ja Kouvolassa (2014, 73). TE-toimiston työntekijöiden mukaan henkilökohtaiset tapaamiset olisivat puhelinasiointia parempia nuorille asiakkaille. He toivoisivat myös mahdollisuutta päivystysluonteiseen palveluun, sillä varattuja aikoja voi joutua odottamaan useita viikkoja. Palvelut

eivät kohtaa nuorten tarpeita, sillä kouluttamattomille nuorille ei ole tarjota töitä. Työpajatoiminta nähdään yhtenä mahdollisuutena, mutta sitäkin tarvittaisiin enemmän ja monipuolisemmin. Työvoimakoulutuksiin nuorten on vaikea päästä samoin kuin työkokeiluihin, sillä paikkoja ei ole tarjolla riittävästi. Nuorten aikuisten opetusohjelma vie osan paikoista, sillä se on suunnattu alle 30-vuotiaille ammatillisen tutkinnon suorittaneille. TE-toimiston eri linjat odottavat nuorelta erilaista aktiivisuutta. Ohjausta ja tietoa saa, mutta sitä pitää usein itse kysyä. Kun palvelujärjestelmässä mietitään kaiken kaikkiaan, mikä on nuorelle oikea paikka johon hänet ohjattaisiin, TE-palveluissa mietintä tapahtuu myös eri linjojen välillä. Vaikka uudistus on tehty vastaamaan työttömien tarpeita, ollaan tilanteessa, jossa nuoret yritetään sovittaa palvelujärjestelmään. (Aaltonen & Berg 2014, 89, 94). Samankaltaisiin johtopäätöksiin tuli myös Suvi Ervamaa (2014, 13-17, 33) tutkiessaan Lohjan, Loviisan ja Keravan nuorisotakuun toteutukseen osallistuvia ammattilaisia ja nuoria.

Nuorisotakuun ensimmäisen toimintavuoden arvioinnissa nuorten työllistymisen tukemisessa käytettävien palveluiden saatavuus ja toimivuus katsottiin parantuneeksi (Tuusa ym. 2014, 46). TE-keskuksissa käynnissä oleva suuri muutos vaikeutti kuitenkin palveluiden saatavuutta, ja TE-toimistojen palveluiden laadun ja nuorten tarpeiden kohtaannon arvioitiin huonontuneen. TE-toimistojen palveluiden keskittämistä on pyritty kompensoimaan tarjoamalla sähköisiä palveluja, mutta nuoret kaipaavat tutkimuksen mukaan henkilökohtaista ohjausta (esim. Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2014, 132). TE-toimistojen ja peruskoulujen välinen yhteistyö on vähentynyt: aiemmin joillain alueilla TE-toimistoista on käyty kertomassa palveluista vastavalmistuville ryhmille, mutta nämä on lopetettu resurssien puutteen vuoksi. TE-toimiston palveluita käyttäneet nuoret ovat kysytyistä palveluista tyytyväisimpiä työkokeiluun. Monet olivat kokeneet tarvitsevansa myös työnvälityspalvelua sekä ammatinvalinta- ja urasuunnittelua, mutta sitä ei ole saatu järjestettyä. (Tuusa ym. 2014, 54.) Vuoden 2014 nuorisobarometrissa arvioidaan nuorisotakuun parantaneen nuorten työtilannetta, mutta vastaajat arvelivat nuorten työttömien tunnistavan aktivoinnin päämäärät hyvin ja pitävän heitä koskevia toimenpiteitä vain tilastojen kaunisteluna. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa on TE-palveluihin suunnattu vain vähän resursseja: Ruotsissa, jossa työnhakijoiden ja työttömien määrät olivat vuonna 2016 samalla tasolla kuin Suomessa, oli TE-palveluissa työvoimaa yli kuusinkertainen määrä Suomeen verrattuna. Valtiovarainministeriön laskelmien mukaan yhtä TE-palveluiden työntekijää kohden työttömiä työnhakijoita on yli 200 (VM 2017). Lotta Haikkola, Lena Näre ja Jaana Lähteenmaa (2017, 73) ajattelevat tämän johtuvan aktivointipolitiikasta, jonka mukaan työttömällä on itse vastuu työllistymisestään.

Nuorisotakuun käynnistymisen, vuoden 2013 jälkeen tehdyissä tutkimuksissa nuoret, työttömät vastaajat olisivat kaivanneet TE-toimistojen kanssa säännöllisempiä tapaamisia, konkreettisempia toimenpiteitä sekä enemmän tietoa nuorisotakuusta ja siihen liittyvistä palveluista. (Paaso & Lavikainen 2015; 19.) Yhden luukun periaate ja helppo saavutettavuus ovatkin olleet kehittämistyön kohteena, minkä tuloksena ovat syntyneet Ohjaamo-palvelut. Ne ovat helposti lähestyttävää, sijaitsevat pääliikenneväylien solmukohdissa, ja niiden tiloissa on panostettu viihtyisyyteen. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 53.) ESR-hankerahoituksen loputtua Ohjaamoiden rahoitus tapahtuu Työ- ja elinkeinoministeriön kautta vuodesta 2018 vuoteen 2021, henkilökunta myös vaihtuu toiminnan siirtyessä TE-keskuksien alle. (Lähteenmaa 2016, 4; Kohtaamo 2019.) Työ- ja elinkeinoministeriön loppuraportissa nuorisotakuusta (Savolainen, Virnes, Hilpinen & Palola 2015, 14) todettiin, että TE-keskusten rakenneuudistus samanaikaisesti nuorisotakuun kanssa vaikeutti nuorten palveluihin ohjautumista. TE-toimistojen nuorten palveluihin lisättäväksi osoitetut virat eivät lisänneetkään virkailijoiden kokonaismäärää toivotulla tavalla.

Kun töitä ei löytynyt, Jesse oli Etsivän nuorisotyöntekijän kanssa käynyt Ohjaamossa ja sitä kautta päässyt TE-toimiston palveluntarjoajan listoille. Hänelle oli annettu useampia vaihtoehtoja joista valita, kuten Netallekin, ja hän oli valinnut yrityksen, joka tarjoaa kurseja sekä etsii työpaikkoja työnhakijoille. Hän on ollut palveluntarjoajan kirjoilla nyt nelisen kuukautta, mutta sieltä ei ole tullut kutsuja kurseille eikä ilmoituksia työpaikoista. TE-keskus on kuitenkin kutsunut työnhakutilaisuuksiin, mutta jälkijättöisesti:

”Mä sit menin sinne kertomaan, et hei en mä mitään kirjettä saanu. Tai sain, mut tapahtuma oli torstaina, ja sain kirjeen sunnuntaina. Kirje tuli myöhässä. Ja sen takia mult otettiin pois se, työnhaku.”

TE-toimiston ohjeiden mukaan osallistumattomuus aktivointitoimiin katkaisee työnhaun toistaiseksi (TE-keskus 2019). Jesse on käynyt näiden kirjeiden saapumisen jälkeen TE-toimistossa kertomassa tilanteesta ja saanut työnhakunsa avattua uudelleen ilman karensia. Jesse näkee ongelman olevan postin kulussa, ei TE-toimistossa. Jesse on Ohjaamosta saanut tiedon mahdollisuudesta suorittaa työturvallisuuskortin, jonka hän aikoo tehdä, ja toivoo sen auttavan työnhaussa. Hän odottaa paljon muutamaa viikkoa haastattelun jälkeen pidettävältä Rekryexpo-tapahtumalta, sillä hän on päättänyt, että on valmis ottamaan vastaan myös opintoalansa ulkopuolelta tarjottavia töitä, ja on valmis kouluttautumaan vaikka täysin uuteenkin ammattiin, jos se takaa työpaikan. Jesse ei ollut tietoinen, että häneltä on jo ammattisuoja katkennut, eli hän on velvoitettu ottamaan omaa koulutustaan vastaamatonta työtä vastaan. Jesse on myös miettinyt, että jos tästä työnhakutilaisuudesta ei löydy hänelle töitä, hän hakee yhteisvalinnassa kolmannelle asteelle jatkamaan opintojaan. Työ olisi hänelle

mieluisampi vaihtoehto, sillä opiskelijan tuloilla hänellä ei ole mahdollisuutta muuttaa pois vanhempiensa luota.

”Mä katon noita rekryjuttuja tosiaan. Ja mä atteelin et ehkä mä tosiaan, kun mul on vähän siihen [...] tullut kiinnostusta takasin, niin mä aattelin, että mä jatkan sitten kolmannen asteen kolutuksella [jos töitä ei löydy].”

Nuorten tarinoista käy ilmi, että ilman selkeää näkemystä tulevaisuudesta on vaikea löytää apua, joka oli myös Aaltosen, Hästbackan ja Kivijärven (2017, 208) tutkimuksen tuloksena. Palveluntuottajat ovat sidottuja niihin aktivointitoimiin, joita heillä on tarjolla, vaikka niiden tiedettäisiin olevan nuorelle sopimattomia. Suvi Ervamaan selvityksessä ”Kohti onnistunutta Nuorisotakuuta?” (2014, 33) matalan kynnyksen palveluiden saatavuus nousikin ensimmäiseksi kehittämiskohteeksi sekä ammattilaisten että nuorten haastatteluissa, samoin tiedonkulun helpottaminen ja yhteistyön lisääminen toimijoiden ja sektoreiden välillä. Tähän tarpeeseen ovat vastaamassa Ohjaamot (Määttä 2017), jotka ovat onneksi vakiintumassa nuorten matalan kynnyksen palvelupisteiksi, jossa saa myös kasvokkaista palvelua.

4.2.2 Kuntoutuksen mahdollisuudet

Kuntoutuspalveluiden pitäisi olla olennainen osa nuorisotakuuta, mutta niiden riittämätön tarjonta on Ervamaan (2014, 19) tutkimuksen mukaan nuorisotakuun suurin vuotokohta. Erityisesti mielenterveys- ja päihdekuntoutuspalvelujen, kuntouttavan työtoiminnan sekä sosiaalitoimen tukipalveluiden saatavuutta olisi parannettava. Sonja Miettinen ja Sanna-Mari Pöyry (2015, 55) tuovat esiin, että esimerkiksi kouluun ei kannattaisi hakea, ennen kuin pystyy olemaan työpajalla viisipäiväisiä viikkoja. Alle 25-vuotias työtön on oikeutettu kuntouttavaan työtoimintaan, jos hän on saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä tai jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuihin toimeentulotukeen. Kansaneläkelaitos toimittaa työvoimatoimistolle tiedot tällaisista alle 25-vuotiaista henkilöistä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 3§).

Kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189). TE-toimiston työntekijä kertoo Sanna Aaltosen ja Päivi Bergin tutkimuksessa (2014, 66), että pitää keskustelua normaalista päivärytmistä tärkeänä nuoren kanssa tavattaessa. Elämänhallinnan pitäisi olla kunnossa työvoimapalveluihin tullessa. Elämänhallinnan tukeminen on koulutuksen ja työelämän ulkopuolisille nuorille tärkeää, vaikkakin osa nuorista saa tarvitsemansa avun omalta lähipiiriltään, perheenjäseniltään tai ystäviltään. Nuoren elämässä voi olla

monia tekijöitä, jotka estävät palveluihin osallistumisen. Nurinkurinen elämänrytmi saattaa lisäksi aiheuttaa unettomuutta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Haastavassa elämäntilanteessa olevan nuori voi katsoa, ettei hänellä ole resursseja ottaa tarjottua apua vastaan. Sosiaalisten taitojen puutteet tai haastava tausta aiheuttavat myös epävarmuutta ja estävät avun hakemisen. Jos nuori on ollut pitkään kotona, kynnys palvelujen piiriin on kasvanut. Palvelujärjestelmän toimijat eivät tavoita kaikkia palveluiden ulkopuolella olevia. Nämä jäävät herkästi syrjään. (Miettinen & Pöyry 2015, 26–27.) Monella nuorella on myös päihdeongelmia, joiden vuoksi he eivät joko ota apua vastaan tai jättäytyvät palveluista pois. Jos nuorta ohjataan opiskelupaikasta, työpajasta tai työharjoittelusta toiseen pysähtymättä kysymään nuoren omaa mielipidettä, jää epävarmuus ja motivaation puute takalalle (Aaltonen, Hästbacka & Kivijärvi 2017, 208).

Kansaneläkelaitos järjestää 16–29-vuotialle vakuutetuille ammatillista kuntoutusta, jos vakuutetun toimintakyky on olennaisesti heikentynyt, kuntoutus on tarkoituksenmukaista vakuutetun toimintakyvyn ja elämönhallinnan sekä opiskelu- tai työllistymisvalmiuksien tukemiseksi tai edistämiseksi ja kuntoutus on tarkoituksenmukaista vakuutetun kykyä opiskella tai työllistyä. Ammatillista kuntoutusta arvioitaessa otetaan huomioon vakuutetun työ- tai opiskelukyvyn ja ansiomahdollisuuksien kokonaistilanne. Sairauden, vian tai vamman lisäksi arvioon vaikuttavat myös muut tekijät, kuten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky, elämäntilanne, taloudelliset ja sosiaaliset seikat, asumisolosuhteet, koulutus, ammatti, aikaisempi toiminta ja ikä. (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005/566.) Ammatillisen kuntoutuksen myöntää Kela, ja sitä varten tarvitaan lääkäriltä B-lausunto (Kela 2018). Yleisimpiä toteutusmuotoja ammatillisessa kuntoutuksessa ovat työhönvalmennus, koulutus, kuntoutustarveselvitykset, kuntoutustutkimukset sekä kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit. Koulutus voi olla yleissivistävää koulutusta, ammatillista peruskoulutusta sekä ammatillisesti valmentavaa koulutusta tai ammatillista uudelleen- ja jatkokoulutusta. Alle 20-vuotiaille Kela kustantaa yleisimmin ammatillista kuntoutusta, tämän jälkeen psykoterapiat yleistyvät. (Harkko ym 2016, 97–98.) Monella nuorella ei ole diagnoosia, mutta on kuitenkin tarvetta kuntoutukselle, jota ei ilman lääkärin lausuntoa siis Kelasta saa (Linnankangas, Lehtoranta, Järvikoski & Suikkanen 2010, 47), mutta vuoden 2014 alusta myöntämisedellytyksiä lievennettiin siten, että työ- ja opiskelukyvyn heikentymisen arvioinnissa otetaan huomioon myös henkilön sosiaaliseen ja muuhun elämäntilanteeseen liittyvät tekijät (Tuusa ym 2014, 15).

Ilman opiskelu- ja työpaikkaa oleville nuorille päivärytmin säilyttäminen tuottaa usein ongelmia. Ilman päivärytmiä ja säännöllistä vuorovaikutusta muiden kanssa ja mielekästä yhteisöllistä arjen sisältöä nuoren valmiudet siirtyä koulutukseen tai työhön laskevat entisestään (Määttä & Määttä 2015,

89). Jos perinteistä aikarytmiä ei noudata, se haittaa työn, koulutuksen ja harjoittelupaikkojen hakemista ja pitämistä. Usein ajankäytöltään poikkeavat nuoret mieltävät itsensä kyvyttömiksi itsehallintaan. (Miettinen & Pöyry 2015, 56.) Toisaalta ne nuoret, jotka eivät ole työ- tai opiskelukuntoisia, eivät voi olla työnhakijoita eivätkä siksi ole myöskään nuorisotakuun piirissä. Nuorisotakuu ei siis nimestään huolimatta takaa palveluja kaikille nuorille, vaan vain osalle heistä. (Aaltonen & Berg 2014, 68; ks. Ervamaa 2014.) Haastateltavilla nuorilla ainoastaan Katilla on kokemusta kuntouttavista palveluista, nuoren kuntoutusrahasta ja Kelan tukemasta psykoterapiasta. Katin kokemukset Kelan kanssa asioinnista ovat positiiviset:

”Et silloin kun mä vielä odotin, tai aiemminkin, kun mä sain silloin nuoren kuntoutusrahaa. Niin mä lähettelin sinne lääkärinlausunnot ja kaikki, niin sain sit päätökset ihan kerralla hyväksyttynä, ei tarvinnut montaa kertaa jonottaa ja hakee.”

”...ja mul on ollut psykoterapia kolmisen vuotta, niin ne päätettiin lopettaa ennen lapsen syntymää, tai siis tehtiin lopetuspäätös, mikä oli ihan [OK], kun ei ollut aihetta jatkaa.”

Kati on ollut nuoren kuntoutusrahaalla ennen vanhempainvapaata ja kotihoidontukea. Masennus ei ole viime vuosina oireillut aktiivisesti. Nuorten kuntoutusraha on 16–19-vuotiaan nuoren opiskelua tai kuntoutusta tukeva etuus, jos nuoren työkyky tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat heikentyneet sairauden tai vamman vuoksi (Laki kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, 20§). Kohortin 1983–1985 tutkimuksessa tarkastelujaksolla 2002–2010 kuntoutusrahaa sai 1,2 prosenttia sekä miehistä että naisista. Suurin osuus oli 19-vuotiailla, jonka jälkeen määrä väheni nopeasti. Kuntoutusrahan saaneista oli yli puolella merkintä vähintään määräaikaisten työkyvyttömyyseläkkeen saamisesta, ja 26-vuotiaana kuntoutusrahaa saaneista 21 prosenttia oli työllisiä ja puolet eläkkeellä. (Harkko ym. 2016, 48-52.)

Kuntouttavan työtoiminnan ohella nykyinen sosiaalihoitolaki antaa mahdollisuuden sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalihoitolain (2014/1301) 17§ mukaan sillä tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaalihoitajien keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Nuorisopalvelutakuun mukaan nuoren pitäisi saada yhden luukun kautta tukea. Keskinäisenä tekijänä on tarjota nuorelle omatyöntekijä, joka koordinoi palveluprosessia ja ohjaa nuorta, tarvittaessa palveluprosessiin voidaan sovittaa yhteen myös muita asiakkaan tarvitsemia kuntoutus- ja tukipalveluja. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuoren sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja

kuntoutustarpeen selvittäminen sekä neuvontaa ja ohjausta. Valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan ovat mahdollisia, samoin ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301; Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2016, 14–15.) Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus on ollut pääasiassa kuntien sosiaalihuollon varassa. Sosiaaliseen kuntoutukseen valikoidaan pääasiassa kahdella perusteella, jotka ovat joskus keskenään ristiriidassa: kuntoutujan on oltava riittävän vaikeassa elämäntilanteessa, mutta hänen on osoitettava muutosvalmiutta (Vilkkumaa 2011, 32). Nuorisolain mukainen sosiaalisen vahvistamisen toiminta ovat käsitteenä ja käytäntöinä hyvin lähellä sosiaalista kuntoutusta. Palveluyhteistyössä keskeisiä toimijoita ovat koulujen oppilashuolto, terveydenhuolto, nuorisotyö ja sosiaalityö sekä muutkin palvelut tarpeen mukaan. (Määttä & Määttä 2015, 44.) Sosiaalisessa kuntoutuksessa on kyse asiakkaan mukaan ottavasta yhteisestä työskentelystä, jossa mukaan otetaan kaikki asiakkaan kannalta merkittävät tahot ja palvelut. Tarvittaessa mukaan olisi hyvä ottaa myös asiakkaan lähipiiriin kuuluvia ihmisiä.

Työpajoilla toteutetaan laajasti kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalihuoltolain mukaista aktivointia. Työpajoja pidetään sekä nuorten että asiantuntijoiden mielestä tärkeinä palveluina. Jokaisen nuoren tulisi saada tuntee kuuluvansa johonkin, ja monelle oma paikka ja yhteisö löytyvät nuorten työpajalta. Pajaohjaajat eivät pidä työnsä tärkeimpänä asiana työsuoritusta, vaan nuoren valmentamista. Nuoret kuitenkin kritisoivat työpajojen lyhyitä jaksoja. Työpajat onkin tarkoitettu väliaikaisiksi ratkaisuksi. Pajoilla tehtävä kuntouttava työtoimintakin on osalle valmentautujista liian vaativaa. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014, 71; Miettinen & Pöyry 2015, 45.) Palvelujärjestelmän ammattilaiset kaipaivat työpajatyöskentelyyn ohjaavaa, valmentavaa ja kuntouttavaa toimintaa nuorille ennen varsinaiselle pajalle kiinnittymistä. Työpajatoiminnan olisi hyvä olla osana monialaista nuorisotyötä. Lisäksi työpajatoimintaa tulisi kehittää oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön suuntaan, jolloin voitaisiin tehdä pajakouluja. Näissä voitaisiin mahdollisesti suorittaa opintoja. Kaikissa kunnissa ei ole työpajatoimintaa tai muuta tuettua työtoimintaa. (Miettinen & Pöyry 2015, 81–82.) TE-hallinnon työkokeilusäännökset tiukentuivat vuoden 2013 alussa. Ilman koulutusta olevien nuorten työkokeilujaksot solmitaan usein maksimissaan vain kolmeksi kuukaudeksi. TE-hallinto lisäksi rinnastaa työpajat työkokeilupaiikkoja tarjoaviin yrityksiin. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014, 70–71.)

Liisa Sahi teki Etelä-Suomen aluehallintovirastolle vuonna 2014 tutkimuksen nuorisotakuun toteutumisesta kunnissa, samalla kysyttiin myös Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan toteutumisesta. Useimmissa kunnissa nuorisotakuun toteuttaminen oli vuonna 2013 vielä alkuvaiheessa ja tukitoimenpiteiden käytössä oli paljon alueellisia eroja. Työharjoittelua toteutetaan

Uudenmaan maakunnan alueella eniten, kun taas Kanta-Hämeessä annetaan työelämävalmennusta ja kuntouttavan työtoiminnan osuus on suuri. Osa eroista selittyy maakuntien erilaisuudella, mutta on tullut esille, että lainsäädäntöä tulkitaan TE-keskuksissa eri tavoin, osin myös saman TE-keskuksen eri toimipisteissä. Työpajalla työskentelyä ei hyväksytä kaikkialla työharjoitteluksi, jolloin harjoittelijat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa toisiinsa nähden, taloudellinen tuki kun vaihtelee toimenpiteittäin. (Sahi 2014, 9–14.) Nuorisotakuun ensimmäisen toimintavuoden arvioinnissa (Tuusa ym. 2014,46) nuorisotakuun toteuttamisen edellytyksiksi nähtiin tuetun koulutuksen muotojen lisäksi nuorisopalvelut, kuten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö. Nämä myös koetaan nuorisotakuun kannalta hyvin toimiviksi palveluiksi. Sen sijaan nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluiden, Kelan ammatillisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan saatavuus nähtiin heikoksi, eivätkä nämä kuntouttavat palvelut toimineet nuorisotakuuta edistäväksi.

Kuntouttavat tukimuodot ovat niin tärkeässä roolissa hyvin toimivassa nuorisotakuujärjestelmässä, että halusin tuoda niitä mahdollisimman kattavasti esille, vaikka haastateltavilla ei ollut niistä Katin lisäksi kokemuksia. Kuntouttavat tukimuodot ovat vaikeita hahmottaa, sillä niitä järjestävinä ja rahoittavina tahoina toimivat sekä kunnat, TE-palvelut että kansaneläkelaitos. Myös kuntoutuksen muodot ovat hyvin moninaisia. Kun ajatellaan, että koulutuksen ulkopuolelle jää vuosittain 2,5–5 prosenttia perusasteen päättävistä nuorista, ja heistä suuri osa pärjää omien voimavarojensa ja verkostojensa avulla elämässään eteenpäin, ei kuntoutusta tai muuta ammatillista tukimuotoa tarvitsevia nuorien määrä voi vuosittain olla valtakunnallisesti kuin muutamia tuhansia, jos sitäkään. Jos kuntoutukseen saataisiin tarpeeksi resursseja ja selkeämpi vastuutaho, olisi kuntoutuksen avulla varmasti paljonkin nuoria autettavissa ongelmissaan ja samalla luotua uskoa siihen, että apua on saatavissa, kun ei itse yksin pärjää. Resurssipula ja avun hakemisen ja saamisen ongelmat viivyttävät kuntoutuksen alkamista. Viivästykset kuntoutuksen aloituksessa aiheuttavat tilanteiden pahenemista, ongelmien kroonistumista ja ongelmien moninkertaistumista.

4.2.3 Työmarkkinatukioikeudet

Työttömyysturvaan ei ole oikeutettu alle 17-vuotias, mutta 17-vuotta täyttänyt voi saada työmarkkinatukea ajalta, jolloin osallistuu työllistymistä edistävään palveluun. 18-vuotiaana voi saada työmarkkinatukea, jos muut edellytykset täyttyvät. Näitä edellytyksiä ovat alle 25-vuotiaille osallistuminen yhteishakuun keväällä tutkintoon johtavaan koulutukseen, tai yhteishakuun kuulumattomaan tutkintoon johtavaan koulutukseen; myös lukio käy, kunhan sen laajuus on vähintään 75 kurssia (Työttömyysturvalaki.) Yhteishaussa pitää hakea vähintään kahteen opiskelupaikkaan ja pääsykokeeseen pitää osallistua. Jos saa opiskelupaikan, se täytyy ottaa vastaan ja aloittaa opinnot. Jos syyslukukauden alussa on edelleen työtön, on TE-toimistolle lähetettävä

tiedot, minne on hakenut. Jos ei ole hakenut koulutukseen, menettää oikeutensa työttömyysetuuteen syyslukukauden alusta eli 1.9. alkaen toistaiseksi. Työttömyysedun menettää toistaiseksi myös, jos kieltäytyy koulutuksesta ilman pätevää syytä tai ei aloita tai keskeyttää koulun. Syksyn yhteisvalinnassa ei ole pakko hakea, mutta jos on hakenut ja saanut opiskelupaikan, mutta ei kuitenkaan aloita opiskelua, menettää myös työttömyysetuuden toistaiseksi. (TE-keskus 2019.)

Jotta alle 25-vuotias saisi työttömyysetuuden takaisin, hänen pitää suorittaa ammatillinen tutkinto tai osallistua vähintään 21 kalenteriviikon ajan työllistämistä edistäviin palveluihin, olla töissä vähintään 21 viikkoa joko työssäoloehtoon luettavassa työssä, yrittäjänä tai omassa työssä. Tai sitten pitää täyttää 25 vuotta. Jos on menettänyt oikeuden työttömyysetuuteen, takaisin TE-keskuksen kirjoille pääsee, jos osallistuu työkokeiluun tai muuhun työllistymistä edistävään palveluun. Työttömyysetuuden alkamisen omavastuu-aika on viisi arkipäivää työnhakijaksi ilmoittautumisesta, jos on suorittanut ammattitutkinnon. Mutta jos ei ole suorittanut lukion tai peruskoulun jälkeistä ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta tai ei ole ollut töissä 21 viikkoa, saa työmarkkinatukea odotusajan jälkeen, joka on 21 viikkoa, eli vajaat puoli vuotta. (TE-keskus 2019.) Jesse on oikeutettu työmarkkinatukeen, koska on suorittanut ammattitutkinnon. Työttömänä hän on ollut kahdessa eri jaksossa:

”Puolivuotta mä olin työttömänä, mä yritin etsii töitä, lyhytaikaisia, kun mulla oli puolivuotta siinä, kun mulla alko seuraavana keväänä puolustusvoimat. ... Nyt on pelkästään työttömyyttä taas. Olen yrittänyt löytää työpaikan mutta en ole saanut.”

Työmarkkinatuen vastikkeellisuus koskee erityisesti alle 25-vuotiaita nuoria, joilla ei ole ammattitutkintoa. Alle 25-vuotiaat kouluttamattomat nuoret saavat työmarkkinatukea karenssin jälkeen, kunhan muistavat hakea yhteishaussa vuosittain. TE-toimiston sivuilla karenssi muotoillaan odotusajaksi, jonka kesto on enintään 21 viikkoa. Jos TE-palvelut esittävät nuorelle koulutusta tai työtä, on siihen osallistuttava. Toimenpiteisiin osallistumattomuus vie nuorelta oikeuden työttömyysturvan, mutta näiden rajoitteiden lisäksi nuoret saattavat menettää työttömyysturvansa rikottumaan jotain monista muista vaikeaselkoisista säännöistä. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 58; TE-palvelut 2018.) Terveystilaan tai kielitaitoon liittyvistä syistä voi keskustella TE-toimiston asiantuntijan kanssa. Hakuvelvollisuudesta voidaan sopia jollain mulla tavoin kuin edellä on kerrottu, ja koulutukseen hakemisen voi korvata sopimalla osallistumisesta johonkin muuhun palveluun. (TE-palvelut 2018.)

Minna Suutari (2001, 165–174) on tutkinut työmarkkinoiden marginaaliin jääneitä tai jättäytyneitä nuoria. Hänen mukaansa nuoret haluavat kantaa vastuuta omasta selviytymisestään ja olla omista

asioistaan autonomisesti päättäviä, ulkopuolisesta kontrollista vapaita kansalaisia. Luottamus hyvinvointivaltion toimintatapoihin joutuu hänen mukaansa kovimmille suhteissa työvoimatoimistoon. Vaikka tämä tutkimus on vanha, uskoisin sen edelleen pitävän paikkansa. Samankaltaiset tulokset on saatu vuonna 2014 Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VTT) tutkiessa nuorten työllistämistä (Hämäläinen, Hämäläinen & Tuomala 2014). Toimenpiteet eivät välttämättä vie nuoria eteenpäin, vaan saattavat alkaa heikentää nuorten mahdollisuuksia työnantajien silmissä, ja pahimmillaan ne myös alkavat syödä nuorten uskoa mahdollisuuksiinsa (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 55). Jesse on pettynyt työnhaun tuloksettomuuteen.

”Tai onko puoli vuotta oikeastaan vähän vapaa-aikaa, mä sanoisin et se on aika paljon. Kun se olis menny siihen, et osa-aikapaikka. Se olis omasta mielestä vähän antanut siihe. Se olis omasta mielestä parantanut omaa oloa.”

Työharjoittelua kutsutaan lainsäädännössä työkokeiluksi, ja työkokeilua voidaan tarjota alle 25-vuotiaalle, kun hän on ollut työttömänä vähintään kolme kuukautta. Työkokeilun kesto on enintään 12 kuukautta, joista enintään kuusi kuukautta samalla järjestäjällä. (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012.) Netta on tehnyt kaksi kuuden kuukauden työharjoittelujaksoa, joista hän on saanut työmarkkinatukea. Samalla Netta on saanut 21 viikon odotusajan täytettyä, sillä hänellä ei ole ammattitutkintoa, ainoastaan lukio suoritettuna. Ensimmäisen työharjoittelun Netalle järjesti nuorisotyöntekijä.

” Sillä nuorisotyöntekijällä sattuu olemaan sellanen lista, et mitä mahdollisii työharjoittelui on niillä tiedossa. Ja sit mä olin ... kosmetiikkamyynnä kuus kuukautta. Se oli tosi kivaa. Ja sit mä sain työkkärist vähän enemmän rahaa.”

Toisen hän löysi kaverin jakaman kuvan avulla, kun harjoittelijaa hakeva yritys oli laittanut oveensa lapun työmahdollisuudesta. Netta osasi aiemman kokemuksensa ansioista pyytää TE-toimistolta oikeita lomakkeita täytettäväkseen. Netta on hyötynyt Etsivien nuorisotyöntekijöiden opastuksella saamastaan kokemuksesta TE-keskuksen byrokratiasta. Kun toinen harjoittelu loppui, Netta oli itse yhteydessä TE-toimistoon:

”Kysyin työkkärist silleen et mitä vaihtoehtoi on, niinku et voink mä mennä työharjoitteluun, ja mitä mä voin tehdä ylipäättään.”

Tämän jälkeen Netta ohjattiin valitsemaan palveluntuottajista haluamansa, ja Netta päätyi Varamiespalvelulle työnhakijaksi, joka ei ole tuottanut muutamassa kuukaudessa yhtään työtarjousta. Netalla on tähtäimessä arvosanojen korottaminen iltalukiossa, mutta tätä ei TE-keskuksessa lasketa

opinnoiksi, vaan vapaa-ajalla tapahtuvaksi vapaaksi sivistystyöksi. Hänen on kuitenkin pakko osallistua yhteishakuun, koska hän on alle 25-vuotias. Jos hän ei hae, hän menettää työmarkkinatukietuutensa toistaiseksi, ja hakematta jättäminen pienentää myös mahdollista toimeentulotukea. Hakuun osallistumattomuus saattaa siis johtaa taloudelliseen ahdinkoon, työpaikkoja kun ei työhalukkuudesta huolimatta ole kaikille halukkaille tarjolla.

4.3 VIRANOMAISYHTEISTYÖ

Koska nuoriin kohdistuvaa lainsäädäntöä on paljon, eivät läheskään kaikki heitä merkityksellisesti koskevat säädökset tulleet käsitellyksi koulutuksen ja työllistymisen yhteydessä. Viranomaisyhteistyö on yllämainituissakin tärkeä osa, mutta käsittelen tässä luvussa nuoria koskevia muita säädöksiä, jotka eivät sovi aiempien lukujen sisältöön. Osa monialaisen yhteistyön velvoitteista on kirjattu lakeihin, muun muassa sosiaali- ja terveyspalvelulakiin (2014/1301), nuorisolakiin (2016/1285) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013). Ensin mietin viranomaisyhteistyön merkitystä hiukan laajemmin, sitten pohdin sosiaali- ja terveystaloutta ja jatkan siitä nuorisotyöhön. Nuorisotyö ei sinänsä kuulu nuorisotakuun alaisuuteen, mutta siihen liittyvä etsivä nuorisotyö on nuorisotakuun ydintä, joten nuorisotyötä ei voi jättää nuorisotakuun tarkastelussa pois – sen oikea paikka on tässä tutkimuksessa ilmeisesti yhtä hankala määritellä kuin oikeassa elämässäkin. Viimeisenä osa-alueena tarkastelen viimesijaista turvaa, toimeentulotukea, jossa on omat säädöksensä nuorille.

Idealisiirtymissä, eli siirtyessään suoraan peruskoulusta toiseen asteen koulutukseen ja tästä suoraan tai jatkokoulutuksen kautta työelämään, nuoret ovat yhteiskunnan peruspalveluiden piirissä, koulutus- ja terveystaloutta käyttäjinä. Jos siirtymät eivät etene siten kuin on oletettu, nuoret siirtyvät peruspalveluiden lisäksi muidenkin palveluiden, kuten TE-toimiston asiakkaiksi. Jos nuorella on kouluttautumisen ja työllistymisen lisäksi muitakin ongelmia, palvelukontaktien määrä lisääntyy. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 60.) Ilpo Kuronen (2010, 330) näkee, että ongelmia peruskoulun jälkeisessä opintoihin kiinnittymisessä ilmenee helpoiten nuorille, joilla on peruskoulusta rasitteeksi jäänyt riittämätön valmius tehdä valintoja ja päätöksiä elämänsä suunnasta. Viivästyneet, epävarmat ja väärät valinnat johtavat keskeyttämissiin ja uusien valintojen kypsyttelyyn. Usein lukio osoittautuu liian vaativaksi tai ammatillinen alanvalinta ei johda työllistymiseen. Netta kertoo, että

”Se oli tosi tärkeä päätös mulle et mä lopetin sen koulun, mut samaan aikaan se myös johdatti mut silleen sellaseen pisteeseen et mä olin hyvin masentunut. Et mä en tiennyt yhtään mitä mä haluan tehdä.”

Nuorten ongelmia ratkotaan usein erilaisten suunnitelmien avulla. Yhdellä nuorella voi olla useita lakisääteisiä suunnitelmia: henkilökohtainen oppimissuunnitelma, sosiaalihuollon asiakassuunnitelma, aktivointisuunnitelma ja kuntoutussuunnitelma. Palveluissa on lisäksi muitakin kuin lakisääteisiä suunnitelmia. Mahdollisia ovat vaikkapa sosiaalitoimen, päihde- ja mielenterveyspalveluiden tai erityisnuorisotyön asiakassuunnitelmat. Useat erilliset suunnitelmat voivat vähentää nuoren luottamusta asioiden etenemiseen, varsinkin jos suunnitelmia ei ole laadittu nuorta kuunnellen eivätkä aiemmat suunnitelmat ole häntä hyödyttäneet. (Määttä & Määttä 2015, 10.) Aktivointipolitiikkaan liittyvät palvelut saattavat merkitä myös työttömyyteen liittyvien toimintojen asiakkuuksia, jolloin nuori voi joutua ”toimenpidekaruselliin”: hänestä voi tulla TE-palvelujen asiakkaana ulkoistettujen, yksityisten tai kolmannen sektorin toimijoiden järjestämien kurssien tai koulutusten asiakas. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 60.) Kuten Jessen tarinasta huomataan, TE-keskuksen kirjeet ovat velvoittavia, vaikka Jesse onkin siirretty kolmannen sektorin palveluntuottajan asiakkaaksi. Palvelut ovat siis myös päällekkäisiä.

Netta kertoo, että hänellä on ollut vaikeuksia ymmärtää palveluiden kokonaisuutta:

”Se on mulle aina ollu ihan täysin mahdotonta, siis kaikki tollaset jutut. Kun ei kukaan oo kertonut mulle et mikä on perustoimeentulotuki ja mikä on työttömyysturva ja millon niit saa”

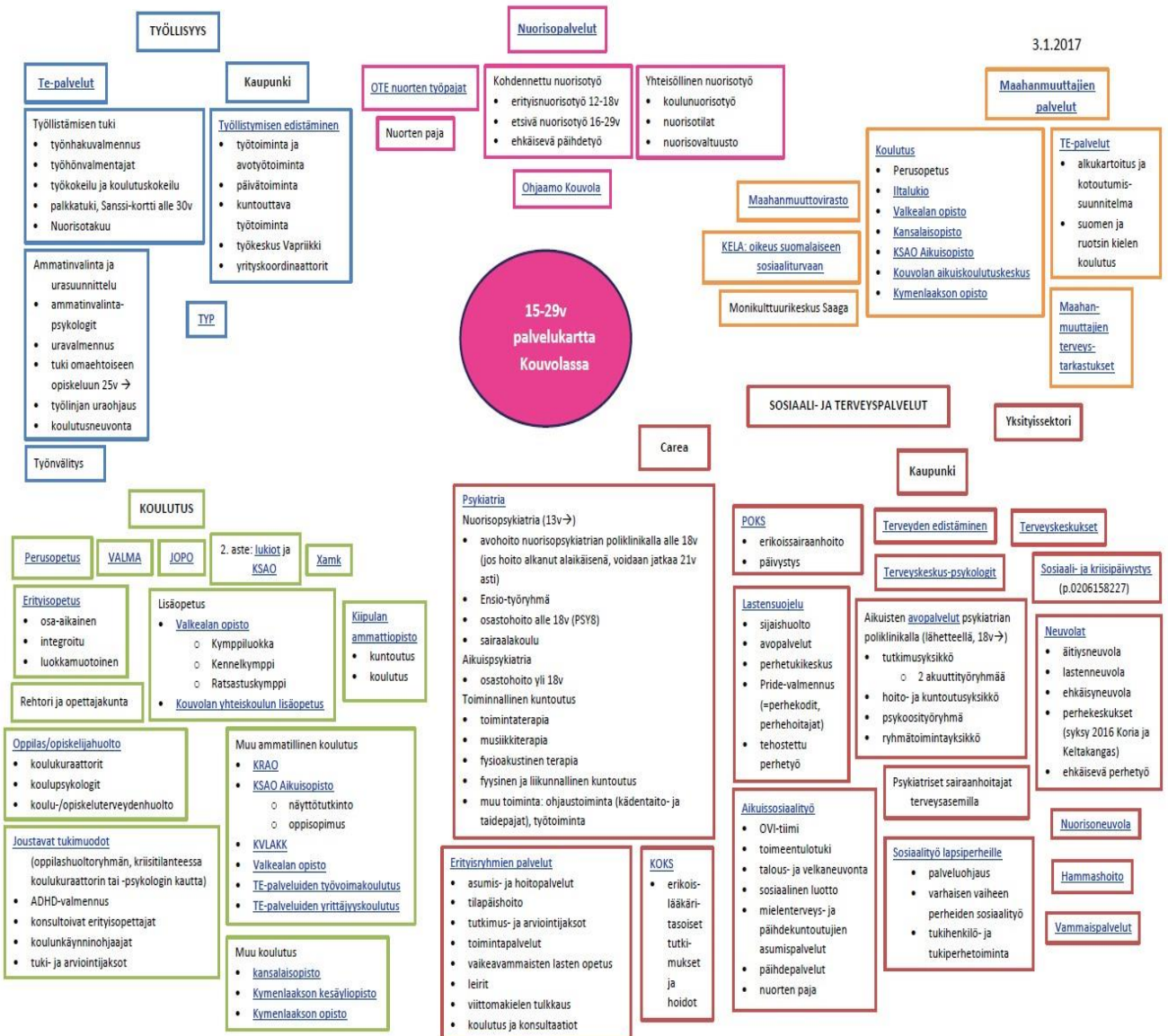
Jesselle asiat taas ovat olleet selkeitä:

”Olen löytänyt itse [lomakkeet] Te-toimiston sivuilta. Ja Kelan sivuilta löytyy sit taas nää avustamishommat.”

Anne Määttä ja Elsa Keskitalo (2014, 200–203) ovat tutkineet yhden metropolialueen kaupungin ja yhden itäsuomalaisen kunnan palveluita alle 30-vuotiaille. Tämän tutkimuksen perusteella he luonnehtivat palvelujärjestelmän koostuvan ulkokehästä ja sisäkehästä. Ulkokehän ”portinvartijoilla” on suuri valta ja vastuu ohjata asiakkaita erikoistuneisiin palveluihin sisäkehälle. Portinvartijalla on ammattiasemansa mukanaan tuomaa valtaa vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin saada apua, tukea tai palvelua. Nuorten kannalta merkittävimmän roolin saivat terveyskeskusten vastaanottovirkailijat, TE-toimiston ja Kelan asiakaspalvelijat sekä sosiaalitoimiston etuuskäsittelijät, sillä sisäringin toimijoita ei pääse lähestymään ilman heitä. Sisärinkiin kuuluvat Työvoiman palvelukeskus, sosiaalityö, psykiatriset palvelut sekä Kelan päätösvallassa olevat erityispalvelut, kuten kuntoutuksen eri muodot. Tutkimuksessa tulivat esiin kahden toimijan muita paremmat mahdollisuudet ylittää palvelujärjestelmän rakenteelliset esteet. Näitä olivat etsivän nuorisotyön työntekijät sekä metropolialueen projektin palveluohjaajat. Heillä oli laaja palvelujärjestelmäntuntemus ja he

tunnistivat nuorten kokonaisvaltaisen avun tarpeen. Kuvaus Kouvolan palvelujärjestelmästä Anne Määttä kokoamana avaa palvelujärjestelmämme monimuotoisuutta (kuva 2).

Kuva 2: 15-29 vuotiaiden palvelukartta Kouvola

Lähde: Anne Määttä 2.3.2018

Sama nuori saattaa olla sekä sosiaalityön, TE-toimiston ja terveydenhuollon asiakas. Lisäksi hän on monien etuuksien, kuten asumistuen ja työmarkkinatuen sekä toimeentulotuen kautta Kelan asiakas. Lisäongelmaksi saattaa muodostua moniasiakkuus, sillä eri tahojen toimienpiteiden ja suunnitelmien tulisi olla yhteensopivia. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 44.) Vaikeasti diagnosoitavien, niin sanottujen ilkeiden ongelmien, käsittelyä kuitenkin vaikeuttaa

ammattillisesti ja hallinnollisesti sektoroitunut palvelujärjestelmämme. Pirstaleisten palveluiden, tukitoimenpiteiden ja taloudelliseen toimeentuloon liittyvien etuuksien yhteensovittaminen ei ponnisteluista huolimatta ota onnistuakseen, kirjoitti Lasse Murto jo vuonna 2006 (Murto 2006,135). Nuorten arki ei tahdo sopia hallinnonalojen rajoihin. Kati vastaa kysymykseeni, onko hän opiskelija:

”En. Mä en ole tälläkään hetkellä opiskelija. Koska peruskoululaiset ei ole opiskelijoita, ne on koululaisia. Joskus neuvolan papereihin mun kohdalle kirjoitettiin ”koululainen”. Opintotukee mä en ole siis koskaan saanut ja työkkärinkään kanssa mä en ole ollut tekemisissä, koska mä olen lapsen kanssa kotona.”

Eri sektorit toimivat oman logiikkansa mukaisesti ja vain harvoin palveluita on lähdetty kehittämään yhteisin tavoittein (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 12). Moniammatillisen yhteistyön ongelma on usein puutteellinen luottamus toiseen ammattiryhmään tai vähäinen tietämys ammattiryhmän osaamisesta. Mikäli yhteistyöhön osallistuvat ovat hajallaan eri organisaatioissa, on luottamuksellinen ja toimiva tiimityö vielä hankalampaa kuin työskentely saman katon alla. (Sinervo, Tynkkynen & Vehko 2016, 22.) Kun moni eri toimija tekee työtä yhteisen asiakkaan hyväksi, tulisi kaikilla olla samanlainen käsitys asiakkaan tilanteesta. Verkostokokoukset ja neuvottelut ovat yhteistyössä käytettävät menetelmät, mutta niiden toiminta perustuu usein henkilökohtaisiin suhteisiin. Verkostojen ylläpito vaatii sekä johdon näkemystä verkostotyön tärkeydestä että avointa organisaatorajat ylittävää asennetta ja hyvää ilmapiiriä yhteistyön tekemiseen. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2016, 45.) Puutteellinen yhteistyö tarkoittaa asiakkaalle vaikkapa päällekkäisiä tutkimuksia ja käyntejä. Palvelujen järjestämisen kannalta yhteistyön puute merkitsee tehottomuutta, osaaoptimointia ja heikkoa vaikuttavuutta (Sinervo, Tynkkynen & Vehko 2016, 16). Palveluverkoston ammattilaisten sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kohtaamisia on Sanna Mäkisen ja Terhi Halosen (2017) mukaan tutkittu paljon. Tuloksissa on korostunut nuorten kuulemisen ja kohdatuksi tulemisen haasteellisuus. Viranomaiskohtaamisissa tehdään päätöksiä ja valintoja, joilla saattaa olla vaikutuksia nuoren elämään konkreettisella tavalla. Ne näkyvät vaikkapa tuen saamisina tai niiden eväämisinä, tai kulkevat nuoren mukana erilaisina rekisterimerkintöinä. (mt. 152.) Esimerkkinä vaikkapa terveysongelmien kanssa kamppailevat nuoret katsovat koulupaikan saamisen jälkeenkin mahdolliseksi jaksaa tutkintoon saakka. Kun nuori päätyy työttömäksi, antaa TE-hallinto automaattisesti lausunnon, joka estää työmarkkinatuen saamisen. Tulottomuus onkin suhteellisen yleistä nuorissa ikäluokissa. Tulottomaksi lasketaan sellaiset kotitaloudet, joilla ei ole työ- tai pääomatuloja taikka sairausvakuutuksen päivärahaa. Ainoina tulonlähteinä ovat siis yleinen asumistuki tai toimeentulotuki tai ne molemmat. Vuoden 2009 tulottomista kotitalouksista 18–24-vuotiaita oli reilut 9300 eli yli kolmannes. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 22.)

Ymmärrys nuoren elämäntilanteesta ja tuen tarpeesta muodostuu kulloisenkin organisaation kehyksissä. Nuoren kuuleminen ei siis riipu pelkästään työntekijän ammattitaidosta ja halusta ymmärtää, vaan myös siitä, millaisessa instituutiossa työntekijä kohtaa nuorta, millaisia tavoitteita kohtaamiselle on asetettu. Mitä tiukemmat rajat palvelulle asetetaan esimerkiksi asiakaskunnan suhteen, sitä huonommin yksilöllisiä eroja ja tarpeita voidaan ottaa huomioon. Vallitseviin rakenteisiin, luokittelukäytäntöihin ja kyselylomakkeisiin sopimattomia vastauksia voi olla vaikea kuulla, tunnistaa ja nimetä. (Aaltonen, Hästbacka & Kivijärvi 2017, 207, 217.) Sen lisäksi vaikeuksia voi tuottaa palveluissa ja asiakaskohtaamisissa ongelmien tunnistamisen ja sanoittamisen haasteet. Kielellisen ilmaisun vaikeus tai avun pyytämiseen liittyvä häpeä saattavat olla juuri niiden nuorten haasteita, jotka eniten tarvitsisivat apua. Viranomaiskohtaukset perustuvat lähes yksinomaan keskusteluille, puheelle ja tekstin tuottamiselle. Tämän kaltainen kommunikoinnin haaste on kohtuuton, jos jännittäminen, sosiaalisten tilanteiden pelko, kielitaidon puutteet, lukihäiriöt tai monet psyykkiset ja fysiologiset seikat vaikeuttavat puheen tai tekstin tuottamista. Myös arkaluonteisista tai nuoren mielestä sopimattomista asioista puhuminen voi tuottaa häpeää, joka vaikeuttaa näiden kokemusten esille tuomista. Monesti oletetaan, että nuoret kykenisivät sanallisesti tuomaa esiin sellaisia palvelutarpeita ja vastaamaan palvelujen kehittämistä koskeviin kysymyksiin, joihin asiantuntijoillakaan ei ole vastausta. (Aaltonen, Hästbacka & Kivijärvi 2017, 212–206.)

Riskinä on myös kuunnella ainoastaan niitä nuoria, jotka tuovat asiansa esiin kohteliaasti ja selkeästi. On kuitenkin ilmeistä, että palveluita tarvitsevilla nuorilla on myös muilla tavoin näkemyksiään ilmaisevia. Vaihtoehtoisten kuuntelemisen ja tulkitsemisen tavoilla olisi myös syytä antaa tilaa. Viranomaiset tekevät jatkuvasti valintoja – mihin tartutaan, mitä suljetaan ulkopuolelle. Hyvinvointipalveluissa keskeistä on nuoren kohtaaminen heidän omasta kokemusmaailmastaan käsin. (Aaltonen, Hästbacka & Kivijärvi 2017, 216–217.)

4.3.1 Sosiaali- ja terveystalvet

Perusasteen päättävän nuoren kohdalla toisen asteen koulutukseen tai työhön hakeutumisen esteenä saattaa olla mielenterveys- tai terveysongelma. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) pitäisi tuoda parannusta nuorten terveydenhuoltopalveluihin. Harvalla nuorella on kuitenkin kokemusta oppilaitosten terveystalvetuista. (Hyvönen & Valtonen 2014, 38; Miettinen & Pöyry 2015, 32.) Netta kävi kolmannen asteen opiskelujen lopettamista miettiessään tapaamassa myös oppilaitoksen psykologia.

”Mä kävin itse asiassa siin kohtaa puhumassa psykologilla, siel koululla, ja mä juttelin sen kanssa tästä asiasta, et must tuntuu et mä on ihan täysin nurkkaan ajettu, et mä en pysty tekeen mitään rationaalisii päätöksii, mä en pysty ajatteleen, mä en tiedä mitä

mun pitäis tehdä. Se oli vähän silleen, et kyl se niinku kuunteli, et ei siit ollu mitään hirveesti apuu.”

Eräässä nuorisotakuun tutkimuksessa (Tuusa ym. 2014, 72–73) lähetettiin nuorten parissa toimivalle henkilöstölle valtakunnallisesti kysely syksyllä 2014, johon saatiin vastauksia TE-toimiston, peruskoulun, ammatillisen oppilaitoksen, lukion, kunnan sosiaalityön ja nuorisotyön sekä kolmannen sektorin edustajilta. Kyselyn mukaan sosiaali- ja terveystalveluiden suurin haaste on nuorten kohdalla päihde- ja mielenterveystalveluiden riittämättömyys. Jonot talveluihin ovat pitkät, vaihtoehtoisia hoitopolkuja ei ole. Kaikkien pitää edetä järjestelmässä saman kaavan ja prosessin mukaan, joka tarkoittaa joidenkin nuorten kohdalla liian pitkiä odotusaikoja. Päihde- ja mielenterveystalveluiden parissa kamppaileville nuorille on myös haastavaa löytää oikeita talveluita. Alle 18-vuotiaiden päihde- ja mielenterveystalvelut puuttuvat monilta alueilta kokonaan. Nuorien talveluihin pääsy on sen verran hankalaa prosessien hitauden, jäykkyyden ja monimutkaisuuden vuoksi, että heikoimmassa asemassa olevat saattavat jäädä kokonaan ilman talveluita. (Tuusa ym. 2014, 72–73, 266.) Usein nuorten masennus jää tunnistamatta, sillä nuoret itse eivät voi tunnistaa omia oireitaan eivätkä vanhemmatkaan erota niitä normaaleista nuoruuden ”kasvukivuista”. Alle puolet vakavaa depressiota sairastavista nuorista on asianmukaisessa hoidossa. (Vuokkila-Oikkonen & Läksy 2010, 257.) Kati pohti masentuneen nuoren patistamista opintoihin:

”Niin se on kans vähän vaikee jaotella et sinä saat mennä kouluun ja sinun ei tarvitse mennä kouluun, mihin sen rajan vetää. Koska jos sen vetää siihen nuoren omaan sanaan sen voinnista, niin itekin myös laiskana ja välinpitämättömänä teininä mitä mä olin, niin vaik olis ollut vähän parempi vointi, niin varmaan olisin ollut vaan ollut, et en mene, en varmasti mene ikinä kouluun.”

Rajan vetäminen normaaleihin murrosiän reaktioihin ja vaikeampiin käyttäytymisen ongelmiin ei ole helppoa. Siksi nuorten hoidossa pitäisi välttää hätiköityjä diagnooseja ja voimakkaita hoidollisia toimenpiteitä. Nuori on vasta kehittymässä, ja normaalisti monet ongelmat korjaantuvat ajan myötä itseksseen. Ahdistuminen ei siis välttämättä ole oire ahdistuneisuushäiriöstä, vaan se voi liittyä normaaliin kehitykseen, tai siihen voi liittyä konkreettinen syy. Syytä ei välttämättä ole helppoa saada nuorelta selvitettyä, sillä hän ei mahdollisesti ole vielä kypsä itsetutkiskelulle. (Vuokkila-Oikkonen & Ruotsalainen 2010, 230–231.) Nettakin on saanut diagnoosin vasta aikuisena:

”No kun mulla nää ongelmat juontuu kaikki oikeestaan siit et sitä ADHD:t ei oltu diagnosoitu. Ja siit, et kukaan ei huomannut sitä, koska mä olin niinku fiksu tyttö, joka

oli hiljanen. [...] Mä olin jälki-istunnoissa paljon. Mut en niin paljon, et siit olis tullu mitään sen ihmeenpää. ”

Palattuaan asumaan vanhempiensa luokse opintojen keskeyttämisen jälkeen Netta varasi itse ajan psykologiselle sairaanhoitajalle masentuneisuuden vuoksi, ja pääsi hoitokontaktiin vajaaksi vuodeksi. Tänä aikana Netta mietti aktiivisesti yksin ja sairaanhoitajan kanssa miksi hänen keskittymiskykynsä on niin huono. Sairaanhoitaja lopetti hoitosuhteen, kun Netan kunto oli sairaanhoitajan mukaan liian hyvä, jotta tapaamisia olisi voinut jatkaa. Hän kuitenkin laati lähetteen neuropsykiatrian poliklinikalle, johon Netta pääsi reilun puolen vuoden jonotuksen jälkeen. Netalle diagnosoitiin epätyypillinen ADHD, jota aiemmin on kutsuttu nimellä ADD. Lääkitys aloitettiin heti, ja se on Netan mukaan auttanut dramaattisesti. Myös hänen käsityksensä itsestään on muuttunut:

”Nyt mul on itelläni tieto siitä et mä en ole tyhmä enkä mä oo laiska, vaan se on korjattavis.... Mut mä en sillon ymmärtänyt et ne kaikki jutut, joita mä kuvailin, oli ADHD:tä. Mut mä olin aina silleen et mä en haluu niitä masennuslääkkeitä ja mä olen tosi onnellinen et mä en koskaan ottanut niitä. Kun ne olis voinut pahentaa asioita viel huomattavasti.”

Työttömyyden ja nuorten terveyden yhteyttä tutkivassa OECD:n raportissa todetaan, että henkilöt, joilla on lievä tai keskivaikea mielenterveysongelma, ovat kahdesta kolmeen kertaa todennäköisemmin työttömiä kuin henkilöt, joilla mielenterveysongelmia ei ole. Jos henkilöllä on vakava mielenterveyshäiriö, on työttömyys kuudesta seitsemään kertaa todennäköisempää verrattuna henkilöihin, joilla ei ole mielenterveysongelmia. (OECD 2014, 2.) Harkko ym. (2016, 40–47) tutkivat psyykenlääkkeiden käyttöä kohorteissa 1983–1985. Masennuslääkkeistä korvausta saaneiden osuus väestöstä kolminkertaistui vuosien 1999–2013 välillä, ja psyykenlääkkeistä ensi kertaa korvausta saaneiden osuus kasvoi 1,5 prosentista 2,3 prosenttiin vuosina 2002–2010, kun tutkimuskohortit varttuivat 17-vuotiaasta 26-vuotiaiksi. Työllisten ja opiskelijoiden psyykenlääkitysten alkavuus kaksinkertaistui tänä aikana, mutta sen sijaan työvoiman ulkopuolella olevien psyykenlääkitysten alkavuus vähentyi ja työttömilläkin kasvu oli keskimääräistä vähäisempää. Vuonna 2009 lähes joka toinen psyykenlääkityksen aloittaja ei jatkanut lääkkeiden ostamista seuraavana vuonna. Erityisesti näitä lääkityksen keskeyttäneitä löytyy työllisistä. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että psyykenlääkkeiden käyttäjistä kolme neljästä oli suorittanut toisen asteen tutkinnon, valtaosa jo ennen lääkityksen alkua. Vähän koulutetuista nuorista suuri osa jää kuitenkin masennus- tai muiden psyykenlääkkeiden käytön aikana sosiaalietuuksien varaan tai työelämä ulkopuolelle. (Harkko ym 2016, 125.) Masennus- ja psyykenlääkkeiden käytöstä ei voi vetää johtopäätöstä, että sairastavuus olisi kasvanut, sillä hoitoon hakeudutaan nykyään matalammalla kynnyksellä kuin aiemmin. Harkon

ym. tutkimustuloksessa huolestuttavaa on mielestäni se, että työvoiman ulkopuolisten psyykenlääkkeiden käyttö oli *vähäisempää* kuin työllisten. Kun juuri tässä ryhmässä kaikkien tutkimusten mukaan on eniten mielenterveysongelmista kärsiviä, niin miksi heidän hoitonsa on vähäisempää kuin muiden? Tuonkin esille myös muita lääkitykseen liittyviä tutkimuksia, sillä minusta tämä on tärkeä asia, jota on syytä seuloa tarkemmin.

Kelan 2010 tekemän tutkimuksen mukaan 7–15-vuotiaiden psyykenlääkitys on harvinaista. Yleisimpiä tämän ikäisten käyttämiä lääkkeitä ovat pojilla ADHD-lääkkeet ja tytöillä masennuslääkkeet. Yli 15-vuotialla ADHD-lääkkeitä lukuunottamatta kaikkien psyykenlääkkeidenkäyttö yleistyy nopeasti, masennuslääkkeiden lisäksi rauhoittavien sekä unilääkkeiden käyttö. Tutkijat Jaana Martikainen & Ilona Autti-Rämö (2010, 228) tuovat esille erityisesti, että nuoruusvuosien ja myöhäisnuorten mielenterveyden häiriöistä kärsivät eivät saa hoitoa erikoistuneilta lääkäreiltä. Hoitosuositusten mukaan 12–22 vuotiaiden lievien ja keskivaikeiden masennustilojen hoito tulisi aloittaa psykoterapeuttisin keinoin ja lääkehoito tulisi aloittaa vasta sitten, jos hoitovastetta ei ole saatu noin kuukauden kuluessa. Lääkityksen seurannan pitäisi alussa tapahtua kerran viikossa. Masennuslääkkeiden suuri käyttäjämäärä ja terveydenhuollot resurssit huomioiden heidän mielestään on todennäköistä, että näin ei tapahdu. (Martikainen & Autti-Rämö 2010, 228–229.) Oman lähipiirini kokemukset tukevat näiden tutkijoiden mielipidettä.

Myös Salla Ikäheimo (2014, 12, 35) on tutkinut syrjäytymisvaarassa olevien vuosina 1982–1984 syntyneiden nuorten terveystalvelujen ja lääkkeiden käytön suhdetta vastaavan ikäiseen väestöön. Ikäheimo kehitti rekisteriaineistosta omat kriteerinsä määrittääkseen syrjäytymisvaaran, hän tutki kaikkien vuosina 1982–1984 -syntyneiden tietoja vuosilta 2006–2014. Ikäheimon luokittelussa syrjäytymisvaaran muodostivat peruskoulun jälkeisen tutkinnon ja työpaikan puuttuminen. Myös tilanteen kesto vaikutti syrjäytymisen asteeseen. Koko ikäluokasta noin 18 prosenttia oli tutkimusaikana käyttänyt mielenterveyslääkkeitä, kun taas Ikäheimon luokittelun mukaisesti kroonisesti syrjäytyneistä mielenterveyslääkkeitä on käyttänyt jopa 60 prosenttia. Mielenterveyslääkkeiden käyttömäärät kasvavat huomattavasti Ikäheimon luokittelman syrjäytymisvaaran kasvaessa. Ikäheimo kuitenkin toteaa, ettei tämän tutkimuksen perusteella voisi sanoa, että syrjäytyminen aiheuttaisi mielenterveysongelmia, mutta mielenterveysongelmat kuitenkin nostavat syrjäytymisen riskiä. Terveystalvelujen käyttö on tämän tutkimuksen mukaan syrjäytyneillä nuorilla yleisempää kuin väestöllä keskimäärin. Voidaan myös olettaa, että heillä on tyydyttämätöntä talvelujen tarvetta. Myös se seikka, että syrjäytyneet nuoret eivät kenties saa tarvitsemiaan terveystalveluja, voi johtaa heidän terveydentilansa heikkenemiseen. (Ikäheimo 2014, 40.)

Samaan asiaan kiinnittivät huomiota myös Sanna Aaltonen ja Päivi Berg (2014, 127): jotta nuori voisi saada työmarkkinatukea tai toimeentulotukea, hänen on oltava tarpeeksi hyvässä kunnossa. Työvoimahallinnossa aiemmin toimivana pidetty sosiaalinen kuntoutus ja ”elämänhallintataitojen” opettaminen ei enää kuulu työvoimahallinnon vastuualueeseen. Se on siirtynyt sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukana sosiaalihuollon vastuulle. Työpajat kuitenkin toimivat edelleen koulutusjärjestelmän ja työelämän sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan palvelujen välimaastossa, kuten Tarja Filatov mainitsi jo vuonna 2007 (Filatov 2007, 44). Hän painotti jo tuolloin, että yli sektorirajojen tapahtuva viranomaistoiminta on suuressa roolissa. Myös Kelan tutkimusta tehneet Miia Saarikalli-Torp ym. (2010, 260) pohtivat mielenterveysongelmien painottumista työkyvyttömyyden taustalla ja päätyvät siihen, että syy löytyy aikuis- ja lastenpsykiatristen palveluiden sekä yleisemmin mielenterveys- ja päihdepalveluiden puutteista yhteiskunnassa.

Usein mielenterveys- ja päihdekuntoutusta tarjotaan nuorille kolmannen sektorin toimijoiden projektiluonteisena työnä. Projektien turvin tarjotut, väliaikaiset tukimuodot kohdentuvat usein juuri haavoittuvimmassa asemassa oleville nuorille. Projektituen tilapäisyys ja toimijoiden nopea vaihtuvuus saattavat estää luottamuksen syntymistä ja herättää huolta tuen loppumisesta. Siksi olisi tärkeää, että projektien tuloksellisia toimintamalleja pystyttäisiin jo varhain sovittamaan olemassa oleviin palvelurakenteisiin. (Mäkinen & Halonen 2017, 168.) Mielenterveyspuolella kaivattaisiin myös pitkään kestäviin kuntoutumisjaksoihin jotakin mielekästä tukea, kuten toiminnallista päivätoimintaa, tukihenkilötoimintaa tai jalkautuvia palveluita (Tuusa 2014, 73). Päihdekuntoutuksessa ongelmana on asiakkaiden sitoutuminen hoitoon. Päihdekuntoutuksella helposti horjutetaan kuntoutujan saavuttamaa elämänhallintaa, kun hänelle tarjotaan tavoitteita ja toimenpiteitä, jotka ovat määrittäneet kuntoutuspalvelun tavoitteiden eivätkä asiakkaan tavoitteiden mukaisesti. (Mattila-Aalto 2013, 404.)

Netta vastaa kysymykseen mikä olisi hänen elämässään voinut mennä toisin, että hänellä kaikki olisi voinut mennä eri tavalla. Jos joku aikuinen vain olisi huomannut, että hän ei huvikseen jätä aina läksyjään tekemättä ja ole myöhässä. Tähän ei koskaan puututtu:

”Jos on tarpeeks fiksu, niin ei sitä koulu huomaa. Et mä en koskaan, en ikinä elämässäni ole tehnyt läksyi, sillee oikeesti ikinä.”

Netan kertomat odotusajat tutkimukseen pääsystä ovat olleet pitkiä, sillä VSSHP:n hoitopääsytilastossa neuropsykiatrian jonossa on 31.12.2018 ollut 669 henkeä, joista ainoastaan 47 on jonottanut 91–180 vuorokautta, ja 662 alle 90 vuorokautta (VSSHP 2019). Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Vuokkila-Oikonen & Läksy 2010, 257; Ikäheimo 2014, 40; Tuusa ym 2014,

72–73) on tuotu esille nuorten vaikeudet päästä mielenterveyspalveluiden piiriin joko siksi, että oireita ei tunnisteta, tai koska hoitoon pääsyn prosessi on hidas, jäykkä ja monimutkainen ja odotusajat pitkät. Nuorille suunnattuja mielenterveyspalveluita ei ole riittävästi tarjolla. Maaliskuussa 2019 Turun mielialatyöryhmään on 4 000 potilaan jono, mutta ei yhtään vakinaista psykiatria töissä. Nuorisotakuuta luotaessa ei resursseja nuorten sosiaali- ja terveyspalveluihin lisätty, vaikka ne kyllä mainitaan vielä Sipilänkin hankekuvauksessa (Juha Sipilän hallitusohjelma 2015, 19). Netta itse kertoo, että hän kaipaasi etenkin opettajankoulutukseen lisää tietoa ADHD:n eri muodoista, jotta uudet sukupolvet saisivat apua tarkkaamattomuuden pulmiinsa aiemmin.

Katilla on eniten kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluista, sillä hän on yläkouluikäisenä ollut osastohoidossa vakavan masennuksen vuoksi.

”Mul oli ennestään jo viivästynyt opinnot, kun mä masennuin aika pahasti, ja sit mä olin kaks kuukautta osastolla. .... 2013 mul oli toi masennusoireilu niin paha et mä en saanut oikein tehty mitään ja mä olin tosi välinpitämätön koulujuttujen suhteen. Ja sit kun oli kerran pudonnut tavallaan kärryiltä ja jäänyt jälkeen, koulut vaihtui ja kaikkee. Niin sit se vaan jotenkin jäi ja ei ollut yhtään motivaatioo suorittaa sitä. ... Mut jos toisen asteen opinnot on tavoitteena, niin pakko se peruskoulukin on käydä.”

Katilla on ainoana haastatelluista kokemusta myös sosiaalipalveluista, sillä alaikäisestä odottajasta tehdään aina ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Perhe on joutunut neuvolan taholta tarkemman huolenpidon kohteeksi, Katin mielestä heitä on kohdeltu hyvin. Synnytyksen jälkeen heistä tehtiin lähete sosiaalipediatrian poliklinikalle äidin masennushistorian ja vanhempien nuoren iän vuoksi, lastenlääkärillä käynti on myös aiheuttanut lastensuojeluilmoituksen vanhempien nuoren iän vuoksi, mutta palvelutarpeen arviointi ei antanut aihetta huoleen. Kati kertoo, että yhteydenotot lastensuojelun osalta ovat aina kauhun paikkoja, vaikka hänen omat kokemuksensa sosiaalityöstä ovatkin olleet positiivisia.

”Neuvolassa ne on suhtautunut ihan hyvin. Aina on. Vaik mul on itselläkin ollut toi lastensuojelun asiakkuus.”

Jesse ei kerro käyttäneensä terveydenhuollon palveluja. Jesse kuitenkin kertoo, että useat lähetetyt työhakemukset, joiden seurauksena ei ole edes päässyt haastatteluun, ovat saaneet nyt mielialan painumaan matalalle.

”Mä olen tehnyt paljon työpaikkahakemuksia enkä mä ole saanut mitään paikkaa, tai ei ole edes kutsuttu haastatteluihin, niin on tullut vähän masennuksen puolelle.”

Jesse kertoo, että asiointi Kelan verkkopalveluissa on ollut helppoa, tosin häneltä aina tuet puolittuvat, koska hän asuu vanhempiensa kanssa. Netta taas kokee Kelan lomakkeiden täytön mahdottomaksi, mutta on onneksi saanut apua nuorisotyöntekijältä. Katin kokemukset Kelan kanssa asioinnista ovat myönteisiä, päätökset on saatu kerralla hyväksytyinä.

4.3.2 Nuorisotyö

Nuorisotyö Suomessa muodostuu pääasiassa kuntien, kansalaisjärjestöjen ja seurakuntien nuorisotyöstä sekä niihin liittyvistä projektiluonteisista toimista (Hoikkala & Sell 2007, 10). Nuorisolaki (2016/1285 8§) velvoittaa kuntia luomaan edellytyksiä nuorisotyölle ja nuorisotoiminnalle, jotka Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan koostuvat ”nuorten kasvatuksellisesta ohjauksesta, nuorille tarkoitetuista toimintatiloista ja harrastusmahdollisuuksista, tieto- ja neuvontapalveluista, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tukemisesta, liikunnallisesta, kulttuurisesta, kansainvälisestä ja monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta, nuorten ympäristökasvatuksesta sekä tarvittaessa nuorten työpajapalveluista tai muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista” (OKM 2016). Juha Niemisen mukaan (2007) nuorisotyön neljä yleistä tehtävää ovat sosialisatiofunktio, personalisaatiofunktio, kompensatiofunktio ja resursointi- ja allokointifunktio. Sosialisatio tarkoittaa nuorten liittämistä ympäröivään kulttuuriin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseneksi. Personalisaatio taas ohjaa nuoren kehittymistä omaksi itsekseen, itsenäiseksi sekä omat tarpeensa ja pyrkimyksensä tunteväksi yksilöksi. Kolmantena tehtävänä on nuorten sosialisatiossa ja personalisaatiossa ilmenevien puutteiden tasoittaminen ja vaikeuksien korjaaminen eli kompensatio, mutta erityisnuorisotyö vaatii sellaista tukea, ohjausta ja hoitoa, joihin nuorisotyöllä ei yleensä ole osaamista ja resursseja. Viimeisenä tehtävänä on yhteiskunnan nuorille osoittamiin voimavaroihin ja sekä niiden suuntaamiseen vaikuttaminen. Sosialisatio- ja personalisaatiofunktio ovat olleet suomalaisen nuorisotyön perustehtävät, samalla ne ovat myös kasvatuksen ajattomia perusulottuvuuksia. (Mt. 23–26.) Nuoruutta ei nuorisotyössä lähestytä ongelmalähtöisesti, vaan nuoret nähdään henkilökohtaisia mahdollisuuksiaan kantavina ihmisinä, jotka saavat turvaa, ohjausta ja toimintamahdollisuuksia nuorisotyön oppimisympäristöissä (Nieminen 2007, 39). Kasvun ja kasvatuksen kysymykset jäävät suomalaisessa yhteiskunnassa usein kasvatustieteellisiksi kysymyksiksi, eikä yhteyttä sosiokulttuuriseen todellisuuteen oteta huomioon. Suomessa sosiaalityön ja koulutuksen välissä kulkee rajalinja, jota on vaikeata ylittää. Karin Filander (2007, 91) toteaa, että nuorisotyöntekijät eivät halua tulla sosiaalityön syömiksi tai koululaitoksen määrittämiksi. Nuorisotyöntekijät toimivat erilaisissa kasvun ja kasvatuksen tiloissa, joihin osallistutaan vapaaehtoisesti. Tommi Hoikkala ja Anna Sell (2007, 12) kysyvätkin, onko nuorisotyön jännitteisessä asetelmassa suhteessa

sosiaalityöhön ja koulun pedagogiikkaan kyse muustakin kuin ammatillisista ja professionaalisista rajoista?

Nuorisolain (2016/1285) 9§:n mukaan kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten. Verkostoon tulisi kuulua edustajia opetus-, sosiaali- ja terveystoimesta, nuorisotoimesta, seurakunnasta sekä työ- ja poliisihallinnosta. Lisäksi siihen voi kuulua myös muiden viranomaisten edustajia. (Nuorisolaki 2016/1285; Sahi 2014, 6.) Tämän verkoston lisäksi TE-hallinnon ja muiden viranomaisten välisen käytännön yhteistyön areenoja ovat etsivä nuorisotyö, työpajatoiminta, työvoiman palvelukeskukset sekä kuntien koulutoimen ja sosiaali- sekä terveystoimen välinen toiminta. Viranomaisten välistä yhteistyötä ja sen toimivuutta pidettiin ensiarvoisen tärkeänä nuorisotakuuta luotaessa. (Savolainen ym. 2015, 47.) Kunnat saavat itse päättää miten toteuttavat palvelut, ja siihen annetaan rahoitusta valtiolta. Etsivään nuorisotyöhön myönnetään erillistä avustusta. (Pelto-Hulkko, Häggman & Risku 2018, 5.) Netta ja Jesse saivat tutkimushaastattelusta tiedon etsivän nuorisotyön kautta, he ovat kumpikin saaneet etsivästä nuorisotyöstä paljon apua elämässään.

Etenkin kunnissa, joissa on olemassa etsivä nuorisotyöntekijä sekä yhteys nuorten työpajaan, nuorisotakuun mukaisia toimia on tehty aiemminkin. Nuorisotakuun mukaisia asioita on vuosikymmeniä edistetty useimmilla nuorisotyön osa- ja erityisalueilla, mutta usein riittämättömin voimavaroin. Nuorisotyö on moneen paikkaan sopiva työkalu, eikä sen pitäisi määriytyä ongelmalähtöisen näkökulman kautta. (Cederlöf 2014, 193–196.) Opetustoimi ja nuorisotoimi ovat aina osallistuneet ennalta ehkäisevään työhön sekä lasten ja nuorten tukemiseen ongelmatilanteissa. Nykyinen lastensuojelulaki korostaa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävää, moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä kunnissa. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 174.) Nuorisotakuuseen budjetoitu summa on vähentynyt hallitusten ja niiden ohjelmien vaihtuessa. Ohjaamo-toiminta sekä etsivä nuorisotyö kuitenkin nähdään edelleen tärkeinä, ja niiden toiminnan rahoitusta ei ole leikattu (Lähteenmaa 2016, 4). Ohjaamo luotiin työ- ja elinkeinoministeriön, opetusministeriön ja sosiaali- ja terveystoiministeriön yhteistyönä. Ohjaamo kehitettiin matalan kynnyksen palvelupisteeksi nuorille, jonka ydintoiminnaksi tuli tiedotus, neuvonta ja ohjaus. Toimivien ohjaamojen rakentaminen edellyttää hallinnonalojen yhteen tuomista, jotta nuorille monimutkainen kokonaisuus toimisi ja sieltä saisi apua monenlaisiin ongelmiin. (Torsti 2014, 114–115.) Ohjaamoon ei tarvita lähetettä, vaan sinne voi tulla yksin tai kaverin kanssa. Ohjaamossa nuoren tilanne kartoitetaan ja tämän jälkeen nuorelle tarjotaan sellaista ohjausta, jota hän tarvitsee, esimerkiksi opinto-ohjausta, TE-toimiston palveluja,

terveydenhoitajan tapaamista tai joitain muuta. (Ohjaamot 2018; Määttä 2017.) Jesse on saanut Ohjaamolta palveluita Etsivän nuorisotyöntekijän vietyä hänet sinne:

”Mun iskä tietää sen henkilön, jonka kanssa mä tulin tänne [Etsivään nuorisotyöhön]. Ja tän kautta mä pääsin Ohjaamoon. Sitä kautta palveluntuottajan listoille. Sen kautta mä en ole päässyt vielä mihinkään. ”

Toinen nuorisotakuun toteutuksessa tärkeäksi katsottu työ, etsivä nuorisotyö, on alkanut projektina Suomessa vuonna 1991 Tampereella. Etsivän työn peruseriaatteena on kontaktin vapaaehtoisuus nuorille ja toisena vaitiolovelvollisuus. Kontrollivelvoitteen puuttuminen auttaa työntekijöitä luomaan suhteita nuoriin, sillä työntekijöillä ei ole olemassa vallankäytön välineitä. Piia Huhtajärven (2007, 447) mukaan ”Etsivän työn menetelmiin kuuluvat kartoitus ja havainnointi, etsiminen, kontaktin otto, luottamuksen rakentaminen ja syventäminen, motivointi niin sisäiseen kuin ulkoiseenkin muutokseen sekä ohjaaminen olemassa oleviin auttamis- ja palvelujärjestelmiin.” Etsivä nuorisotyö on vähitellen saatu kattamaan koko maa ja nuorison ohjaukseen on alettu kiinnittää enemmän huomiota. (Huhtajärvi 2007, 451; Paaso & Lavikainen 2015, 5.) Etsivä työ pyrkii tavoittamaan avun ja tuen tarpeessa olevia mutta sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän palvelujen ulkopuolelle jääneitä. He voivat olla myös riittämättömästi palveluja saaneita tai heille on tarjottu vääränlaisia palveluja, tai he voivat olla ulkopuolelle jättäytyneitä. Etsivän työn todetaan usein kohdistuvan syrjäytyneiksi tai marginalisoituneiksi nimettyihin ihmisiin tai ihmisryhmiin, mutta työn voisi määritellä myös kohdentuvan kaikkiin, jotka ovat sellaisten palvelujen ulkopuolella, joista heille voisi olla hyötyä. Etsivään työhön liittyy ammatillinen tavoite puuttua ihmisten pulmallisiin tilanteisiin ja ongelmiin, puuttuminen tapahtuu henkilön luvalla ja siihen etsitään yhdessä ratkaisuja. (Juhila 2018, 147–149.) Netta kertoo etsiviltä saamastaan avusta:

”Niitten kanssa mä keskustelin just erilaisist vaihtoehdoist, ja ne autto ihan niin yksinkertaisis asioissa, kun Kela-hakemusten täyttäminen. Se on mulle aina ollu ihan täysin mahdotonta, siis kaikki tollaset jutut. Kun ei kukaan oo kertonut mulle et mikä on perustoimeentulotuki ja mikä on työttömyysturva ja millon niitä saa ja kun ne on niinku normaaleillekin aivoille vaikeit käsittää, niin se on mulle ihan täysin hepreaa. Ne on auttanut mua siinä, et mä olen saanut edes ihan ne perustuet haettua ja tällaset käytännön jutut joita mä en ole pystynyt hoitaan sen ADHD:n takii. ”

Suomen nuorisotyön tilastojen mukaan (2019) Varsinais-Suomessa Etsivä nuorisotyö on tavoittanut vuonna 2017 1 176 nuorta, mutta arvioi löytämättömien määräksi 4 673–7 784 henkilöä. Työtä on tehty nuorten kanssa yhteyttä pitämällä, vapaaehtoisuuteen perustuen. Varsinais-Suomessa

ylivoimaisesti suurin osa, 32,4 prosenttia nuorista hakeutuu Etsivän nuorisotyön piiriin itsenäisesti. Koko maan tilastossa luku on pienempi, 26,5 prosenttia. Seuraavaksi eniten etsivään nuorisotyöhön ohjaututaan oppilaitosten kautta, Varsinais-Suomessa prosenttiluvun ollessa 22,7 ja koko maassa 27,2. Etsivään nuorisotyöhön ohjataan myös nuorisotyön oman aktiivisen työn tuloksena, sosiaali- ja terveystoimen ohjaamana, puolustusvoimien kautta tai työ- ja elinkeinohallinnon lähettämänä. Kun katsoo ohjautumisen historiaa vuosina 2013–2017, on nuorten itsenäinen hakeutuminen kasvanut merkittävästi ja toisen asteen oppilaitoksesta ohjaaminen vähentynyt. (Suomen nuorisotilastot 2019.) Netta kertoo, että hän on ohjannut ystäviään nuorisotyöntekijöiden puheille.

”Ne on ne, kenestä on ollut eniten apuu. Siis niinku silleen, et ne tekee tosi tärkeitä työtä. Ja mua harmittaa se, et niin monet ei tiedä siitä. Kukaan mun kavveri ei edes tiedä mitä ne on. Ja mä tiesin ihan vaan sattumoisin.”

Etsivää nuorisotyötä sivuavia tutkimuksia on tehty muutamia, esimerkiksi Tarja Juvonen tutki Etsivän nuorisotyön kautta löytämiään nuoria osallisuuden kokemuksista. Hänen mukaansa Suomessa nuori aikuisuus elämänvaiheena on jäänyt sekä sosiaalityön että osin nuorisotyön käytännöissä ja tutkimuksessa marginaaliseen asemaan (Juvonen 2013, 328). Nuoret ovat erityisasemassa sen suhteen, että he vain harvoin voivat itse hallita sitä, miten heitä viranomaisyhteyksissä käsitellään ja miten heistä julkisuudessa puhutaan. Juvosen mukaan ulkoapäin tulevat pakot tai ennakolta päätetyt ratkaisut eivät lisää nuoren itseymmärrystä tai autonomisuutta, joka on kuitenkin ratkaiseva osatekijä missä tahansa hyvän elämän määrittelyssä. (Juvonen 2016, 102–103.) Turun nuorisoasemalla tehtiin vuonna 2013 Kosketuspinta-projekti, jossa käytettiin perinteistä etsivän nuorisotyön menetelmää, jalkautumista kenttäsosiaalityöhön sosiaali- ja päihdepalveluissa. Projektin päävaikuttavuus on tutkijan Anne Puurosen mukaan (2014, 103) ollut se, että hoitoon heikosti kiinnittyneiden päihde- tai muulla riippuvuuskäyttäytymisellä oireilevien 16–29 vuotiaiden nuorten ja aikuisten hoitoon sitoutuminen on vahvistunut. Sitoutuneisuutta on eniten ylläpitäneet työntekijän asiakaspuhelut nuorelle ja nuoren kanssa tehty jalkautuva yksilötyö. Puhelimitse oltiin vuoden aikana yhteydessä moninkertaisesti verrattuna polikliniseen työhön. Puurosen mukaan asiakasta lähelle tuleva ruohonjuuritason hoito- ja tukityö, jossa painottuvat nuoren kohtaaminen ja kuunteleminen, nuoren tuen tarpeisiin vastaaminen ja nuoreen luottaminen, pitäisi ottaa päihdehuollossa käyttöön. (Mt. 110.) Helsingissä nuorisolain (2016/1285) edellyttämä eronneiden opiskelijoiden ilmoittaminen etsivään nuorisotyöhön käynnistyi kesällä 2011 ja ohjauksia etsivän nuorisotyön toimijoille tehtiin satoja, tosin ilmoitetuista vain 10 prosenttia tarvitsi etsivän nuorisotyön tukea. Tsemppari-hankkeessa osuus saatiin kuitenkin nousemaan 25 prosenttiin. (Kolehmainen, Helsten, Louhio & Simoila 2012, 26.)

Nuorisotyöntekijöiltä saatava apu ei ole ollut nuorilla yleisesti tiedossa, Netta kertoo saaneensa itse kontaktin nuorisotyöhön täysin sattumalta. Jessen taas ohjasi Etsivän nuorisotyön asiakkaaksi hänen isänsä, jonka tuttavapiiriin nuorisotyöntekijä kuului. Jesse tapaa nuorisotyöntekijää säännöllisesti:

”Aiemmin mä kävin viikoittain. Mut sit, kun mä menin sinne Ohjaamoon niin aloin käymään vähän harvemmaltaan.”

Kumpikin nuorista on kiitollinen nuorisotyöltä saamastaan avusta ja henkilökohtaisesta ohjauksesta, joka on auttanut vaihtoehtojen kartoittamisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Nuorisotyöntekijät ovat auttaneet nuoria eteenpäin, hankkineet työharjoittelupaikan, vieneet käymään Ohjaamossa, tarjonneet säännöllistä keskustelua. Netta haluaisi, että mahdollisuudesta saada nuorisotyöntekijöiltä apua olisi yleisemmin tiedossa.

4.3.3 Toimeentulotukioikeudet

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, jota myönnetään, kun mahdollisuutta välttämättömään toimeentuloon ei ole enää muulla tavoin mahdollista (Perustuslaki 19§). Nuorten osuus toimeentulotuen saajista on noussut viime vuosikymmeninä. Vuonna 2015 18–19-vuotiaiden osuus kaikista uusista toimeentulotuen saajista oli 60,3 prosenttia. (THL 2016, 2.) Lounais-Suomen aluehallintoviraston tutkimuksen mukaan vuonna 2016 toimeentulotukea sai 18–24-vuotiaista nuorista noin 11 prosenttia, mutta pitkäaikaisesti vain reilu 2 prosenttia ikäryhmästä (Pelto-Hulkko, Häggman & Risku 2018, 42, 46). Haastatelluista ei yksikään ollut hakenut viimesijaista toimeentuloturva, mutta silti sen käsitteleminen on mielestäni olennainen osa nuorisoon liittyvässä tutkimuksessa. Nykyinen politiikka sallii viimesijaisesta turvasta leikkaamisen, jos ei noudata annettuja ehtoja. Sanktioiden määrä saattaa kohota 40 prosenttiin tuesta, vaikka on hyvin tiedossa, että vähimmäisturvalla eläminen en enää täytä lain kirjainta ”turvata henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo” (Laki toimeentulotuesta, 1§). Toimeentulotuen perusosa on yksin asuvalle maksimissaan 497,29 euroa kuukaudessa (Kela 2019).

Viimesijainen toimeentulotuki myönnetään, kun henkilöllä ei ole muita tuloja tai muut tulot eivät ole tasoltaan riittäviä. Toimeentulotukeen on oikeutettu henkilö, joka on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Toimeentulotukeen nähden ensisijaisia etuuksia ja tukimuotoja esimerkiksi ovat eri eläkkeet, työttömyyspäiväraha, sairaspäiväraha, lapsilisä, asumistuki, opintotuki ja sotilasavustus. (Laki toimeentulotuesta 1997/1412, 2§.) Toimeentulotuen myöntämiseen liittyvät uudistukset ovat vaikeuttaneet työttömien tilannetta työmarkkinatuen saamisehtojen kiristämisen ja tarveharkinnan

lisäksi. Työnhakijalla on velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja osallistua hänelle tarjottuihin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Mikäli hakija ilman perusteltua syytä kieltäytyy toimenpiteistä tai työstä, voidaan hakijan toimeentulotukea alentaa 20 prosenttia tai toistuvasta kieltäytymisestä 40 prosenttia. Käytännössä tämä johtaa tilanteisiin, joissa työttömän jo ennestään niukka perusturva muuttuu taloudelliseksi ahdingoksi. (Laki toimeentulotuesta, 10§; Karjalainen 2008, 115.) Vuonna 2012 asetettiin erikseen nuorten toimeentulotuen raja. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneet nuoret ovat ensisijaisesti TE-toimistojen asiakkaita, ja TE-toimistot kontrolloivat Kelan kanssa nuorten oikeutta työttömyysturvaan. (Haikkola, Näre & Lähteenmaa 2017, 59.)

Osa toimeentulotuen nuorista asiakkaista on harjoittelussa tai koulutuksessa. Jostakin laiminlyönnistä, väärästä valinnasta tai koulutukseen hakeutumattomuudesta saatava sanktio on tällaisessa tilanteessa Palolan ym. (2012, 31) mukaan mahdollisimman huono toimenpide. 20 prosenttia on paljon pois vähimmäisturvasta. Työ- tai harjoittelupaikan vuoksi hakematta jättäminen leikkaa myös perusosaa, jos nuori joutuukin työttömäksi työsuhteen katkettua. Tämän nuoret ovat kokeneet epäoikeudenmukaisena, sillä he eivät yleensä ole tienneet hakuvelvollisuudesta. Monet ovat olleet harjoittelussa juuri miettiäkseen mitä tulevaisuudessa tulisivat tekemään. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 31.) Työmarkkinoille tulevat nuoret saavat tällaisissa tilanteissa ensikosketuksensa sosiaaliturvajärjestelmäämme ja julkisen hallintomme toimivuuteen. Hyvän hallinnon pitäisi tuoda ennustettavuutta ja yhdenvertaista kohtelua, hyvän hallinnon pitäisi helpottaa ihmisten elämää. (Santamäki-Vuori 2008, 72.) Mitä heikommin työttömyysturva puskuroi työtulojen vaihtelua, sitä enemmän altistutaan muiden sosiaalietuuksien yhteensovitukselle ja byrokraloukulle (Santamäki-Vuori 2007, 72). Nuorisobarometrin 2017 mukaan vastaajista 17 prosenttia on joutunut rahanpuutteen vuoksi karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan, 14 prosenttia on valinnut koulutuspaikan taloudellisin perustein ja 11 prosenttia on joutunut viivyttämään valmistumistaan. Silti heikko rahatilanne on haitannut eniten kokonaan koulutuksen ulkopuolelle joutuneita. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 84.)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tutkimuskysymyksinä olivat nuorisotakuun tavoitteiden löytäminen lainsäädännöstä ja sitä kehystävistä teksteistä, asetettujen tavoitteiden toteutuminen tutkimuskirjallisuuden mukaan ja asetettujen tavoitteiden toteutuminen nuorten kokemusten mukaan. Oppimista tukevat palvelut ovat nuorisotakuun ydintä, sillä koulutus on nuorisotakuussa ykköstavoite. Työllistymistä tukevat palvelut ovat myös nuorisotakuusäädöksissä hyvin edustettuina, käytännössä niitä toteuttaa Ohjaamopalvelut. Osa-alueista kolmanneksi nimesin viranomaisyhteistyön, jonka alle kokosin nuorisotakuuteksteissä esiintyvät tahot, jotka eivät sovi koulutuksen tai työllistymisen alle. Nyt pohdin lyhyesti tavoitteiden saavuttamista osa-alueittain.

Nuorisotakuuteksteissä koulutukselle asetetut tavoitteet olivat koko ikäluokan pääsy viivytyksettä toisen asteen opiskeluihin ja 90 prosentin saavuttama toisen asteen tutkinto. Tutkimusten mukaan vain 2,5 prosenttia ei jatka suoraan toiselle asteelle, toisen asteen tutkinnon saavuttaa noin 85 prosenttia. Nuorisotakuu on onnistunut ensimmäisen nivelvaiheen tavoitteissaan erinomaisesti. Valtaosa nuorista pääsee opiskelemaan, ja vain hyvin pieni määrä nuoria jää koulupaikan ulkopuolelle ensimmäisessä nivelvaiheessa joko siksi, ettei hakenut tai siksi, että ei saanut paikkaa. Ongelmakohta näyttääkin nyt siirtyneen toisen asteen tutkinnon saavuttamiseen tai sen jälkeiseen nivelvaiheeseen – kolmannen asteen koulutukseen on yhä vaikeampi päästä. Ensimmäisen nivelvaiheen käytännöt ovat hioutuneet ja ne ovat nuorilla hyvin tiedossa: yhteishaussa haetaan, kun niin kuuluu tehdä, vaikka ei oltaisi ihan varmoja mitä haetun opiskelupaikan opinnot oikeasti sisältävät. Vaikka oppilaanohjauksen ongelmat ovat olleet tiedossa jo pitkään, on niihin ilmeisen vaikea saada korjausta – oppilasmäärät ohjaajaa kohden ovat suuria, ammattikoulujen linjat, puhumattakaan ammattikorkeakoulujen opetuksesta, ovat koko ajan muutoksessa. Kaikilla nuorilla ei ole kypsyyttä keskittyä ammatinvalintaan vielä yläkouluikäisenä, eikä ohjaajilla ole ammatinvalintapsykologien taitoja. Nuoruudessa vertaisryhmän merkitys on erityisen suuri, sillä nuoret haluavat tulla hyväksytyiksi, osallisiksi ja kuulua joukkoon. Yhteisvalinnan säännöt ovat kuitenkin nuorilla hyvin tiedossa, ja he pitävät hakuvelvoitetta ja muuta aktivointia oikeutettuna – ilman koulutusta ei ole mahdollista saada hyvää työpaikkaa. Netissä tehtäviä testejä ja verkkolinkkejä eri opiskelualoilta tehtiin peruskoulun oppilaanohjauksessa, mutta ne eivät nuorten mielestä auttaneet heitä omien vahvuuksien löytämisessä tai sen miettimisessä, mihin omat voimavarat olisivat riittäviä, ja mitä eri linjoilla käytännössä opiskellaan. Lukion jälkeen kuitenkin hyvin harva pääsee suoraan jatkamaan opintojaan, ja yhä useampi haluaakin pitää välivuoden, moni nuori tuntee ansaitsevansa hengähdystauon. Monella lukion suorittaneelle nuorelle tuntuu olevan myös epävarmaa, minne haluaisi jatkaa. Tähän ongelmaan on ratkaisuksi kehitetty Ohjaamo-palvelu ja laajennettu etsivän

nuorisotyön toimintaa valtakunnallisesti. Ammattikoulusta valmistuneidenkaan ei tunnu olevan helppoa työllistyä, pelkkä koulutus ilman työkokemusta ei vakuuta työnantajaa nuoren taidoista.

Nuorisotakuun toisen kokonaisuuden muodostavat tutkielmassani työllistymistä koskevat säädökset. Nuorten työllistymisen mittaaminen onkin haastavampaa kuin opinnoissa etenemisen mittaaminen – nuorisotyöttömyys on 2010-luvulla kasvanut, vaikka työttömyys muutoin on alentunut. Aiemmat tutkimukset kertovat, että työllistyminen on erityisen hankalaa, jos on suorittanut ainoastaan perusasteen tutkinnon. Tämän, tosin hyvin pienen aineiston perusteella ei myöskään toisen asteen tutkinto helpota työpaikan saamista. Hyvään elämään kuuluu nuorten mielestä työnteko. Työttömyys ja toimeettomuus eivät ole valtaosalle nuorista oma valinta, vaan suhdanteista ja työmarkkinoiden rakenteista johtuva ongelma, johon palvelujärjestelmä ei pysty vaikuttamaan (Aaltonen & Berg 2014, 127). TE-keskuksen toiminta ei nuorten haastatteluissa tuntunut heitä palvelevalta, vaan TE-keskus on ikään kuin komentokeskus, joka ohjaa muiden toimijoiden palveluihin tai vaatii nuorilta tekoja, jotka eivät aina ole mahdollisia. TE-keskuksen pyrkimys virtuaalipalveluihin tekee siitä nuorten silmissä kasvottoman, eikä nettisivujen kautta tietojen etsiminen ole helppoa, jos ei ole varma, mitä on hakemassa. Toisaalta haastateltavat ovat pystyneet asioimaan TE-keskuksen kanssa, kun ovat selvittäneet tavan, miten byrokratia toimii ja tietävät, mitä haluavat, kuten päätöksen työkoikeilusta.

Nuorten huono työllisyystilanne aiheuttaa taloudellista ahdinkoa sekä aiempien tutkimusten että tämän tutkimuksen mukaan. Nuorilla oli vahva halu päästä asumaan itsenäisesti, mutta työttömän ansiotasolla muutto lapsuudenkodista ei tunnu heistä realistiselta, sillä rahat eivät riitä sekä vuokraan että elämiseen. Opintojen jatkaminen ei myöskään auta taloudelliseen tilanteeseen, vaan nuorten mielestä opintojen oheen tarvittaisiin ainakin osapäivätyöpaikka, jotta voisi muuttaa omilleen.

Nuorisotakuun yhtenä tavoitteena oli parantaa moniammatillista yhteistyötä. Ohjaamot ovat tässä onnistuneet. Ohjaamotoiminta on kehitetty nuorten ohjauksen tarpeeseen, ja niillä on ollut selvästi kysyntää. Ohjaamoissa eivät monin paikoin ongelmalliset ikäraajat tai koulutus pohja estä nuorten ohjaamista. Peruskoulun oppilaanohjaajan velvollisuus tukea nuorta loppuu, kun hän ottaa vastaan koulupaikan – vaikka hän ei aloittaisi opintoja vastaanottamassaan koulupaikassa. Oppivelvollisuus päättyy, kun tietty ikä tulee täyteen, vaikka oppivelvollisuus olisi suorittamatta. Aiempien raporttien ja tutkimusten mukaan nuorisotakuun vaikein kohderyhmä on nuoret, jotka eivät ole mukana missään aktiivisessa toiminnassa, eivät työnhakijoina tai opiskelijoina. Näiden niin sanotusti kadoksissa olevien nuorten asemaa vaikeuttaa se, että nuorisotakuussakaan ei ole saatu selkeää vastuutahoa näiden nuorten tavoittamiseksi. Etsivien nuorisotyöntekijöiden toimintaan on heidän tavoittamiseen panostettu valtakunnallisesti, mutta näiden väliinpuotoajien tilanne ei ole kohentunut kovinkaan paljon, kuten tilastokeskus on todennut (sivu 4). Haastattelujen mukaan etsivä

nuorisotyö ei ole kovin tunnettu nuorten keskuudessa, johon toivottavasti tulee ajan kanssa muutos. Etsivien kautta tavoittamani haastateltavat antoivat toiminnalle paljon kiitosta. Toisen asteen opintojen jälkeen henkilökohtaista ohjausta tarvitsevat nuoret saavat apua joko Ohjaamoista tai etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä. Ohjaamotoiminnan rahoitus on kuitenkin vain lyhyeksi ajaksi sovittu, ja riskinä onkin, että Ohjaamojen toiminta jää projektiluonteiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien riittämättömyys on edelleen ongelma, johon nuorisotakuu ei ole tuonut ratkaisua. Hallinnonalojen tiivis yhteistyö ei ole toteutunut suunnitellusti. Moniammatillisen yhteistyön toteutumista nuorisotakuun mukaisesti on vaikea arvioida. Moniammatillinen yhteistyö on aina tapauskohtaista, joten sen toteutumisen seurantaan vaadittaisiin laaja aineisto. Ongelmaksi tulisi myös, seurattaisiinko aineistosta palvelun käyttäjän vai yhteistyötahojen mielipidettä onnistumisesta vai tuloksia, ja millä aikajänteellä. Haastattelujen pohjaltakaan ei voi yksiselitteisesti vetää johtopäätöstä, että moniammatillinen yhteistyö ei toimi tai toimii – kaikki nuoret ovat saaneet apua eri tahoilta, joskus avun saamiseksi on tarvittu pitkä jonotusaika. Apua on kuitenkin löytynyt, yhteisvalinnat on tullut tehtyä, työnhaku laitettu vireille. On kuitenkin muistettava, että haastatteluun osallistuvat ovat valikoitunut joukko, joilla mutkien jälkeen elämä on menossa positiiviseen suuntaan. Etsivästä nuorisotyöstä ja Ohjaamoista pitäisi nuorilla olla enemmän tietoa saatavilla, ja sitä pitäisi jakaa jo peruskouluikäisille, että tieto tavoittaisi kaikki. Tähänkin tarvitaan moniammatillista yhteistyötä – yhteistyötä opetustoimen ja nuorisotyön välillä.

6. POHDINTA

Tutkielmani saattaminen loppuun oli paljon pidempi projekti, kun olin kuvitellutkaan. Aiempien tutkimusten lukeminen ja referointi on minulle helpompaa kuin niistä johtopäätösten tekeminen. Analyysin, johtopäätösten ja pohdinnan erottelu toisistaan ei ollut helppoa, mutta saamani ohjaus helpotti tehtävää. Aiheekseni otin laajan kokonaisuuden, jonka johdonmukainen käsittely tuotti päänvaivaa - eikä sen lukeminenkaan ole vaivatonta, sillä esiteltyjä lakeja ja tutkimuksia on niin runsaasti. Haastattelujen sitaatit toivon mukaan keventävät tekstiä ja antavat siihen elämän makua – ainakin itselleni haastateltavien elämäntapahtumat ovat tuoneet moniin säädöksiin lisäväriä, ja samalla aiheuttaneet pohdintaa säädösten positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista. Olen tyytyväinen omaan valintaani käsitellä nuorten elämää kokonaisuudessaan sen käsittelyn vaikeuksista huolimatta.

Nuorisotakuun optimaalinen toiminta johtaisi koko ikäluokan etenemiseen viivytyksettä peruskoulusta toisen asteen opintoihin ja sieltä joko kolmannelle asteelle tai työelämään. Tämä on epärealistinen tavoite, jonka myös lainsäätäjät tietävät: tavoitteeksi on annettu vuonna 2011 nuorisotakuuta liikkeelle laskettaessa, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 20–24-vuotiaista yli 90 prosentilla olisi perusasteen jälkeinen tutkinto (Kataisen hallitusohjelma 2011, 33). Näyttää siltä, että ainakin lähelle tavoitetta tullaan pääsemään. Nuorisotakuun päätarkoitus on saada nuoret nopeasti osaksi työelämää (Mt. 38.) Nuorisotyöttömyys ei ole vähentynyt samassa suhteessa kuin kokonaistyöttömyys. Tilanne on hankala, sillä nuorien pitää motivoitua opiskeluun tietäen, että korkeakaan koulutus ei välttämättä takaa työpaikkaa. Nuorisotakuun eri käytäntöjen tutkiminen toi esille sekä myönteisiä että kielteisiä puolia. Nuorten suuri enemmistö on hyötynyt nuorisotakuun käytännöistä. Osa nuorista ei ole hyötynyt nuorisotakuusta, mutta siitä ei ole ollut heille myöskään haittaa. Pieni osa taas kärsii nuorisotakuun säädöksistä. Nuorisotakuun luomat taloudelliset sanktiot toimivat kyllä motivaattorina, mutta saattavat myös ajaa nuoria etsimään mahdollisuuksia yhteiskunnallisesti epäsuotuisilla tavoilla. Jotkut nuoret eivät ole motivoituneita ottamaan apua vastaan. Itsemääräämisoikeuteen nuorisotakuu ei voi vaikuttaa, ketään ei voida pakottaa tuen piiriin.

Työllisyyspalveluiden kohdalla nuorisotakuun onnistumista on vaikeampi määritellä kuin koulutuksen kohdalla. Nuorten työllistymiseen vaikuttavat ensisijaisesti suhdanteet. TE-keskuksen niukentuneet resurssit ja pääasiassa etäkontakteilla tehtävä työ eivät ole nuorten edun mukaista, kuten monessa tutkimuksessa on tuotu julki. Ehkä tulevaisuudesta epävarmojen nuorten olisi hyvä saada henkilökohtainen käynti ammatinvalintapsykologilla? Jos siitä koituvia kustannuksia vertaa

kustannuksiin, joita lasketaan syrjäytymisestä koituvan, ei rahoituksen löytymisen pitäisi olla mahdotonta. Nämä palvelut kuuluvat TE-keskusten valikoimiin jo nyt ja niiden pitäisi olla saatavilla kolmen kuukauden kuluessa työttömyydestä. Haastatteluissa saatujen tietojen mukaan tällaisia palveluita ei kuitenkaan edes tarjota. TE-keskusten palveluita (tai oikeastaan niiden puutetta) ihmetellessä tulee mieleen Aaltosen & Bergin (2014, 53) kuvaus ihanneasiakkaasta, joka on se asiakas, joka ei käytä palvelua. Ihanneasiakkaalla kaikki sujuu hyvin ja he sijoittuvat koulutukseen, töihin tai jonnekin muualle. Tai jos kaikki ei sujukaan hyvin, niin hän on kuitenkin motivoitunut hakemaan itse tietoa päästäkseen eteenpäin.

Nuorisotakuuta käynnistettäessä kolmen kuukauden sääntö, jonka aikana nuorille taataan paikka koulutuksessa, työelämässä tai kuntoutuksessa, oli vahvasti esillä. TE-keskuksen sivuilla kolmen kuukauden sääntö on edelleen mainittu, mutta nuorten haastatteluissa ei se noussut esiin. Aikarajan poisjäänti on toisaalta hyvä asia, sillä pelkästään aikarajan umpeutumisen vuoksi tarjottu toimenpide ei välttämättä ole nuorelle paras vaihtoehto. Myöskään TE-keskuksen sivuilla kerrottu työllistymissuunnitelman teko ei noussut haastatteluissa esille. Minulle onkin herännyt epäily, että palveluntarjoajan valitseminen on TE-keskuksen tarjoama työllistymissuunnitelma, jolla TE-keskus siirtää vastuun aktivointitoimenpiteistä palveluntarjoajalle. TE-keskuksella ei siis ole roolia enää työväilytoimistona, vaan se on siirtänyt tämän tehtävän palveluntuottajille, toimien itse ainoastaan byrokraattisena tahona, joka valvoo, että työhakemukset ovat voimassa ja heidän antamiinsa aktivointikirjeisiin reagoidaan. Aktivointipolitiikan vaikutuksia nuoren myöhempään työllistymiseen on vaikea todentaa, ja onkin paljon viitteitä siitä, että toimenpiteet eivät välttämättä johda työpaikan saamiseen, vaan saattavat toimia päinvastoin, heikentäen nuorten mahdollisuuksia työnantajien silmissä. Samalla ne saattavat syödä nuorten uskoa omiin mahdollisuuksiinsa.

Tutkielman alussa nuorisotakuun taustalla olleet paradigmat ovat tulleet tutkielman edetessä eläväksi käytännöiksi: jos et toimi yhteiskunnan edellyttämällä tavalla on seurauksena sanktio, riippumatta syistä, jotka ovat johtaneet kyseiseen toimintaan. Myös nuoriin kohdistuva epäluottamus nousee esiin – kontrollointi tuntuu olevan usein tärkeämpi tehtävä kuin avun tarjoaminen, sekä koulutusvalintojen että aktivointipolitiikan kohdalla. Rakenteissa ei enää nähdä ongelmaa, vaan syy on yksilöissä, ja tällöin ongelmallisten yksilöiden auttaminen on ratkaisu. Tosin resurssien puute haittaa ongelmallisten yksilöiden pääsyä avun piiriin, ratkaisevaksi nousee oma aktiivisuus. Nuorisotakuu ei toimi universaalisti, sillä se ei kata kaikkia: opiskelu- ja työkyvyttömät jäävät nuorisotakuun ulkopuolelle. Kuitenkin nuorisotakuu luotiin estämään nuorten syrjäytymiskehitystä, löytämään ”kadonneita”. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet tai jättäytyneet ovat nuorisotakuun ongelmayksilöitä. Nuorisotakuu keskittyy nuorten koulutus- ja työelämäosallisuuden vahvistamiseen,

jolloin muun muassa sairaut ja vammaiset rajautuvat TE-keskuksen työmarkkinatuen ulkopuolelle, koska eivät täytä yhteisvalintaan tai koulutukseen osallistumisen ehtoja. Näille nuorille nuorisotakuu toimii mekanismina, joka ajaa heitä yhteiskunnan ulkopuolelle. Näitä nuoria ei kuitenkaan ole paljon.

Haastattelujen pohjalta muutama asia nousi esille vahvemmin kuin aiemman tutkimuksen mukaan olin odottanut: mielenterveyspalveluiden pitkät jonot, oman aktiivisuuden merkitys silloin, kun asiat eivät suju suunnitellusti, koulutuksen arvotus säädöksissä siten, että yhteisvalintaa ei voi jättää väliin – ellei ole valmis siihen, että ennestään pienestä työmarkkinatuesta tai toimeentulotuesta leikataan 20-40 prosenttia. Minua jäi mietityttämään myös niiden nuorten asema, jotka eivät saa oppivelvollisuuttaan suoritettua – miten nuorisotakuuta luotaessa tämä ryhmä on jäänyt täysin huomiotta? Jäin pohtimaan myös sairaalakoulun ja lastensuojelulaitosten koulujen oppilaanohjauksen puutteita – miksi tämä korkean riskin nuorisoryhmä on myös jätetty täysin ilman huomiota, vaikka kauan on ollut tiedossa, että juuri sijoitetut nuoret ovat kaikilla mittareilla korkeimmassa syrjäytymisriskissä? Nuorisotakuuta luotaessa nämä kaikkein ongelmallisimmat tapaukset on sivuutettu. Monesti on esitetty laskelmia siitä, miten paljon yksi opinnoista pudonnut maksaa. Putoamiseen on kuitenkin vaikuttanut todennäköisesti koko palveluiden ketju, alkaen mahdollisesti oppimisvaikeuksien hoidosta, lastensuojelusta, lasten ja nuorten mielenterveyspalveluista, päihdehuollosta. Moniongelmaisten henkilöiden auttamisessa kriteerien luominen onnistumisesta on erityisen hankalaa – sosiaalityön kriteereillä pelkkä nykyisen tason ylläpitäminen on joskus onnistuminen, kuten entisen päihteidenkäyttäjän pysyminen kuivilla, vaikka hän ei olisi edelleenkään työkykyinen. Samankaltaisiin ongelmiin on törmätty, kun on etsitty nuorisotakuun onnistumista mittaavia kriteerejä. Nuorisotakuun tavoitteena oleva opiskelu- tai työpaikka ei loppujen lopuksi kuitenkaan yksinään ole tae onnistumisesta, siitä että nuori olisi aktiivinen ja osallistuva yhteiskunnan jäsen. Nuorisotakuun toteuttamisen suuntaa pitäisi saada käännettyä aktivoinnista nuorten hyvinvointia, terveyttä ja mielenterveyttä edistäviin kysymyksiin, mutta tähän tarvittaisiin sosiaali- ja terveystoimelle suurempia resursseja vastata kysyntään.

Sosiaalityön tutkimuksen tehtävänä on tuoda marginaaleihin joutuneiden, poliittista valtaa vailla olevien ja muiden, omien etujensa suhteen heikosti puolustuskykyisten kansalaisten tietoa ja kokemusta tiedetyksi. Jotta heikkovoimaisten etuja pystyttäisiin ajamaan ja heidän ääntään tuomaan esille, tarvitaan analyttisyyttä; esimerkiksi sen erittelyä, millainen tiedon tuottaminen auttaa yhteiskunnan sosiaalisten ongelmien esiinnostamisessa, jotta sosiaalista näkökulmaa voitaisiin voimistaa poliittisessa päätöksenteossa. (Satka, Karvinen-Niinikoski & Nylund 2005, 12–14.) Toistuvat epäonnistumiset voivat heikentää nuoren uskoa omaan kykyihinsä ja halua yrittää uudelleen. Tutkielmani otsikko on suora lainaus Katilta, joka pohti epäonnistumista opinnoissaan:

”inhottavaa tuottaa pettymys”. Haastattelun hetkellä kävi ilmi, että hän kärsi jatkuvasta pettymyksen aiheuttamisesta opettajilleen ja muulle lähiverkostolleen, mutta myös itselleen. Jos nuorta on pakko puskea aikarajojen vuoksi toimintaan, johon hänen voimavaransa eivät riitä, saadaan aikaan pettymysten ketju. Siksi sosiaalista näkökulmaa pitäisi tuoda esille myös nuorisotakuun tutkimuksessa. Nuoriin kohdistuvat paineet ja odotukset ovat kovat. Kukaan ei pysty täyttämään kaikkien odotuksia, eikä elämä suju aina suunnitellusti.

LÄHTEET:

- Aalberg, Veikko 2016. Nuoruusiän psyykkinen kehitys teoksessa Kumpulainen, E; Aronen, E; Ebeling, H; Laukkanen, E; Marttunen, M; Puura, K & Sourander, A. (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim. 35–42.
- Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2009. Nuoret lastensuojelussa Teoksessa Bardy Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Yliopistopaino. 165–176.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi 2014. Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla. *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 41–127.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi 2018. *Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön ja yrittäjyyteen*. Nuorisotutkimus 2. 3–18.
- Aaltonen, Sanna; Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2014. Lopuksi: mitä rekisterit ja haastattelut kertovat meille syrjäytymisestä, nuorista ja palveluista? Teoksessa Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla. *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 128-133.
- Aaltonen, Sanna & Hästbacka, Noora & Kivijärvi, Antti 2017. Metelin, kohinan ja hiljaisuuden kohtaaminen hyvinvointipalvelujen haasteena. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 198. 199–236.
- Aho, Simo & Mäkiaho, Ari 2014. *Toisen asteen koulutuksen läpäisy ja keskeyttäminen. Vuosina 2001 ja 2006 toisen asteen opinnot aloittaneiden seurantatutkimus*. Raportit ja selvitykset 2014:8. Helsinki: Opetushallitus.
- Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku 2012. *Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisolueen*

- arviointitutkimus*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 3/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ahonen-Walker, Mari & Pietikäinen, Reetta 2014. Nuorisotakuu- kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia? Teoksessa Paakkunainen, Kari; Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 69–73.
- Bardy, Marjatta 2006. Mitä meille ja meissä tapahtuu? Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja* Helsinki; Kelan tutkimusosasto. 241–253.
- Blom, Raimo & Melin, Harri 2014. Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) 2014. *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino. 20–51.
- Cederlöf, Petri 2014. Tavallinen nuorisotyö ja nuorisotakuu. Teoksessa Paakkunainen, Kari; Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 193–198.
- Dominelle, Lena 2014. The Age of Austerity in Welfare Services: Impact Upon Social Work and Margialized People. Teoksessa Matthies, Aila –Leena & Uggerhøj, Lars. *Participation, marginalization and welfare services. Concepts, Politics and Practices Across European Countires*. London: Routledge. 79–93.
- Eriksson, Susan 2017. Palvelujärjestelmän ammattilaisten käsitykset oppimisvaikeuksista ja erityisen tuen tarpeesta nuorten siirtymävaiheissa koulutuksesta työelämään. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 198, 79–101.
- Ervamaa, Suvi 2014. *Kohti onnistunutta nuorisotakuuta? Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutumisesta ja kehittämisestä. Onnistunut nuorisotakuu – hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry.

- Eräsaari, Leena 2006. New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja* Helsinki; Kelan tutkimusosasto. 87–101.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 3. uudistettu ja täydennetty painos. 179-203
- Farnsworth, Kevin & Irving, Zoë 2015. *Social policy in times of austerity. Global economic crisis and the new politics of welfare*. Bristol: Policy press.
- Filander, Karin 2007. Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 76. 90–114.
- Filatov, Tarja 2007. Minkä välissä ovat välityömarkkinat? Teoksessa Virtanen, Annukka & Hautaluoma, Marja (toim.) *Kadonneet ja pudonneet – syrjäytymisen sietämätön raskaus*. Valtakunnallinen työpajayhdistys 10 vuotta. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 42–44.
- Haikkola, Lotta; Näre, Lena & Lähteenmaa, Jaana 2017. Tunnistamisen institutionaaliset kontekstit. Nuoret työttömät aktivointitoimenpiteissä. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 198. 53–77.
- Halonen, Jukka-Pekka; Aaltonen Tuula; Hämäläinen Anneli; Karppi Sirkka-Liisa; Kaukinen, Juha; Kervilä Anja; Lehtinen, Marjatta; Pere, Erkki; Puukka, Pauli; Siitonen, Ville; Silvennoinen, Sirpa & Talo, Seija 2007. *Syrjäytymisvaarassa olevien vaajakuntoisten nuorten kuntoutustarpeen arviointi*. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 73. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- Harinen, Päivi 2014. Takuuksien takana. Teoksessa Paakkunainen, Kari Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 154–157.
- Harkko, Jaakko; Lehikoinen, Tuula; Lehto, Sarita & Ala-Kauhaluoma, Mika 2016. *Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä*. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 144.
- Heinonen, Ville 2014. Nuorista aikuista edelleen suuri osa pelkän perusopetuksen varassa. Teoksessa Paakkunainen, Kari Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 147–149.
- Helne, Tuula & Laatu, Markku 2006. ”Hyvinvointipolitiikka” ja sen vääryydet. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. 9–42.
- Herranen, Jatta & Määttä Mirja & Souto, Anne-Mari 2015. Opiskelu mahdolliseksi. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Helsinki: Valtioneuvosto, Selvitys ja tutkimustoiminta. 57–76.
- Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku 2008. Johdanto. Teoksessa Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (toim.) *Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hirvonen, Juha 2014. Nuorisotakuu – takuu yhteiskuntaosallisuudesta? Teoksessa Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 33–36.
- Hoikkala, Tommi & Sell, Anna 2007. Nuorisotyötä on tehtävä! Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 76. 7–17.

- Honkakoski Arja; Kinnunen Petri & Vuorijärvi Petri 2016. *Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Huhtajärvi, Piia 2007. Ammatillinen etsivä nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 76.
- Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 11–45.
- Hyvönen, Ulla & Valtonen, Mikko 2014. Nuorisotakuu – ehjä kokonaisuus vai kasa toimenpiteitä? Teoksessa Gretscher, Anu & Paakkunainen, Kari & Soutu, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 37–39.
- Hämäläinen, Kari; Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha 2014. *The labour market impacts of a youth guarantee: lessons for Europe?* VATT Working papers 60/2014. Helsinki: VATT.
- Hänninen, Sakari 2011. Epilogi: vapauden ja kontrollin kaksoissidos. Teoksessa Satka, Marja, Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino. 391–404.
- Hänninen, Sakari 2014. Työttömän työnhakijan mahdoton mahdollisuus. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino. 184–208.
- Ikäheimo, Salla 2014. Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveystalvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa Aaltonen, Sanna; Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2014. *Nuoret huukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 160. 12–40.

- Isoniemi, Henna 2017. *European Country Clusters of Transition to Adulthood*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Jessop, Bob 2015. Neoliberalism, finance-dominated accumulation and enduring austerity: a cultural political economy perspective. Teoksessa Farnsworth, Kevin & Irving, Zoë. *Social policy in times of austerity. Global economic crisis and the new politics of welfare*. Bristol: Policy press. 87–111.
- Juhila, Kirsi 2016. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino. 7. painos (1. painos 2006).
- Juhila, Kirsi 2018. *Aika, paikka & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tarja 2013. Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. 2. painos. Vastapaino: Vantaa. 327–356.
- Juvonen, Tarja 2016. *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen: nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Väitöskirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011*. 2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku 2006. *Koulupudokkaiden työurat*. Yhteiskuntapolitiikka-YP 71 (2006): 1.
- Järvinen, Tero 2018. Luentomateriaalit 6.2.2018 kurssilla erityiskasvatuksen historia.
- Kaikkonen, R.; Mäki, P.; Murto, J.; Pentala, O.; Hakulinen-Viitanen & Laatikainen 2014. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 150–168.
- Kaittä, Anniina 2017. *Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa*. Väitöskirja. Turku: Turun Yliopisto.

- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Fröjd, Sari 2008: Nuoruusikäisten itsemäärääminen ja pakolla auttaminen. Teoksessa Ashorn, Ulla & Lehto, Juhani (toim.) *Tutkijapuheenvuoroja terveydenhuollosta*. Jyväskylä, Stakes. 237–250.
- Karjalainen, Lea 2008. Alistetut ja ahdistetut pitkäaikaistyöttömät. Teoksessa Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (toim.) *Toinen vääräyyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 109–124.
- Karjalainen, Vappu: Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta – mutta miten? Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2011. *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. 6. painos. Jyväskylä: STAKES. 11–25.
- Karvonen, Sakari; Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo M. 2017. Kokevatko nuoret saavansa tarvitsemiansa sosiaali- ja terveystalveluja? Tuloksia väestötutkimuksista. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.). *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 198. 27–52.
- Kela 2018. <http://www.kela.fi/ammattillinen-kuntoutus-nain-haet>. Luettu 24.4.2018.
- Kela 2019. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-mihin-menoihin>. Luettu 9.3.2019.
- Kellokumpu, Artti 2017. *Näkymiä neljän seinän sisältä – tutkielma sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten identiteetistä ja toimijuudesta*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian oppiaine.
- Kiiveri, Leena & Peltomaa, Iina & Toivanen, Jana 2014. Nivelvaihtely ja keskeyttämisen ehkäisy. Teoksessa Määttä, Sami; Kiiveri, Leena & Kairaluoma, Leila (toim.) Jyväskylä: *Otetta opintoihin*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. 82–96.
- Kiiveri, Leena; Määttä, Sami; Ilveskoski, Mari; Suvilehto, Tuija; Wennström, Kaija; Salmi, Elisa & Kairaluoma, Leila 2014. Opiskelijoiden motivaation vahvistaminen – teoriasta käytäntöön. Teoksessa Määttä, Sami; Kiiveri, Leena & Kairaluoma, Leila (toim.) Jyväskylä: *Otetta opintoihin*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. 153–184.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari 2007. *Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy.*

VaSkooli-projektin loppuraportti. Turku: Turun yliopisto.

Kohtaamo.fi https://kohtaamo.info/home/-/asset_publisher/zJCWPGOcV1WA/content/ohjaamojen-

[vakinaistamisen-toimeenpano-tasmentyy?inheritRedirect=false](https://kohtaamo.info/home/-/asset_publisher/zJCWPGOcV1WA/content/ohjaamojen-vakinaistamisen-toimeenpano-tasmentyy?inheritRedirect=false) Viitattu 24.1.2019.

Kokko, Riitta-Liisa & Veistilä, Minna 2016. Sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus yhteistyönä.

Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara,

Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö.* Helsinki: Gaudeamus. 220–230.

Kolehmainen, Marjukka & Hellsten, Marianne & Louhio, Katja & Simoila Riitta 2012. *Terve Helsinki*

-hanke / Tsemppari- hanke Väkiraportti aikaväliltä 2008–2011. Helsinki: Helsingin kaupungin

terveyskeskus.

Kuronen, Ilpo 2010. *Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa*

olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 26.

Kuronen, Ilpo 2014. Keskeyttämisilmiön tarkastelua. Teoksessa Määttä, Sami; Kiiveri, Leena &

Kairaluoma, Leila (toim.) *Otetta opintoihin.* Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. 61–71.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laihonen, Päivi 2016. *Eronneet, kadonneet – tutkimus ammatilliset opinnot keskeyttäneistä nuorista.*

Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun Yliopisto.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916>. Luettu 2.3.2019.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 15.7.2005/566.

[https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20ammatillisesta%20kuntoutuksesta)

[5D=laki%20ammatillisesta%20kuntoutuksesta](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20ammatillisesta%20kuntoutuksesta). Luettu 7.3.2019.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20kuntouttavasta%20ty%C3%B6toiminnasta#L4P13>. Luettu 7.3.2019.

Laki työttömyysturvasta 30.12.2002/1290.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Ty%C3%B6markkinatuki>. Luettu 5.3.2019.

Linnankangas, Ritva & Lehtoranta, Pirjo & Järvikoski, Aila & Suikkanen, Asko 2010. *Perhekuntoutus puntarissa. Kelan psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeen arviointi*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 109. Helsinki: KELA.

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 287–296.

Lähteenmaa, Jaana 2014. Liata kätensä vaan ei sydäntään? Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktivointia koskevista ajatuksistaan. Teoksessa Paakkunainen, Kari; Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 207–209.

Lähteenmaa, Jaana 2016. *Nuorten yhteisötakuun kompuroivat alkumetrit ja laahaavat jatkoaskeleet*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto Näkökulma Maaliskuu 2016, nro 22. 1–6.

Martikainen, Jaana & Autti-Rämö, Ilona 2010. Lääkkeitä rauhattomille pojille ja masentuneille tytöille. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (Toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 216–235.

Mattila-Aalto, Minna 2013: Pähdekuntoutuksen asiakkaan toimijuuden ja sitoutumisen perusteet. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. 2. painos. Vastapaino: Vantaa. 375–404.

Metteri, Anna 2004. *Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset*. Helsinki: EDITA.

- Miettinen, Sonja & Pöyry, Sanna-Mari 2015. *Vainulla Etelä-Savossa. Vaikeimmin työllistyvät nuoret palvelujärjestelmässä – selvitys*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu. Tutkimuksia ja raportteja 100.
- Murto, Lasse. (2006) Ilkeät ongelmat haaste hyvinvointipalveluille. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki; Kelan tutkimusosasto. 135–143.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi 2018. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja nro 200. 9–117.
- Myrskylä, Pekka 2011. *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 12/2011.
- Myrskylä, Pekka 2012. *Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA Analyysi no 19.
- Mäkinen, Sanna & Halonen, Terhi 2017. Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 198. 151–172.
- Mäntysaari, Mikko 2006. Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki; Kelan tutkimusosasto. 115–132.
- Mäntysaari, Mikko 2016. Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. 75–86.
- Määttä, Anne & Keskitalo, Elsa 2014. *Ulkorینگiltä sisärinkiin. Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä*. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 2 197–207.
- Määttä, Anne 2018. *Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja Sote-uudistus*. Esitys Turun kaupungin järjestämässä seminaarissa 2.3.2018.

- https://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/sospol_ja_sostyo/tutkimus2/julkaisut/Documents/TURKU_Sote%20ja%20NEET%20M%C3%A4%C3%A4tt%C3%A4.pdf Luettu 21.4.218.
- Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.) 2015. *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015.
- Määttä, Mirja (toim.) 2017. *Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017*. Kohtaamo-hanke (ESR), Jyväskylä: Keski-Suomen ELY-keskus.
- Määttä, Mirja 2014. Yksitellen ja omaa polkua – nuorten tulevaisuus koulutuksessa ja työssä tai niiden reunamilla. Teoksessa Paakkunainen, Kari; Gretschel, Anu; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 150. 204–206.
- Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 76. 21–43.
- Nuorisolaki 21.12.2016/1285.
- <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Nuorisolaki>. Luettu 6.3.2019
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo 2014. Transformation of Participation Politics and Social Citizenship in Finnish Welfare Governance. Teoksessa Matthies, Aila –Leena & Uggerhøj, Lars. *Participation, marginalization and welfare services. Concepts, Politics and Practices Across European Countries*. London: Routledge. 94–111.
- Näätänen, Ari-Matti 2018. Globalisaation vaikutus aktiiviseen työvoimapolitiikkaan. Teoksessa Kajanoja Jouko (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into. 86–111.

OECD 2014 *Making Mental Health Count. Focus on Health* (July 2014)

<http://www.oecd.org/els&health-systems/Focus-on-Health-Making-Mental-Health-Count.pdf> .

Luettu 22.4.2018.

Ohjaamot <http://ohjaamot.fi/etusivu> . Luettu 26.3.2018.

OKM (2016) http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/?lang=fi Luettu 10.3.2019.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287> .Luettu 7.3.2019.

Paaso, Laura & Lavinkainen, Elina 2015. *Välittämistä ja konkretiaa. Nuorten ja ammattilaisten kohtaamisia koulutuksen ja työelämän rajapinnoilla*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.

Palola, Elina 2006. On tämäkin yhteiskunta, jossa möröt saavat syödä kenet vain haluavat eli pohdintoja sosiaalityön arjesta EU:n retoriikkaan. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki; Kelan tutkimusosasto. 103–112.

Palola, Elina; Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu 2012. *Nuoret koulutuspuhdokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä*. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 29/2012.

Pekkarinen, Elina; Myllyniemi, Sami; Tenojoki, Anna-Maria & Tuure, Herttaliisa 2018. Johdanto. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja nro 200. 5–7.

Pelto-Huikko, Antti, Häggman, Erik & Niclas Risku 2018. *Satakunnan ja Varsinais-Suomen nuorten elinolosuhteet. Tilastokooste lasten, nuorten ja perheiden arjesta ja hyvinvoinnista sekä nuorisopalveluista*. Turku: Lounais-Suomen aluehallintovirasto. Aluehallintovirastojen julkaisuja 46/2018.

- Peltola, Marja & Moisio, Jenni 2017. *Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 190.
- Peltola, Taru 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus. 111–129.
- Perustuslaki 1999/731.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>. Luettu 13.4.2019
- Puromäki, Henna; Kuusio, Hannamaria; Tuusa, Matti & Karjalainen, Jarno 2016. *Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset*. Tampere: THL työpaperi 47/2016.
- Puuronen, Anne. 2014. *Hoitoon heikosti kiinnittyneet nuoret ja matalan kynnyksen palvelumallit. Turun nuorisoaseman Kosketuspinta-kehittämisprojektin prosessiarvioni*. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 60. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Pyökkänen, Sanna 2007. Nuoruus, kulttuurit ja yhteiskunta – kuinka nuori löytää paikkansa yhteiskunnan rattailta? Teoksessa Virtanen, Annukka & Hautaluoma, Marja (toim.) *Kadonneet ja pudonneet – syrjäytymisen sietämätön raskaus*. Valtakunnallinen työpajayhdistys 10 vuotta. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 21–23.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi. 2013. Kuluttajuusdiskurssi ja palveluvalinnat mielenterveyskuntoutuksen asiakaspalavereissa Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. 2. painos. Vastapaino: Vantaa. 167–195.
- Raitakari, Suvi 2004. Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla. Teoksessa Jokinen, A; Huttunen, L & Kulmala, A. (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus. 56–74.
- Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. 2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

- Rostila, Ilmari 2000. Realistinen arviointitutkimus ja onnistumisen pakot. Teoksessa Laitinen, Raimo (toim.) *Arvioinnin arkea ja peruskysymyksiä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. 9–21.
- Saari, Juho 2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarikalli-Torp, Miia; Heino, Tarja; Hiilamo, Heikki; Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta 2010. Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (Toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 236–264.
- Sahi, Liisa 2014. *Nuorisotakuun toteutuminen nuorisotakuun näkökulmasta. Tietoja vuosilta 2012–2013*. Hämeenlinna: 31/2014 Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja.
- Sandberg, Otso 2015. *Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Tampere: Tampereen yliopisto.
- Santamäki-Vuori, Tuire 2008. Parempi työttömyysturva pätkätyöntekijöille. Teoksessa Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku (toim.) *Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 70–78.
- Satka, Mirja; Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina 2011. Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Satka, Mirja; Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino. 11–28.
- Satka, Mirja; Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne 2005. Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Satka, Mirja; Karvinen- Niinikoski, Synnöve; Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna. 2005. *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 9–19.
- Savolainen, Janne; Virnes, Elise; Hilpinen, Merja & Palola, Elina 2015. *Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Silvasti, Tiina; Lempiäinen, Kirsti & Kankainen, Tomi 2014. Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino. 7–19.

- Sinervo, Timo & Tynkkynen, Liina-Kaisa & Vehko, Tuulikki (toim.) 2016 *Mitä kuuluu perusterveydenhuolto? Valinnanvapaus ja integraatio palveluiden kehittämisen polttopisteessä*. Helsinki: THL. Raportti 16/2016.
- Sipilä, Jorma & Anttonen, Anneli 2016. Universalismi ja sen vaihtoehdot. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. 57–74.
- Sivistyssanakirja 2002. Helsinki: WSOY.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P17>.
Luettu 7.3.2019
- Suomen nuorisotilastot 2019. <https://nuorisotilastot.fi/> Luettu 17.2.2019.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016: Koulutuksen keskeyttäminen .
ISSN: 1798-9280. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html Luettu: 11.2.2019.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017 a: Koulutukseen hakeutuminen. ISSN=1799-4500. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/khak/index.html> Luettu: 14.3.2018.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017 b: Koulutukseen hakeutuminen. ISSN: 1799-4500. 2017.
Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_tie_001_fi.html Luettu: 8.2.2019.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Työ ja elinkeinoministeriö, Työnvälistystilasto. ISSN: 17973694
2019:01, Työllisyyskatsaus, joulukuu 2018. Helsinki: Työ ja elinkeinoministeriö.
<http://www.temtyollisyyskatsaus.fi>. Luettu 12.2.2019.
- Suutari, Minna 2001. Tasapainoilua verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 153–186.

- Taipale, Ilkka 2007. Vintiöistä rakennustyömaille. Teoksessa Virtanen, Annukka & Hautaluoma, Marja (toim.) *Kadonneet ja pudonneet – syrjäytymisen sietämätön raskaus. Valtakunnallinen työpajayhdistys 10 vuotta*. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 24–25.
- TEM 2016. TE-toimiston uudistettu palvelumalli.
https://minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystue/elinaikais-enoppimisenneuvosto/liitteet/TE-toimiston_uusdistettu_palvelumalli.pdf. Luettu 7.3.2019.
- TE-palvelut 2018. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/alle_25vuotiaat/index.html.
 Luettu 20.4.2018.
- TE-palvelut 2019. <http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/>. Luettu 12.2.2019.
- THL 2018. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/nuorten-syrjaytyamisen-ehkaisy. Luettu 19.1.2018.
- Torsti, Pilvi 2014. Kolme huomiota nuorisotakuusta. Teoksessa Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Soutu, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 113–116.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6, uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuusa, Matti; Pitkänen, Sari; Shemeikka, Riikka; Korkeamäki, Johanna; Harju, Henna; Saares, Aurora; Pulliainen, Marjo; Kettunen, Aija & Piirainen, Keijo 2014. *Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. Toimeenpanon ensimmäisen vuoden arviointi ja seurannassa sovellettavien indikaattorien kehittäminen*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 15/2014.
- Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Ty%C3%B6tt%C3%B6myysturvalaki>. Luettu 7.3.2019.

- Törrönen, Maritta 2016. Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. 11–21.
- Vilkkumaa, Ilpo: Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2011. *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. 6. painos. Jyväskylä: STAKES. 26–39.
- Winqvist, Liisa 2014. Nuorten yhteiskuntatakuusta nuorisotakuuseen. Teoksessa Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Soutu, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 78–83.
- Vismanen, Elina 2011 Helsinki: *Oppilashuolto Helsingissä. Odotukset, toiveet ja arjen todellisuus*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2011:1.
- VM 2017. *Suomen julkisen talouden näkymät ja haasteet*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 07/2017.
- VSSHP 2019. http://www.vsshp.fi/fi/sairaanhoitopiiri/talous-ja-toimintaluvut/hoitopaasy/Documents/VSSHP_Hoitotakuu_THL-raportti.pdf. Luettu 13.2.2019.
- Vuokila-Oikkonen, Päivi & Läksy, Marja-Liisa 2010: Mielenterveystyön osaaminen ja syrjäytymisen ehkäisy perusterveydenhuollossa. Teoksessa Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.) 2010. *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi. 243–264.
- Vuokila-Oikkonen, Päivi & Ruotsalainen, Kari 2010: Nuoren tunne-elämän ongelmat, sosiaalisista suhteista vieraantumisen ja ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.) 2010. *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi. 223–242.
- Yle 2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10464145> Luettu 15.2.2019.

LIITTEET

Liite 1:

Onko reittisi opintoihin ja työelämään ollut suora vai mutkikas?

Olisitko valmis kertomaan reitistäsi haastattelussa? Sillä ei ole merkitystä, oletko nyt opiskelija, työtön vai työllinen, ikäsi saisi olla 16-25.

Turun Yliopiston sosiaalityön opiskelija Sirkku Saarinen etsii haastateltavia pro gradu-tutkielmaansa. Tutkielman tavoitteena on verrata nykyisen lainsäädännön ja ohjeistuksen, ns. nuorisotakuun tavoiteltua toimintaa todellisuuteen. Haastateltava saa kiitokseksi ajastaan Finnkinon lipun. Haastatteluun menee aikaa noin tunti.

Ota yhteyttä ja sovi aika:

050 3773 961

siausa@utu.fi

Liite 2

Tutkittavan koodinimi _____

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Osallistun sosiaalityön oppiaineeseen Sirkku Saarisen tekemään pro gradu-haastattelututkimukseen, joka kartoittaa nuoren valintoja peruskoulun jälkeen. Sirkku Saarinen nauhoittaa haastattelun ja litteroi sen, kirjoittamisen jälkeen hän hävittää äänitteen.

Kaikki tutkimuksen aikana kerättävät tiedot käsitellään luottamuksellisina. Tutkimuksessa kerätyt tiedot anonymisoidaan siten, ettei tutkittavan henkilöllisyys tule ulkopuolisille ilmi. Litteroituja tekstejä säilytetään salasanasuojatulla tietokoneella. Litteroituja tekstejä voidaan käyttää mahdollisiin jatkotutkimuksiin, mutta haastateltavan henkilöllisyys säilyy ainoastaan Sirkku Saarisen tiedossa, litteroitaessa haastateltavan nimi muutetaan koodinimeksi.

Ymmärrän, että osallistumiseni tähän tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Minulla on oikeus milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Olen tietoinen, että minusta keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistuvani tähän tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi.

_____

Päiväys

Allekirjoitus

_____

Nimen selvennys

Liite 3

Haastattelurunko

Esittelyt

Tutkimuksesta ja haastattelusta kertominen, tutkimuslupa

Kerro itsestäsi:

ikä

asuinpaikka

perhesuhde

koulutus

työ

Peruskoulussa tehty yhteisvalinta

millaiset muistot

tiesitkö minne haet

saitko tukea valintoihin

Toinen aste

millaiset muistot

saitko tukea

Onko yhteyksiä

Kelaan

TE-toimistoon

sosiaalitoimistoon

Olisiko joku voinut mennä toisin?

Mihin olet tyytyväinen?

Onko parannusehdotuksia?

Mitä tekisit, jos kaikki olisi mahdollista?